

રાષ્ટ્રગીત



પુત્રો નહોં કવણુ ગુણુ, અવગુણુ કવણુ મુએણુ;
ન બાપ્પીકી શુંકડી, એપિ નહોં અવરેણુ

યુગધર્મ કાર્યાલય,

અમદાવાદ.

તૃતીય આવૃત્તિ

સંવત ૧૯૭૬.

મુદ્રય બાર આનાપ

પ્રકાશક :

ઈન્દુલાલ કનૈયાલાલ યાજ્ઞિક.

યુગપ્રર્મ કાર્યાલય તરફથી,

અમદાવાદ.

પ્રસ્તાવના

યુગયુગની જૂદી જૂદી ભાવનાઓ હોય છે. વેદકાળમાં અધ્યાત્મ-ભાવનું સ્તવન થયું, શુદ્ધકાળમાં અહિંસાધર્મનો પ્રચાર થયો, મધ્યકાલીન હિંદમાં રજપૂતોએ અને મુસલમાનોએ, મગદાઓએ અને શીખોએ પોતપોતાની જાતીય મદત્તા ખીણવી. યુરોપમાં પણ ગ્રીક લોકોની કળાના, રોમનોના સામ્રાજ્યના, જર્મીનદારોની સત્તાના યુગ વહી ગયા. ઓગણીસમી મદીમાં યુરોપમાં રાષ્ટ્રધર્મનો ઉદય થયો, તેનો મંચાર આપણા દેશમાં પણ થયો. આજે એક પાસથી પશ્ચિમના જડવાદનો આપણને સ્પર્શ થાય છે અને બીજી પાસથી ભોળાને ભરમાવે એવાં દેશદેશાંતરની (International) એકતાનાં કુંદુભિ કોઇ વખત પારીસમાં તો કોઇ વખત ન્યુયોર્કમાં વાગે છે. તે છતાં પણ પશ્ચિમમાં તેમ પૂર્વમાં રાષ્ટ્રધર્મ જ હજી પૂન્ય છે.

રાષ્ટ્રધર્મ એ સ્વરૂપે પ્રમાણે છે : (૧) જડ, ભયંકર, ગ્વાથી જેવો બક્ષક; (૨) આધ્યાત્મિક, મૌન્ય, પરમાર્થ અને ગંભીર. જાનવર સ્વીનનાથ ઠાકુરે પગલા પ્રકારનો જે પાશવ ધર્મ પશ્ચિમમાં જમને ગાપાન જેવા પૂર્વના દેશમાં પણ ફેલાવા માંડ્યો છે તેના પર સખ્ત પ્રહાર કર્યા છે. પણ તેથી જે બીજા પ્રકારનો ધર્મ આજે આર્યાવર્તમાં ફેલાય છે તેના પર મરજ પણ આક્ષેપ થતો

જે પ્રજા કાળના ધસાગથી પોતાના ધર્મ, નીતિ અને મમાજવ્યવહાર સાથા તત્ત્વ ક્રમેક્રમે બુલીને તેના પૂરાણા, જડ રૂપમા વધારે વધારે ગુચાતી ગઇ, અને પરિણામે જે એક પત્રી બીજા રાજ્ય ગુલામી સદીઓથી ભોગવીને પોતિકુ નર ગુમાવી બેઠી તે રાષ્ટ્ર સેવીને જ—અર્થાત્ પોતાના આત્માને ઝાળખીને, પોતાનું પારખીને, પોતાનું હૃદય પિછાનીને, પોતાના નિ સીમ સામર્થ્ય શ્રદ્ધા કેળવીને જ સર્વ પ્રજારની ગુનામીના આવરણુ બેદી, પ્રાત કાળ ના સૂર્યની જેમ સારી આલમને પોતાના કળહળતા, પ્રકાશથી જાગૃત અને સતેજ મરી શકે રાષ્ટ્રધર્મનું જે સ્વરૂપ પશ્ચિમનું લોહી ચૂસી રહ્યું છે તેનું હાર્દ આપણે માટે પ્રસંગાન છે

દેશદેશની સ્થિતિના પ્રતિબિમ્બ તેના રાષ્ટ્રગીતોમા પડે સ્વતંત્ર દેશોના ગીતોની હદર કંઈ ઓર જ હોય છે પોતાના સ્વતંત્રતા ભોગવનાર ઈંગ્લેન્ડના પુત્રો સારી દુનિયામા જમીન દરિયાપર વાવડો ફરમાવતા God Save the King (રક્ષ મહારાજ) અને Britannia rules the sea (બ્રિટન મહાસાગરની રાણી) એનાં ગીત લગકારે છે પ્રજાસન રાજ્યનો ગુ । સારી આનમમા ફરમાવવાની હોસ ક્રાન્સની પ્રજા સ્વતંત્રતાનું હૃદયબેદી ગીત ‘માર્સેલસ’ ગાય પૃથ્વીના તળ પરથી જમીનદાર અને માતદાર તેમજ પ રાજ પર જનનાં મધ્યમ વર્ગને તલવારની અણીથી નાખુદ બીકું ઝડપનાર રૂશિયાના સોવિયેટ ગણતંત્ર રાતદિવસ “ ચર્ડ ઈન્ટરનેશનલ ” નું ગીત ગાતા થામ્સ જ નથી. બધામા પોતાની સ્વતંત્રતાની ગૌરવની ખુમારી છે અને પો મતાની કે જાનનાની આજી દુનિયાજી મા વતાવવાની અવિગળ શ્રદ્ધા

આપણું ખમીર અને આપણી રિયતિ જ્યાં છે, એટલે આપણું ગીતોની—પ્રુખ્ય રાષ્ટ્રગીત “ જદે માતરમ્ ” ની ઢબ જૂદી છે. આપણી ધાર્મિક વૃત્તિ દેશને માતા—દેવી તરીકે પિછાને છે. આપણી દેશભક્તિ દ્વિમાત્રયથી સેતુગંધ રામેશ્વર સુધી અને દ્વારિકાથી જગન્નાથપુરીના આખા પ્રદેશને—તેમ પર્વતોને અને નદીઓને, જંગલોને અને ગામગામડાંઓને, તેમાં વસતા અમીરોને અને ક્ષત્રીઓને, જમીનદારો અને ખેડૂતોને, ધનાઢ્યો અને મજૂરોને—મનુષ્ય અને કુદરતની તમામ સામગ્રીને ઉભરાતા ઉમળકાથી સ્થાય છે અને પૂજે છે. પણ માતાના મૌંદર્ધમાં ઝાંખપ લાગે છે, તેની ચીંથરેદાસ ગરીબાઈ જોઈ અંતર ચીરાય છે, અને તેના અંગ પર શુદ્ધામીની ખેડીઓ જોઈ આંખ લાલ થાય છે. વળી તેની—તેનાં તેત્રીશ કરોડ બાળકોની અગાધ શક્તિનું ભાન થાય છે; અને માતાનાં જંજીર તોડવાની, તેનું મૌંદર્ધ સમારવાની, અને તેને સૌભાગ્યવેશથી સજ્જ કરવાની પ્રેરણા થાય છે. આમ આપણું ગીતોમાં કામળ પ્રેમ અને પૂજની ભક્તિ છે, હૃદયનાં કુસુમો અને અંતરની વેદના છે, તેમ સ્વતંત્રતાનો આશાધૂર અને પુરુષાર્થ કરવાની વીર હાલ પણ વાગે છે.

ઉપરના ભાવોનો સાચો રજુકાર થોડાં જ શુન્દરાતી કાવ્યોમાં મંભળાય છે. અને કંઈક સંભળાય છે તે પણ વિશેષે કરીને વીર નમ્રેદ, રત્ન હરિદાસ ધ્રુવ વગેરે ગત કવિઓનાં કાવ્યોમાં. હાલની અમત્કારિક રાજકીય પરિસ્થિતિને અંગે ગીતોનો જે રાફડો ફાટ્યો છે તેમાંથી થોડાં જ ભાવ અને રાગમાં મનોગ આપે તેવાં છે. આવાં નિરસ ગીતના લેખકોમાં હાલ લાઈ ખગરદાર સદેશાધ્યયી પહેલે નંબરે આવે છે. આમ એકંદરે શુન્દરાતી ગીતોમાં ઉજ્યુપ લાગવાથી જ થોડાં સારાં જંગાગી, દિન્દી અને દિન્દુસ્તાની ગીતો કંઈક જરૂરી સમજીત સાથે આ સંગદમાં ઉમેરવામાં આવ્યાં છે.

જે પ્રજા કાળના ધમાગથી પોતાના ધર્મ, નીતિ અને સમાજજીવહાર સાચાં તત્ત્વ ક્રમેક્રમે બુલીને તેના પૂરાણા, જક રૂપમાં વધારે વધારે ઝુંચાતી ગઈ, અને પરિણામે જે એક પછી બીજા રા' ગુલામી સદીઓથી ભોગવીને પોતિકું નૂર ગુમાની બેઠી તે રાષ્ટ્ર' સેવીને જ—અર્થાત્ પોતાના આત્માને ઓળખીને, પોતાનું પારખીને, પોતાનું હૃદય પિછાનીને, પોતાના નિઃસીમ મામર્થ્ય શ્રદ્ધા કેળવીને જ સર્વ પ્રકારની ગુલામીનાં આવરણ બેઠી, પ્રાતઃકા ના સૂર્યની જેમ સારી આવમને પોતાના ઝળહળતા, મોં પ્રકાશથી જગૃત અને મટેજ કરી શકે. રાષ્ટ્રધર્મનું જે સ્વરૂપ પશ્ચિમનું લોહી ચૂસી ગયું છે તેનું હાઈ આપણે માટે પ્રા સમાન છે.

દેશદેશની રિશતિનાં પ્રતિબિંબ તેનાં રાષ્ટ્રગીતોમાં પડે સ્વતંત્ર દેશોનાં ગીતોની હદર કમ ઓરજ દોષ છે. પોતાના દેશ સ્વતંત્રતા ભોગવનાર ઈન્ડિયા પુત્રો મારી દુનિયામાં જમીન દરિયાપર વાવડો ફરમાવનાં *God Save the King* (૧ ગ્લ મહારાજ) અને *Britannia rules the ...* (બ્રિટન મહામાગની ગણી) એવાં ગીત લગાડાર છે. પ્રજામજ ગાજ્યનો ગુરો મારી આવમમાં ફરકાવવાની દોંમ મ , ક્રાંતીની પ્રજા સ્વતંત્રતાનું હૃદયબેઠી ગીત 'માર્ગેસમ' ગાય પૃથ્વીના તળ પડેથી જમીનદાર અને ગામદાર તેમજ પાંચ દોશ પર ઝુવનાર મધ્યમ વર્ગને તલાવાની અબ્બીયી નાજુદ દર બીકું કડપનાર રૂઝિયાના એલિયેટ ગાજ્યના મિપાંતો રાતરિવમ " યકે ઈન્ડિયન " નું ગીત ગાનાં ચ હતા જ નથી. બધામાં પોતાની સ્વતંત્રતાની, ગૌરવી પુમારી છે અને પોતા મનની દે બાવ ની આવમ દુનિયામાં ગાંડાની નવિયજ બદલ

આપણું જમીર અને આપણી રિચતિ જૂદાં છે. એટલે આપણું ગીતોની—મુખ્ય રાષ્ટ્રગીત “ જાદે માતરમ્ ” ની ઢબ જૂદી છે. આપણી ધાર્મિક વૃત્તિ દેશને માતા-દેવી તરીકે પિછાને છે. આપણી દેશભક્તિ હિમાલયથી સેતુગંધ રામેશ્વર સુધી અને દ્વારિકાથી જંગનાથપુરીના આખા પ્રદેશને—તેના પર્વતોને અને નદીઓને, જંગલોને અને ગામગામડાંઓને, તેમાં વસતા અમીરોને અને ફકીરોને, જમીનદારો અને ખેડૂતોને, ધનાઢ્યો અને મજૂરોને—મનુષ્ય અને કુદરતની તમામ સામગ્રીને ઉભરાતા ઉમળકાથી સ્ફુલ્લ છે અને પૂજે છે. પણ માતાના સૌંદર્યમાં ઝાંખપ લાગે છે, તેની ચીંથરેલાં ગરીબાઈ જોઈ અંતર ચીરાય છે, અને તેના અંગ પર શુભામીની બેડીઓ જોઈ આંખ લાલ થાય છે. વળી તેની—તેનાં તેનીશ કરોડ બાળકોની અગાધ શક્તિનું ભાન થાય છે; અને માતાનાં જાંજીર તોડવાની, તેનું સૌંદર્ય સમારવાની, અને તેને સૌભાગ્યવેશથી સજ્જ કરવાની પ્રેરણા થાય છે. આમ આપણું ગીતોમાં કામળ પ્રેમ અને પૂજની ભક્તિ છે, હૃદયનાં કુસકાં અને અંતરની વેદના છે, તેમ સ્વતંત્રતાનો આશાસૂર અને પુરુષાર્થ કરવાની વીર હાલ પણ વાગે છે.

ઉપરના ભાવોનો સાચો રજૂકાર થોડાં જ ગુજરાતી કાવ્યોમાં મંભળાય છે. અને કંઈક સંભળાય છે તે પણ વિશેષે કરીને વીર નર્મદ, સ્વ. હરિલાલ દ્રુવ વગેરે ગત કવિઓનાં કાવ્યોમાં. હાલની અમત્કારિક રાજકીય પરિસ્થિતિને અંગે ગીતોનો જે રાફેલો કાઢ્યો છે તેમાંથી થોડાં જ ભાવ અને રાગમાં મનોપ આપે તેવાં છે. આવાં નિરક્ષ ગીતના લેખકોમાં હાલ ભાઈ ખજરદાર સદેવાઈથી પહેલે નંબરે આવે છે. આમ એકંદરે ગુજરાતી ગીતોમાં ઉચ્ચ લાગવાથી જ થોડાં સારાં જંગાળી, દિન્દી અને દિન્દુસ્તાની ગીતો કંઈક જરૂરી સમન્વિત સાથે આ સંગદમાં ઉમેરવામાં આવ્યાં છે.

આ સંગ્રહનું કામ ઘણી ઉતાવળથી કરવામા આવ્યું છે, તેથી તેમા કાંઈપણ મરાકી ગીત દાખલ કરી શકાયું નથી, છાપની, ચુટણીની અને અનુક્રમની ખામીઓ ગ્હી ગઈ છે તે દરગુજર કરવા વાચકને વિનંતિ છે ગીતોનો મગ્રહ કરવામા અને તેને પ્રકટ કરવામા અનેક મિત્રોએ અને ખામ કરીને ભાઈ ન દલાલ મણિનાથ શાહે મદદ કરી છે તે માટે તેમનો આભાર માનું છું

ગુનામીની બેડીઓ તોડી અગળ્યના પૂર ખ્હાતમા ખીનવા પ્રજા આજે એક શ્વામે તનસી ગ્હી છે પ્રજા સાગરમા આજે જાગૃતિ અને આત્મમનિદાનનો મોટો જીવાળ આવ્યો છે, અને કારાગૃહને સ્વનતતાદેવીનું સુવર્ણમંદિર સમજાવ્યો છે, અને દેશભક્તો તેમા પગથા છે, અને ખીજા હજારો તેની યાત્રાએ મચ્યા છે ગુજરાત હજી સૌમ્ય ગભીર મોન ધારણ કરીને બેઠું છે પણ તેણે મહામહાની અમર બેઠકને પોતાના પાટનગરમા આમત્રણ આપ્યું છે તે સાર્થક તો જ થશે, જો તેનું વિસર્જન કરતે કરતે ગુર્જરપુત્રો કવિ નર્મદની વીર હાક ગગનવશે

સહુ ચક્ષો જીતવા જંગ ખ્યુમલો વાગે
જા હોમ કરીને પડો રીતે છે આગે,

અને ગુર્જરપુત્રીઓ પણ અર્વાચીન કવિવરની પ્રેમશૌર્યભરી
કડી ગારો

મહારા કેસરશીના અન્ય હો
સિખાવોજ રણવાટ
એક વાટ રણવાસની રે,
ખીજા સિદાસન વાટ
ત્રીજા વાટ શોભિતની સરિતે
હો ! ગુના સ્નાનને વાટ
મહારા કેસરશીના અન્ય હો !

—પ્રાશે, તેવું કરશે અને સંખિત દુઃખ અને બંધનો સ્વીકારી ગુર્જર
નરનારીઓ કાપમનું સ્વરાજ્ય મેળવશે, તો જ તેમની અને તેમના
પૂર્વજોની આબરૂ સચવાશે.

અમદાવાદ,
સં. ૧૯૭૮ ના માગસર
વદ ૫ ને સોમવાર.

} ઈન્દુલાલ કનૈયાલાલ યાજ્ઞિક.



બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ આશરે ત્રણેક માસમાં અપી ગઇ તે માટે હું ગુજરાતી વાચકવર્ગનો આભાર માનું છું.

આ આવૃત્તિમાં ૩ અંગ્રાણી, ૨ હિન્દી, ૬ હિન્દુસ્તાની અને ૧૫ ગુજરાતી નવાં ગીત ઉમેરવામાં આવ્યાં છે. તે ઉપરાંત ૬ મરાઠી ગીત અને પરિશિષ્ટ ૬ માં ૬૮લાંક હિન્દી, હિન્દુસ્તાની, મરાઠી અને ગુજરાતી ગીતના અનુવાદ અને અનુકરણ વગેરે આપ્યાં છે. તેમજ તેમાં ૩ અંગ્રેજી ગીત પણ દાખલ કર્યાં છે. પરિશિષ્ટ ૪ માં બની શક્યાં તેટલાં ગુજરાતી ગીતોની વર્ષવાર અનુક્રમણિકા આપી છે. અનુક્રમણિકામાં તેમજ પુસ્તકમાં નવાં ઉમેરેલાં ગીતપર કુદી મૂકી છે અને જૂનાં ગીતના જૂના અનુક્રમાંક પણ આપ્યાં છે. આશા છે, કે આ ઉમેરાઓથી પુસ્તકની ઉપયોગિતામાં વૃદ્ધિ થશે અને ગુજરાતી આલમ પહેલાંની માફક જ તેને અપનાવશે.

અમદાવાદ,
૨૪ શુદ્ધ ૧૪ ને
સોમવાર.

{ ઈન્દુલાલ કનૈયાલાલ યાજ્ઞિક.

ત્રીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ પણ આશરે દશેક માસમાં ખપી ગઈ તે માટે ગુજરાતી વાચકવર્ગનો હું ફરીથી આભાર માનું છું.

આ આવૃત્તિમાં ગયાળની મહાસમાના પાંચ હિન્દી ગીતો ઉમેર્યા છે; તેમ જ કેટલાક જૂના ગુજરાતી ગીતો કાઢી નાખી તેમને બદલે નવા ગુજરાતી ગીતો દાખલ કર્યા છે. ગુજરાતી ગીતોની તારવણી કરી એમાં યથાયોગ્ય ફેરફાર કરવા માટે, હું મારા મિત્ર, અધ્યાપક રામ-નારાયણ પાઠકનો આભારી છું.

અમદાવાદ,
મહા સુદ ૧૫ ન
શુરવાર.

{ ઇન્દુલાલ કનેયાલાલ યાજ્ઞિક.

અનુક્રમણિકા

બંગાળી

૧	બન્દે માતરમ્	બાંકિમચન્દ્ર	૩
૨	આયિ બુવન-મનો-મોહિનિ	રવીન્દ્રનાથ	૫
૩	અતીત-ગૌરવ-વાહિનિ	સરલાદેવી	૬
૪	તુમિ તો મા સેષ	દિગ્વેન્દ્રલાલ રામ	૮
૫	આમાર દેશ	"	૯
૬	આમાર જન્મભૂમિ	"	૧૨
૭	હો જો ભારતલક્ષ્મી	અનુક્રમસાદ સેન	૧૪
૮	જમુના લહરી	ગોવિન્દચન્દ્ર રામ	૧૫
૯	સ્વદેશેર ધ્રુવિ	સત્યેન્દ્ર દાસ	૨૪
૧૦	જપ હે !	રવીન્દ્રનાથ	૨૬
✓ ૧૧	એકલા ચલોરે !	"	૨૮
૧૨	નવ વત્સરેર ખણુ	"	૩૦
૧૩	હે બંગવાન !	"	૩૨

હિન્દી

૧	શક્તિમન્ત્ર	સત્યેન્દ્ર	૩૫
૨	કર્મયુગ	"	૩૬
૩	ભારતદેશ	માધવ	૩૭
૪	સ્વમાન	"	૩૮
૫	મે ભારતવર્ષ દમારા હે	"	૪૦
૬	દમારા વિશ્વાસ	"	૪૨
૭	ખારડેલી !	મેધિલીચરણ ગુપ્ત	૪૩

੮	ਏਮੀ ਗਯਲ	ਤਿਗਲ	੪੫
੯	ਗਈਦਾਨੇ ਦੇਵੀ	..	੪੭
੧੦	ਦੁਖਦਰਾ ਆਰੇ ਮੁਕਰਮ	..	੫੦
੧੧	ਐਕਧਨੀ ਲਾਭ	...	੫੪
੧੨	ਅਧ ਮਾਧੂਮਿ ਤੇਰੇ	ਖੰਦ	੫੫
੧੩	ਮੰਤਰ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ	ਨਾਰਸਿੰਗਦੇਵ	੫੬
੧੪	ਭਾਰਤ ਫੁਮਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ	ਸਤਯਦੇਵ	੫੭
੧੫	ਨਿਮੰਤ੍ਰਯ	...	੫੮
੧੬	* ਸਰਦਾਰ ਗਾਂਧੀ ਹੈ	...	੫੯
੧੭	* ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਫੁਮਾਰਾ ਧਿਆਰਾ	...	੬੦
੧੮	* ਮਹਾਂਕਿ ਨੇਕ ਕਮਰੇ	...	੬੧
੧੯	* ਅਭਿਲਾਪਾ	ਮਾਧਿਵ	੬੨
੨੦	ਕਹਿ ਨਹਿ ਫਾਰਨਾ	ਸੋਧਿਰੀ	੬੪
੨੧	* ਅਮਾਡੋਯ ਨੀਕਾ	ਮਨੋਦਰਜਨ ਅਸਾਫ	੬੫

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ

੧	ਸਰਦਾਰੀ ਦੀ ਤਮਜਾ	ਮਿਸਿਮਲ	੬੬
੨	ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਫੁਮਾਰਾ	ਖੰਧਾਲ	੭੦
੩	ਮੇਰਾ ਵਰਨ ਪੋਢੀ ਫੁਧ	..	੭੨
੪	ਸਾਰੇ ਜਹਾਂਸਿ ਅਯਾ	..	੭੪
੫	ਮੇਰੇ ਲਿਖੇ ਹੈ	ਜਵਹਰ	੭੫
੬	ਸੋਧਾਫ	ਕਮਲਰ ਦੇਵਸਰੀ	੭੮
੭	ਤੇਰਾ !	...	੮੦
੮	ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇਰਾ !	...	੮੧
੯	ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਦੇਗੇ	ਅਸਲਮ	੮੨
੧੦	ਕੁਸ਼ਤਗਾਨੇ ਕਾਨਪੂਰ	ਸਿਧੀ ਨੀਮਾਨੀ	੮੩
੧੧	ਘਾਟੇ ਹਿੰਦ	ਅਕਸਲ	੮੪
੧੨	ਧਿਆਰਾ ਵਰਨ ਫੁਮਾਰਾ	...	੮੬

મરાઠી

૧	સખિ સ્વતંત્રતે !	રેવરડ ટિંગક	૯૧
૨	માઝયા જન્મભૂમીએ નાન	"	૯૨
૩	ખરે પુઢારી	"	૯૪
૪	પુરે જલણુતોં મીચ માઝે 'જલ	"	૯૭
૫	પ્રાણલુ કિંવા મહાર	"	૧૦૦
૬	રણુશિંગ	"	૧૦૩
૭	ત્રિપ્તકર હિંદિતાન !	"	૧૦૬
૮	દેશભક્તાએ ઉદ્ધગાર	મસ્તકાર ચિટણીસ	૧૦૭
૯	કવિ આણિ સ્વતંત્રતા	"	૧૦૯

ગુજરાતી

૧	જ્ય જ્ય ગરવી ગુજરાત !	નર્મદ	૧૧૩
૨	ગુણવંતી ગુજરાત	ખખરદાર	૧૧૫
૩	ગુજરાત	ન્હાનાલાલ	૧૧૭
૪	ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !	ખખરદાર	૧૨૨
૫	એ ભૂમિ અમારી	હરિલાલ દુવ	૧૨૮
૬	મારી ભરતભૂમિ	નવલરામ	૧૩૦
૭	ભવ્ય ભરતભૂમિ	કેશવલાલ દુવ	૧૩૨
૮	માડીની ઝુંપડી	જીવાભાઈ પટેલ	૧૩૫
૯	ઓ ભરતભૂમિના પહાડો !	ખખરદાર	૧૩૭
૧૦	એક દિન એવો આવશે	મગનભાઈ પટેલ	૧૩૬
૧૧	જન્મભૂમિનું જ્ય મંગળ	લલિત	૧૪૧
૧૨	અમારો દેશ	ખખરદાર	૧૪૨
૧૩	જનનીસેવન	વર્મતવિનોદી	૧૪૫

૧૪	અવદેશભક્તિ	દશિવાલ કુવ	૧૪
૧૫	કોની કોની છે ગુજરાત ?	નર્મદ	૧૧
૧૬	ભરતશ્રમિનુ જયગીત	ખખરદાર	૪૨
૧૭	ગુજરાતનો ચક્રકુંડ	"	૪૫
૧૮	ભારતમાતા અને તેના કવિઓ	"	૪૬
૧૯	ભારતવીર ગર્જના	નર્મદાશંકર	૧૫૫
૨૦	સહુ ચલો ચલો ભારતમતાનો	કમ્પાણી	૧૫૮
૨૧	સહુ ચલો જીતવા જંગ	નર્મદ	૧૬૨
૨૨	વીરની વિદાય	ન્દાનાલાલ	૧૬૩
૨૩	રણે વિદાય	ખખરદાર	૧૬૬
૨૪	સમશેર સારી ખટકની	વર્મતવિનોદી	૧૬૭
૨૫	જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !	નાગરદાસ પટેલ	૧૬૮
૨૬	હર હર મહાદેવ !	કેશવ શેઠ	૧૬૯
૨૭	સ્વતંત્રતાના મૈનિકાને	"	૧૭૧
૨૮	ચલો	ન્દાનાલાલ	૧૭૩
૨૯	રણનો મારગ	કેશવ શેઠ	૧૭૪
૩૦	ગુજરાતનું ભાવી ગૌરવ	મનખારી	૧૭૫
૩૧	હિંદનું ભવિષ્ય	વિદ્યારી	૧૭૮
૩૨	હિંદનો ઉપદ્રાવ	લક્ષ્મિ	૧૮૦
૩૩	ચક્રની ધડીઓ	ન્દાનાલાલ	૧૮૧
૩૪	ગુર્જર વીર	રમણલાલ દેસાઈ	૧૮૨
૩૫	વંદન જય ગુજરાત !	જયભાઈ રાવત	૧૮૪
૩૬	અનન્ય ભારત	ખખરદાર	૧૮૬
૩૭	પ્રશાસનાં પમણાં	"	૧૮૬
૩૮	શૌર્યનાં સ્મરણ	"	૧૮૨
૩૯	રત્નદગ્ધ	"	૧૮૫

૪૦	ગુર્જરી રતવન	વસંતવિનોદી	૧૯૭
૧	વીર જંગો	”	૧૯૯
૨	જય ! હિન્દુઆલ આપણુ હો !	”	૨૦૦
૩	અમહે તો જરતશુમિના જાળ	”	૨૦૨
૪૪	સ્વદેશની દાઝ	ન્હાનાલાલ	૨૦૩
૪૫	સ્વદેશ પ્રીતિ	હરિલાલ કુવ	૨૦૪
૪૬	જય જય જોલો હિન્દુસ્તાન ! ચંદુલાલ દેસાઈ		૨૦૫
૪૭	ટિળકનો દેહોત્સર્ગ	કેશવ શેઠ	૨૦૭
૪૮	ભારતનાં મરોગાન	”	૨૦૮
૪૯	જગાવો ભારતને કારતાર !	”	૨૧૦
૫૦	જય જય મા મ્હારી	બળવંતરાય ઠાકર	૨૧૧
૫૧	મહાજનપૂજન	મનભાઈ પટેલ	૨૧૩
૫૨	એ જોગીરાજ	કેશવ શેઠ	૨૧૪
૫૩	એ કાણુ ?	રામચુરા	૨૧૭
૫૪	સાબમતી	”	૨૧૮
૫૫	ધન્ય જૂમિ	”	૨૧૯
૫૬	ગુર્જરી વિજય	દલિત	૨૨૦
૫૭	ક્યારે ?	વસંત	૨૨૧
૫૮	આત્મત્રણ	કેશવશુભ	૨૨૩
૫૯	રૂડો મારો રંટીયો	હંસ	૨૨૫
૬૦	રૂડો રંગીલો રંટીયો	”	૨૨૬
૬૧	મ્હારો રંટીયો	મનોહર	૨૨૬
૬૨	વહાલો રંટીયો	સીતારામ શર્મા	૨૩૧
૬૩ *	દેવીનું અપ્પર	ખગરદાર	૨૩૩
૬૪ *	ખાંડની ધારે	”	૨૩૫
૬૫ *	ભારતી વીરનું કૃત્યગીત	”	૨૩૯

૬૬ *	વીરનું સ્વરૂપશોધન	..	૨૪૧
૬૭ *	હું ઓ ભરતગોત્ર	ન્હાનાલાલ	૨૪૨
૬૮ *	હલેસાં	હરિલાલ દુવ	૨૪૫
૬૯ *	તને હિંદબૂમિ	બીમરાવ	૨૪૬
૭૦ *	ફરી ભારત બનાવી દો	પરિમલ	૨૪૮
૭૧ *	ગુર્જરી કોણુ કહે કંગાલ ?	કલ્યાણુજી	૨૪૯
૭૨ *	માણનો રાસ	કેશવ શેઠ	૨૫૨
૭૩ *	ગુર્જરી કુંળો	ન્હાનાલાલ	૨૫૪
૭૪ *	અમ ભારત બૂમિ	..	૨૫૭
૭૫ *	અપભ્રંશ દૂહા	...	૨૫૯
૭૬	આરતી	સીતારામ શર્મા	૨૬૧

પરિશિષ્ટ ક

૧	ભારતદેશ	ઝંકારનાથ	૨૬૩
૨	ભારત છે સ્વદેશ	પૂર્ણાનન્દ	૨૬૫
૩	મેરા વતન મોહી હય	...	૨૬૭
૪	ખાકે હિન્દ	...	૨૬૮
૫	જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !	લલિત	૨૭૨

૬	દૂહા		૨૭૩
૭	The Poet and Liberty	Ernest Jones	૨૭૪
૮	The Nation's Task	Vasvani	૨૭૬
૯	Teach us how to Die	Macswinnoy	૨૭૮
૧૦	The Awakening	Andrews	૨૮૨

પરિશિષ્ટ સ

	ગુજરાતી ગીતોની વર્ષવાર અનુક્રમણિકા	૨૮૪
	શબ્દપત્ર	૨૮૬

ထိုခေတ်

૧. બન્દે માતરમ્

બન્દે માતરમ્

સુજલામ્ સુદલામ્ મલયજશીતલામ્
શરયશ્યામલામ્ માતરમ્ !

શુભ્રજ્યોત્સ્ના પ્રલકિત ચામિનીમ્
કુલ્લ કુસુમિત-દ્વમદલ શોભિનીમ્
સુહાસિનીમ્ સુમધુરલાપિણીમ્
સુખદામ્ વરદામ્ માતરમ્ !

ત્રીશક્રોટિકંઠ-કલકલ નિનાદ-કરાલે
દ્વિત્રીશક્રોટિ બુઝૈર્ધૃત ખર કરવાલે
અબલા કેન મા એને બલે ?
બહુબલ ધારિણીમ્, નમ મિ તારિણીમ્,
રિપૂદલ વારિણીમ્ માતરમ્ !

ગુમિ વિદ્યા, ગુમિ ધર્મ,
 ગુમિ હૃદિ, ગુમિ મર્મ,
 ત્વં દિ પ્રાણાઃ શરીરે !
 બાહ્યે ગુમિ મા ચક્તિ,
 હૃદયે ગુમિ મા બક્તિ,
 તોમારધ પ્રતિમા મડી ?
 મન્દિરે મન્દિરે !

ત્વાંદિ દુર્ગા દયમહરણ્ય ધારિણી
 કમલા કમલદલ વિદ્યાગિણી
 વાણી વિદ્યાદામિતી
 નમામિ ત્વાંમ્ !

નમામિ કમલામ્, અમલામ્ અનુલામ્
 સુન્દરામ્ સુદલામ્ માતરમ્ !
 બન્દેમાતરમ્ !

સ્વામલામ્ સરલામ્ સુરિમતાં ભૂપિતામ્
 ધરણીમ્ ભરણીમ્ માતરમ્ !
 બન્દેમાતરમ્ !

—ભૃગ્ગિમચન્દ્ર ચત્વોષાધ્યાય.

૨. અયિ ભુવન-મનો-મોહિનિ

અયિ ભુવન-મનો-મોહિનિ !

અયિ નિર્મલ-સૂર્ય-કરોન્નવલ-ધારિણિ !

જનક-જનની-જનનિ !

નીલસિન્ધુ જલ-ધૌત ચરણતલ,

અનિલ વિકમ્પિત શ્યામલ-અંચલ,

અંબર^૧ સુખિત-ભાલ હિમાચલ,

શુભ-તુષાર^૨-કિરીટિનિ !

પ્રથમ પ્રભાત ઉદય તવ ગગને,

પ્રથમ સામરવ તવ તપોવને,

પ્રથમ પ્રચારિત તવ વનભવને

રાન ધર્મ^૩ કલ^૪ પુણ્યકાદિની;

ચિર કલ્યાણમયી તુમિ ધન્ય,

દેશ વિદેશે વિતરિછો^૫ અન,

જાહ્નવી જમુના—વિગસિત^૫ કરણા

પુણ્ય-પીયૂષ-સ્તન્ય વાદિની !

—૨વીન્ડનાથ શક્તે

૩. અતીત-ગૌરવ-વાહિનિ

અતીત-ગૌરવ-વાહિનિ મમ વાણિ !

ગાહો આજિ હિન્દુસ્તાન !

મહાસભા-ઉન્માદિનિ મમ વાણિ !

ગાહો આજિ હિન્દુસ્તાન !

કર વિક્રમ—વિભવ—પરા—

સૌરભ—પૂરિત સેઈ નામગાન !

બંગ, બિહાર, અબોધ્યા, ઉત્કલ, માન્દ્રાજ, મારાઠ,

યુન્નર, પંજાબ, રાજપૂતાન !

હિન્દુ, પારસી, જૈન, ઇસાઈ, શિખ, અસહમાન !

ગાઓ સકલ કપડે, સકલ ભાષે

“ નમે હિન્દુસ્તાન ! ”

(હિન્દુ ગાયકગણ) હર હર હર જય હિન્દુસ્તાન !

(પારસી ”) દાદાર હોરમઝદ હિન્દુસ્તાન !

(અસહમાન ”) અલાહો અકબર હિન્દુસ્તાન !

(સકલ) નમે હિન્દુસ્તાન !

બેદ રિયુ વિનાશિની મમ વાણિ !

ગાહો આજિ ઐક્યગાન !

મહાબલ વિધામિની મમ વાણિ !

ગાહો આજિ ઐક્યગાન !

ગિલાઓ, દુઝે, સૌખ્યે, સુખ્યે,

લક્ષ્યે, કાય મનઃ પ્રાણ !

બંગ, બિહાર, અબોધ્યા, ઉત્કલ, માન્દ્રાજ, મારાઠ,

યુન્નર, પંજાબ, રાજપૂતાન !

હિન્દુ, પારસી, જૈન, ધર્માધ, શિખ, મુસલમાન !
 ગાઓ સકલ કણ્ઠે, સકલ લાપે
 “ નમો હિન્દુસ્તાન ! ”

(હિન્દુ ગાયકગણ) હરિ હરિ હરિ જય હિન્દુસ્તાન !
 (ધર્માધ ,,) જય જિહોવા હિન્દુસ્તાન !
 (મુસલમાન ,,) અલાહો અકબર હિન્દુસ્તાન !
 (સકલ) નમો હિન્દુસ્તાન !

સકલ-જન-ઉત્સાહિની મમ વાણી !

ગાહો આજિ નૂતન તાન !

મહાજાતિ—સંગઠનિ—મમ વાણી !

ગાહો આજિ નૂતન તાન !

ઉઠાઓ કર્મ નિશાન ! ધર્મ વિપાણી !

બાળાઓ ચેતાએ પ્રાણી !

બંગ, બિહાર, અન્નેધ્યા, ઉત્કલ, માન્દ્રાજ, મારાઠ,
 ગુજર્, પંજાબ, રાજપૂતાન !

હિન્દુ, પારસી, જૈન, ધર્માધ, શિખ, મુસલમાન !
 ગાઓ સકલ કણ્ઠે, સકલ લાપે
 “ નમો હિન્દુસ્તાન ! ”

(હિન્દુ, જૈન વગેરે
 ગાયકગણ) જય જય બહાન હિન્દુસ્તાન !
 (શિખ ,,) અલખ નિરંજન હિન્દુસ્તાન !
 (પારસી ,,) દાદાર દોરમઝદ હિન્દુસ્તાન !
 (મુસલમાન,) અલાહો અકબર હિન્દુસ્તાન !
 (સકલ) નમો હિન્દુસ્તાન !

—શ્રીમતી સરલાદેવી.

૪. તુમિ તો મા સેઇ

તુમિ તો મા સેઇ,^૧ તુમિ તો મા સેઇ,
 ચિરગરીયસી ધન્યા અયિ મા !
 આમરા^૨ શુધુઈ હોયેછિ મા હીન,
 હારાયે છિ, સળ જિલવ મહિમા !
 તુમિ તો મા આછો તેમનિ^૩ પૂજ્ય,
 આમરાઈ શુધુ હોયેછિ તુજ,
 આપનાર^૪ ધરે ' ' હોયેછિ મા પર,
 જનિ ના કિ પાપે એ તાપ સહિ મા !
 એખનઓ^૫ તોમાર ગગન સુનીલ
 ઉજ્જવલ તપન-તારકા-અન્દ્રે,
 એખનઓ તોમાર ચરણે, ફેનિલ
 જલધિ મરજે જલદમન્દ્રે^૬,
 એખનઓ બેઠી દિમાદિગધા
 ઉછલિ નાઇ છે જમુના ગંગા,
 સ્નેહ-સુધારાથ દાસિયા થતધા
 તોમાર હૃદયે ગઈ છે બહિ મા !
 તુમિ તો મા સેઇ " સુજલા સુદલા "
 એખનઓ હરખે લાપામ તેજે:
 પુષ્પ તોમાર સ્થામલ^૭ કંજે,
 શસ્ત્ર^૮ તોમાર સ્થામલ ક્ષેત્રે,
 તોમાર જિલવે પૂર્ણ^૯ ત્રિધ-
 આમરા^{૧૦} દુઃખિ, આમરા નિરવ. ^{૧૧}
 તુમિ કિ કરિએ ? તુમિ તો મા,
 એઇ મહિમા ગરિમા પુણ્યમયી મા !

—દ્વિજેન્દ્રસાર રાય.

૧ તે જ, ૨ અમે, ૩ કેવળ જ, ૪ તેવી જ, ૫ ચોતાના, ૬ હજી, ૭ એખનના સમ, ૮ ધરા, ૯ ધાન્ય, ૧૦ અમે, ૧૧ હરિદ્રી.

૫. આમાર દેશ

બંજ આમાર, જનની આમાર,
 ધાત્રી આમાર, આમાર દેશ.
 કેન^૧ ગોર મા તોર શુક્ર નયન,
 કેન ગો મા તોર રૂકખડે કેસ !
 કેન ગો મા તોર ધુલાય^૪ આસન,
 કેન ગો મા તોર મલિન બેસ !
 મમ કોટિ સન્તાન જાર,
 ડોકિયે^૫ હિચ્ચે આમાર દેશ.

કોરસ—

કિ સોર^૬ દુઃખ, કિ સોર દૈન્ય,
 કિ સોર લગ્ન, કિ સોર કલેસ !
 મમ કોટિ મિલિત કણે
 ડોકિ હિચ્ચે આમાર દેશ.
 ઉદિલ^૭ જેખાને^૮ શુદ્ધ-આત્મા
 મુક્ત કરિલ^૯ મોખખદાર,
 આજિ એા ભુડિયા અર્દ જગત
 ભકિત-પ્રણુત ચરણ તાર !

૧ કેમ, ૨ હે, ૩ વખા, ૪ વળ પર, ૫ સાદ પાડે છે, ૬ કેવું,
 ૭ રચ્યો છે, ૮ જ્યારે, ૯ દ્યો,

અગ્રોક જહાર^{૧૦} કીર્તિ ઝાંખલ,
ગા-ધાર હતે^{૧૧} જલધિ શેષ,
ગુહત^{૧૨}ના મા ! ગો તાદેર જનની ?
ગુહત ના મા ! ગો તાદેર દેશ !

કારસ—

કિ સેર દુઃખ ધત્યાદિ.
એકદા જહાર બિજય—સેનાનિ,
લેખાધી^{૧૩} લંકા કરિલ જય,
એકદા જહાર અર્જુન^{૧૪} પોત^{૧૫}
અમિલ જારત સાગરમય;
સન્તાન જહાર તિર્ણ્યત ગ્રીન
જાપાને ગાહિલ^{૧૬} ઉપનિવેશ,
તાર^{૧૭} કિ સાજે ગો કુસાય આસન,
તાર કિ સાજે ગો છિત્ર બેશ !

કારસ—

કિ મેર દુઃખ ધત્યાદિ.
હિલ જાપાને મુરજ મન્દે^{૧૮}
નિમાર્ધ કણ્ઠે મધુર તાન,
ન્યાયેર બિધાન દિલ^{૧૯} રઘુમણિ,
ચણ્ડદાસ ગાહિલ ગાન !

૧૦ જેતી, ૧૧ થી, ૧૨ ગ જ, ૧૩ સહેલાઈથી, ૧૪ સમુદ્ર,
૧૫ તોડ-જલયાન, ૧૬ શુશ્વા હતો, ૧૭ તારે, ૧૮ મુદબબો ઘેરા
અવાજ, ૧૯ દીધું,

સુદ્ધ કરિલ પ્રતાપાદિત્ય,
 તુષ્ટ ના મા સેઈ ધન્ય દેશ !
 ધન્ય આમરા, જદિ એ શિરાય^{૨૦}
 ચક્રે^{૨૧} તાદેર રક્ત લેશ !

કારસ—

કિ સેર દુઃખ ઇત્યાદિ.
 જદિ એ મા તોર દિવ્ય આલોક,^{૨૨}
 ઘેરે આછે^{૨૩} આનિ આ-ધાર ધોર,
 કુટે^{૨૪} જાએ મેઘ, નવીન ગરિમા
 ભાતિએ^{૨૫} આખાર^{૨૬} લક્ષ્યોતે તોર !
 આમરા ધુઆળ^{૨૭} મા ! તોર ક્ષણિમા^{૨૮} !
 માનુષ આમરા, નહિ ત મેળ^{૨૯} !
 દેવી આમાર, આધના આમાર,
 સર્વગ આમાર, આમાર દેશ !

કારસ—

કિ સેર દુઃખ ઇત્યાદિ.

—દિગ્ગજેન્દ્રસાલ રાય.

૬. આમાર જન્મભૂમિ

ધન ધાન્ય પુષ્પહારા આમારેર એક વસુ-ધરા,
તાહાર^૧ માંગે^૨ આછે દેસ એક સકલ દેશેર સેરા;^૩-
ઓ સે સ્વમ દિયે તૈરી મે દેસ, સ્મૃતિ દિયે ઘેરા;

કોરસ—

એમન^૪ દેશડી કાયામ^૫ ખુંજે^૬ પાળે નાક ઘુમિ,
સકલ દેશેર રાણી સે જે આમાર જન્મભૂમિ !
ચન્દ્ર સૂર્ય^૭ મહ તારા કાયામ ઉજલ એમન ધારા !
કાયામ એમન ખેલે ગરિત,^૮ એમન કાલો મેઘે !
તાર પાખીર ડાકે ધુમિયે ઉઠિ, પાખીર ડાકે જગે^૯.

કોરસ—

એમન દેશડી કાયામ ઇત્યાદિ.
એન રિનગ્ધ નદી કાહાર,^{૧૦} કાયામ એમન ધૂમ પાહાડ !
કાયામ એમન હરિત^{૧૧} ક્ષેત્ર આકાશ તલે મિગે !
એમન માનેર^{૧૨} ઉપર કેડ ખેલે નાચ વાતાસ^{૧૩} કાહાર દેમે !

કોરસ—

એમન દેશડી કાયામ ઇત્યાદિ.
પુષ્પે પુષ્પે ભરા શાખા;^{૧૪} કુંજે કુંજે ગાહે પાખી;

૧ તેની, ૨ વચ્ચે, ૩ સિદોમણિ, ૪ અર, ૫ કપા, ૬ રોખે,
૭ વિકળી, ૮ ભરે, ૯ કોની, ૧૦ હરિવાળા, ૧૧ રવાનની,
૧૨ વાણ, ૧૩ રહ,

ગુંજરિયા આગે^{૧૪} અલિ^{૧૫} પુંજે પુંજે ઘેયે,—
તાર પુલેર ઉપર ધુમિયે પડે પુલેર મધુ ખેયે;^{૧૬}

કારસ—

એમન દેશડી કાયામ ઈત્યાદિ.
ભા'યેર મા'યેર એત રનેહ કાયામ ગેલે^{૧૭} પાળે કેહ !
—ઓ સા તોમાર ચરણ કુટિ^{૧૮} વસે આમાર ધરિ,
આમાર એઈ દેશે તે જન્મ જેન^{૧૯} એઈ દેશે તેન મરિ !

કારસ—

એમન દેશડી કાયામ ઈત્યાદિ.

—દિબેન્દ્રલાલ શાપ્.

૭. ઉઠો ગો ભારતલક્ષ્મી

ઉઠો ગો^૧ ભારતલક્ષ્મી, ઉઠો આદિ-ગગત-ગન્-પૂજ્યા !
 દુઃખદૈન્ય સખ નાશિ, કરો દરિત ભારત સત્તમ !
 છાડો^૨ ગો છાડો શોક શય્યા, કરો સત્તમ,

પુનઃ કમલ-કનક-પન ધાન્યે !

જનની ગો લોહો તૂંસે^૩ વહે,

સાંત્વન-વાસ દેહો^૪ તૂંસે ચહે,

કાંદ છે^૫ તખ ચરણતલે,

ત્રીલતિ કોટિ નરનારી ગો !

કા-કારી^૬ નાહિતો કમલા દુઃખલાંછિત ભારતવર્ગે

શન્કિત મોરો^૭ સખ પાત્રી, કામસાગર-કંપન વર્ણે

તોમાર અભય પાદ-સ્પર્શે, નવ ભર્મે,

પુનઃ અધિભે તરણી^૮ મુખ લક્ષ્યે !

જનની ગો લોહો તૂંસે વચ્ચે

ભારત-સ્મરણ કરો પૂર્ણ, પુનઃ કાકિલ ફળિત-કુંજે

દેવ હિંસા કરિ ચૂર્ણ, કરો પૂરિત પ્રેમ-અસિ-યુંજે

દરિત કરિ પાપપુજે, તપશુંજે,

પુનઃ બિમલ કરો ભારત પુવર્ણે !

જનની ગો લોહો તૂંસે વચ્ચે

—અતુલમરાહ મેન.

૧ દે, ૨ ફર કરો, ૩ વપાતી લો, ૪ આપો, ૫ રો ઠ,

૬ ત્રકાની, ૭ અમે, ૮ નિદાગીને, ૯ ત્રીલ.

૮. જમુના લહરી

નિર્મળ સવિયે, બહિ છે સદા !
તટશાલિની સુન્દરી જમુને ! ઓ !

[૧]

કત^૧ કત સુન્દર, નગરી તીરે !
શનિ છે તટયુગ જૂથિર ઓ !
પડિ જલ નીલે, ધવન સાધક છબિ,
અનુકારિ છે નભ—અગ્ન ઓ !

[૨]

યુગ યુગ વાહિ, પ્રવાહ તોમારિ,
દેખિયો કત શત ઘટનાઓ !
તવ જળ છુદ્ધછુદ્ધ સફ કત રાજ
પરકાશિયો, લય પાપ લો ઓ !

[૩]

કનકલ ભાષે બહિયે કાહિની
કહિ છે મગે^૨ કિ પુરાતન ઓ !
રમરણો આસિ^૩ મગમ પગે^૪ કથા,
ભૂત સે^૫ ભારતગાથા ઓ !

[૪]

તવ જનકધોલ સદા - કત મેના,
ગરજિયો પ્રાન દિન મમરે ઓ !

૧ કટલી, ૨ વિભૂષિત, ૩ મદ્ય, ૪ પરગેટો, ૫ સર્વ, ૬ આવી,
૭ મમને સ્પર્શે છે, ૮ તે,

આજિ શબ્દ નિરવ, રે જમુને સખ,
મત જતલ જૈભવ કાલે ઓ

[૫]

સ્વામ સલિલ તવ લોહિત^{૧૦} જિલો^{૧૧} કબૂ,
પાંડવ-કુરુ-કુલ-શાશિતે ઓ ।
કાંપિલો^{૧૨} દેશ, તુરગ ગજ ભારે
ભારત સ્વાધીન જે દિન ઓ !

[૬]

તવ જલ તીરે, પોરવ જલવ,
પાતિલો^{૧૩} રાજસિંહાસન ઓ ।
શાસિલો દેશ, અરિકુલ નાસિ
ભારત સ્વાધીન જે દિન ઓ !

[૭]

દેખિલો^{૧૪} કિ તુમિ, બૌદ્ધ પતાકા,
ઉડિતે દેશ વિદેશે ઓ ।
તિખત ઓને, બજ તાતારે
ભારત સ્વાધીન જે દિન ઓ !

[૮]

એ જલધારે, ધારે બહિલો કબૂ
ત્રેમવિરહ—આખિ—નીરો ઓ ।
નાચિલો ગાઇલો, કત સુખ સમ્પદ
એ તવ સેકત^{૧૫} પુલિને^{૧૬} ઓ !

* નોટાં, ૧૦ લોહિત, ૧૧ કબૂ, ૧૨ કાંપી, ૧૩ જમાનુ,
૧૪ દેખી, ૧૫ રેલી, ૧૬ કાંડે,

[૯]

એ તવ મુકુરે, ૧૭ આસિ પૂર્ણશયી
 નિરખતો મુખ જળે શરદે ઓ !
 બાસિતો દશ દિશિ, ઉત્સવ રંગે,
 પ્લાવિતો ચિત મુખ-ઉત્સે ઓ !

[૧૦]

સે તુમિ સે રાશી, ધીર ૧, અનિલ સે,
 તોજુ ૨૮ સખ અગન વિષાદે ઓ !
 નાહિદો સે સખ, પ્રમોદ ઉત્સવ
 આસિલ સકલે કાલે ઓ—

[૧૧]

જે મૂરલી—રવે, નિમિઃ નિશિથે
 ઉન્માદિત ધ્વજ્યાલા ઓ !
 આક્રુષ્ણ પ્રાણે, તવ તટ-પાને ૧૯
 ધામતો ૨૦ રવ—સન્ધાને ઓ !

[૧૨]

અર્ધિત નિરહે, આસ—પવન કત,
 વિરચિતો બોલિ ૨૧ તવ હૃદયે ઓ !
 સુહૃદ-સમાગમે, પુન એષ દર્શણે,
 પ્રતિનિમિત્તો મિત ૨૨ હાસિ ઓ—

[૧૩]

સે સળ ઠોણકે, કાલ કવલ આજિ
 લેશ ના રાખિલો શેષ ઓ !
 કપરુ સેધ ગૌરવ, નિકુન્-સૌરભ,
 હોલો રૂ પરિણુતે રાત કાલિણી ઓ !

[૧૪]

કબૂ રાત ધારે, ઐ ઉભ પારે
 પાઠાન અધધાન મોગસ ઓ !
 હાલિલો રૂ સેના, ત્રાસિ નિવાસી
 ધોર સે ભારત બન્ધને ઓ—

[૧૫]

અહો ! કિ રૂ દિવસે આસિલો રાદ,
 મોચન રૂ હોમલ રૂના આર રૂ ઓ !
 ભાગિલ ચૂર્ણિલો; ઉમદિ પાલદિ
 મુકિનિલો રૂ ના હિલો સાર ઓ !

[૧૬]

સે દિન હોઈ તે, અન્ધ મનોમુદ,
 પરબળ—અર્ગલ પાતે રૂ ઓ !
 સે દિન હોઈ તે, રમશાન ભારત
 પર—અગ્નિ—પાત—નિપાતે ઓ—

[૧૭]

સે દિન હોઈ તે, તવ જલ તરલે,
 પરશે ના કુલખાલા ઓ ।
 સે દિન હોઈ તે, ભારત નારી
 અવરોધઃ અવરોધિત ઓ ।

[૧૮]

સે દિન હોઈ તે તવ તટ—ગગને
 નુપૂર—નાદ બિનીરવ ઓ ।
 સે દિન હોઈ તે, સજ પ્રતિકૂલે
 જે દિન ભારત જનન ઓ ।

[૧૯]

ઓ પપપારે, કોતો કોતો જાતીય
 ભાતિયો^{૩૨} કત શત રાજ્ય ઓ ।
 આસિયો સ્થાપિલો શાસિનો રાજ્ય,
 રમિ ધર કત પરિપાતી ઓ ।

[૨૦]

કોત શત દુર્નય, દુર્જન દુર્જે
 બેડિયો^{૩૩} તવ તટ—દેશે ઓ ।
 નમર—પ્રાચીરે,^{૩૪} ઘેરિનો શેષે
 ચિરયુગ સંભોગ આરો ઓ ।

[૨૧]

ઉપહોસિ સર્વે, માનવ ગર્વે
 કાન પ્રખલ ચિરકાલે ઝો !
 ગૃહ ઝોડો પુજે, કતિપથ તુંજે
 રાખિલો કારિ વિક્ષાકૃતિ ઝો !

[૨૨]

ઐ પુરોહાગે, ભમ વિભાગે,
 ગૃહવર શેષ સરીરે ઝો !
 દુષ્ટિ હો જે સખ, ઉન્નતવલ લેખા,
 સે ગત યૌવન રેખા ઝો !

[૨૩]

એરથ અસિન્દે, મુન્દરીવન્દે,
 મોગય નરપતિ કેશરી ઝો !
 બોસિર ઝો મર્મરે હલાસરૂ અંતરે,
 તીલિતોરૂ મોહન રૂપે ઝો !

[૨૪]

કમ્બુ ઝે ગવાસે, કૌતુક મસે,
 નિરખિતો પરિજન લમ્બે ઝો !
 નિમ્ન અદેશે, સે ગજપુરે
 નીપજુ પ્રાણુ—વિનાશક ઝો !

[૨૫]

ઝે ધરમાઝે,^{૩૯} નારી સમાજે,
 પાસિ કમ્મ બેનિતો ચૌસર ઝો !
 ગણિ તો પાશે, મે તરવારિ
 કાફર—કલ—વિદારી ઝો !

[૨૬]

કું ૧૪૦ સળ આજિ, સમય—સમુદ્રે
 મનિજત^{૪૧} સહ શત આચા ઝો !
 દેખિલ શત શત, હોલો કિ નિવારિત
 નિભપ^{૪૨} મનુજ પિપામા ઝો !

[૨૭]

જે ગૃહ—પાશે કાપિતો ત્રાસે
 ભૂપતિ—પદ વિદેષે ઝો !
 જે ભવ ભવને, કત શત અધમે
 પુરિ છે^{૪૩} મૂત પુરીયે^{૪૪} ઝો !

[૨૮]

જે ધર મધ્યે, મુરલિ—મમુધ્યે
 સમ્બોદિત ચિત કાલે ઝો !
 જે સમ સદને ઉદ્ભવે વખને,
 પ્રતિગ્રન્થ^{૪૫} વિજીરણ^{૪૬} ઝો !

૩૯ અંદર, ૪૦ કામાં, ૪૧ કુળી ગણ, ૪૨ નિર્વાળ, ૪૩ બરી રૂ, ૪૪ મળ, ૪૫ ફરિયા, ૪૬ પ્રદે ઉ,

[૨૯]

જે ગૃહ—અંગે વ્યહુવિધ રંગે
 વિખચિત ૪૭ છિલોમાંજુરાજી આ !
 રો સખ કાલે હોરિ એક કાલે,
 કાકિલો લતા ૪૮—નલે આ !

[૩૦]

ઐ તપ તીરે, શુભ શરીરે,
 દંડામિત ૪૯ ગૃહ—રાજ આ !
 ભર ૫૦ મુરપે દિક્કિક ૫૧ હોષ તે,
 કપે ૫૨ મનુજ સમાજે આ !

[૩૧]

કત નર—પંજરે ૫૩, નિર્મિમ્ભો પ્રહારે ૫૪,
 શોષિ શોષિત કાપે આ !
 દર્શાઈ તે સખ, દર્શક લેકે,
 પ્રેમદા—ગોરવ શેષે આ !

[૩૨]

અહો ! કત કાલ, રાજે ૫૫એ જીવિત
 તટિની ! તટ તળ શોભિ આ !
 બૂપજી હોષ્યે, તળ નલ નીલે,
 વાંછિતે મન અભિવાપે આ !

[૩૩]

હોળે કાન કાલે, હો તો ઘોર કાલે,
 પરિમિત સૂર^{૫૫} પરમાત્મ ઓ !
 રોહિણે રોપે ઓ ગૃહ દેશે
 આકાશે શુધુ^{૫૭} વાયુ ઓ !

[૩૪]

યદિ એક રોષ, રોળે સખ રોષ,
 જીવન સ્વપન^{૫૮} અબાદતે ઓ !
 તત્તુ મન ક્ષયિયે, ^{૫૯} દુઃખ શત સમર્થે^{૬૦}
 ચોરિ ઉત્તરલોક કિ આશે ઓ !

—ગોવિંદચન્દ્ર રાવ.

—

૯. ૨વદેશેર ધુલિ

૨વદેશેર ધુલિ ૨વર્ણ-રેણુ-ગોલિ,^૧
 રેખો^૨ રેખો હદે એ ધ્રુવ ગાન,
 ભહાર સલિલે, મન્દાકિની હલે
 અનિલે મલય સદ્ય વહમાન !

મન્દનકાનન કિવા શોભા જાર^૩
 વનરાજિ કાન્તિ અતુલ તાહાર^૪
 રેણી શરમ તાર,^૫ સુધાર^૬ આધાર,
 સ્વર્ગ હૃતે^૭ મેં ને મહા ગરીમાન !

એ દેહ તોમાર તારિ આટિ હોતે^૮
 હોયે ઊંચ સન્નિત પોષિત તાહાતે,
 આટિ હોયે પુનઃ મિસિબે^૯ તાહાતે,
 ભવલીલા નેબે^{૧૦} હોબે^{૧૧} અવસાન !

પિતામહદેર અરિય મનન નેત^{૧૨}
 ધુસિરે તાહે આછે ને મિમિત,
 એઈ આટિ હોતે હોબે ને ઉત્સિત,^{૧૩}
 ભાવી કામે તવ ભવિષ્ય સંતાન !

કસ કારાગારે દેવકિર મત^{૧૪}
 વહે તે પાષાણુ લોહ સુખસિત
 માતૃભૂમિ તવ રાયે હે^{૧૫} પતિત
 ખરિચિત તુમિ તાહારિ સંતાન !

૧ માનીતે, ૨ તામે, ૩ ધૂળ, ૪ તેની, ૫ સુધાના, ૬ અર્થા
 ૭ માંપી, ૮ થયો છે, ૯ મળી નરો, ૧૦ ન્યારે, ૧૧ થયે, ૧૨ નેહ
 ૧૩ મે, ૧૪ નેમ, ૧૫ રહ્યો છે,

અકૃત સંતાન જેનો^{૧૬} એક જન
 નિજ દેહ આણુ દિયે વિસર્જન
 જે શરિયે માર^{૧૭} દુઃખ વિમેયન
 હોયે તાર માતૃકણ અલિધન !

—સાચેન્દ્ર કવિ.

૧૦. જય હે !

જનમણી મન અધિનાયક જય હે, ભારત બાળ્ય વિધાતા
 પંજાય સિન્ધુ ગુજરાત મરાઠા, દ્રાવિડ ઉત્કલ પંચ;
 ત્રિન્ધ્ય દિગ્માયલ જમુના ગંગા, ઉચ્છલ જલધિ તરંગ.

તવ શુભ નામે જાગે,
 તવ શુભ આશિષ માગે,
 ગાહે તવ જય ગાથા,
 જનમણી મંજસદાયક જય હે, ભારતભાગ્ય વિધાત

જય હે ! જય હે ! જય હે !
 જય જય જય જય હે !

અહરહ ? તવ આહવાન પ્રચારિત, શુનિ તવ ઉદાર બાબી;
 દિન્દુ, બૌદ્ધ, શીખ, જૈન, પારસીક, મુસલમાન, ખ્રિસ્તાની.

પૂરણ પત્રિચ આરી,
 તવ સિંહાસન પાસે,
 મેમહાર હપર ગાથા.

જનમણી ઐક્યવિધાયક જય હે, ભારતભાગ્ય વિધાતા
 જય હે ! જય હે ! જય હે !
 જય જય જય જય હે !

પતન અવ્યુદય જમુવદી પંચા જુગ જુગ ધાવત^૧ જત્રી,
 હે મિર સારથી તવ રથચક્રે સુખરિત^૨ પથ દિનરાત્રી,

દારણ્ય વિપ્લવ ૧માઝે,
તવ શંખધ્વનિ બાજે
સંકટ ફુટ્યા તાતા,

જનમણ્ય પદપરિચાયક જય હે, ભારતભાગ્ય વિધાતા.
જય હે ! જય ! હે જય હે !

: જય જય જય જય હે ! ૩

ધોર તિમિર ધન નિમિત્ત જનિશી થે પીડિત મૂર્છિત દેશ,
ભગૃત છિદ્ર તા અવિચલ મંજલ નતલ નયને અનિમેષે,
દુઃસ્વપ્ને ૧૦આતકે,

રક્ષા કરિશે અંકે,

રનેહમયી દુર્ગમ માતા,

જનમણ્ય દુઃખત્રાયક જય હે, ભારતભાગ્ય વિધાતા.
જય હે ! જય હે ! જય હે !

જય જય જય જય હે ! ૪

રાત્રિ પ્રભાતિલ ઉદિલ રવિચ્છબિ પૂર્વ ઉદય ગિરિભાસે,
માહે વિહંગમ પુણ્ય સમીરણ ૧૧ નવજીવન રસ દાજે,

તવ કરુણારુણ ૧૨ ૧૩રાગે,

નિદ્રિત ભારત ભાજે,

તવ ચરણ નત માયા,

જય જય જય હે જય રાજેશ્વર ભારતભાગ્ય વિધાતા.
જય હે ! જય હે ! જય હે !

જય જય જય જય હે ! ૫

—સ્વી-દ્રતાથ ઠાકુર. —

૬ મધ્ય, ૭ સત્રી, ૮ હતો, ૯ અવનત દાજતો, ૧૦ રાગ, ૧૧ ચપલ,
૧૨ કરુણાથી દાસ મજેલી, ૧૩ રંગ.

૧૧. એકલા ચલો રે !

જદિ તોર ડાક^૧ શુને કેઓ^૨ ના આસે^૩
તોખે^૪ એકલા ચલો રે !

એકલા ચલો, એકલા ચલો,
એકલા ચલો રે—જદિ^૫

જદિ કેઓ^૬ કથા^૭ ના કો'ય^૮
ઓરે^૯ ઓરે ઓ અભાગા,

કેઓ^{૧૦} કથા ના કો'ય,
જદિ સખાઈ થાકે મુખ દિરાયે
સખાઈ કરે ભય—

તોબે પરાણુ^{૧૧} ખુલે,
ઓ તુઈ મુખકુટે તોર મનેર કથા
એકલા બોલો રે !—જદિ^{૧૨}

જદિ સખાઈ ફિરે ભય—
ઓરે ઓરે ઓ અભાગા,

સખાઈ ફિરે ભય,
જદિ મદન પયે ભવાર^{૧૩} કાલે

કેઓ^{૧૪} ફિરે ના ચાલ^{૧૫}—
તોબે પથેર^{૧૬} કાંટા,

૧ સાદ; ૨ કોઈ; ૩ આવે; ૪ તોપણ; ૫ વાત; ૬ કહે; ૭ બર; ૮ આણ; ૯ જવા; ૧૦ જુએ; ૧૧ પથના;

ઓ તું રક્તમાખા^{૧૨} ચરણ તલે
 એકલા દલો રે !—જદિ^૦
 જદિ આલો^{૧૩} ના ધરે—
 ઓરે ઓરે ઓ અભાગા,
 આલો ના ધરે,
 જદિ ઝડ આદલે^{૧૪} આધાર રાતે
 દુવાર^{૧૫} દેખ ધરે—
 તોણે વળાનલે
 આપન છુકરે^{૧૬} પાંજર^{૧૭} જાલિયે^{૧૮} નિથે
 એકલા જલો રે !—જદિ^૦

—રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર.

૧૨. નવ વત્સરેર પશુ

નવ વત્સરેર^૧ ઠરિલામ પશુ
 લોખો^૨ સ્વરેશેર દીક્ષા,
 તવ આશ્રમે, તોઆર ચરણે,
 હે ભારત લોખો શિક્ષા.

પરેર^૩ ભૂષણ, પરેર વસન
 ત્યાગિણો આજ પરેર અશન,
 જદિ હોખ દીન, ના હોખણે દીન,
 જાડિણો^૪ પરેર ભિક્ષા.

નવ વત્સરેર ઠરિલામ પશુ
 લોખો સ્વરેશેર દીક્ષા.

ના થાકે^૫ પ્રાસાદ, આજે તો કુદીર
 ઠમ્બાણિ સુપવિત્ર.

ના થાકે નમર, આજે તવ વન
 ફેલે ફેલે સુવિચિત્ર.

તોમ હોતિ^૬ જત^૭ ફરે ચેલિ સર^૮
 તોમારે દેખેલિ તત^૯ હોયે કરે

હાજે^{૧૦} દેખિ આજ હે હૃદયગાજ
 ગુમિ પુરાતન મિત્ર.

હે તાપસ, તવ પશુ^{૧૧} કુદીર
 ઠમ્બાણિ સુપવિત્ર.

૧ નવસરી; ૨ લોખ ૩ પરજું; ૪ પાંડીય; ૫ હોખ; ૬ થી; ૭ એકા.
 ૮ સરી ૯ તેટલો ૧૦ પામે;

પરેર વાણ્યે તવ^{૧૧} પર હોયે

દિગેછિ ચેયેછિ લગ્ન,

તોમાર જુલિતે ફિરાયેછિ મુખ,

ચોરેછિ^{૧૨} પરેર સગ્ન.

કિષ્કુ^{૧૩} નાદિ ગણિ, કિષ્કુ નાદિ કહિ,

જપિછિ મન્ત્ર અન્તરે રહિ,

તવ સનાતન પ્ધાનેર આસન

બેઠેર અસ્થિ મગ્ન.

પરેર જુલિતે તોમાર જુલિતે

દિગેછિ ચેયેછિ લગ્ન.

મે સકલ લાજ ત્યાગિએ^{૧૪} આજ,

લોખએ તોમાર દીક્ષા.

તવ પદતલે બસિયા વિરલે

સિખિએ તોમાર સિદ્ધા.

તોમાર મર્મ, તોમાર કર્મ

તવ મન્ત્રેર ગભીર મર્મ,

લોખએ ત્રાલયા,^{૧૫} સકલ જુસિયા,

છાડિયા પરેર લિદ્યા;

તવ ગૌરવે ગરવ માનિએ,

લોખએ તોમાર દીક્ષા.

—રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર.

—

૧૧ દંપતી; ૧૨ લીધી છે; ૧૩ પડેલી છે, ૧૪ કાંઈ; ૧૫ ત્યાગી; ૧૬ વિરલ રસાને, ૧૭ કથાકથે.

૧૩. હે ભગવાન !

બાંધાર માટિ બાંધાર જલ
 બાંધાર વાયુ બાંધાર ક્ષણ
 પુણ્ય હોઉકે^૧ પુણ્ય હોઉકે
 મુણ્ય હોઉકે હે ભગવાન.

બાંધાર ધર બાંધાર દાઢ
 બાંધાર વન બાંધાર માઠ^૨
 પૂર્ણ હોઉકે પૂર્ણ હોઉકે
 પૂર્ણ હોઉકે હે ભગવાન.

બાંધારીર પશુ બાંધારીર આશા
 બાંધારીર 'કાજ' બાંધારીર ભાષા
 સત્ય હોઉકે સત્ય હોઉકે
 સત્ય હોઉકે હે ભગવાન.

બાંધારીર પ્રાણુ બાંધારીર મન
 બાંધારીર ધરે જલ લાઈ યોન
 એક હોઉકે એક હોઉકે
 એક હોઉકે હે ભગવાન.

—૨વી-દ્રનાથ ઠાકુર.

କିଶି

१. शक्तिमन्त्र

जन्मनि भारत आन हमकु, मधुर पिष्टु सुना रही है;
 स्वतंत्रताका राग^१ गाकर, मानो अमृत पीना रही है।
 से'हडो वर्षोंसे हम थे, लाज्यहीरे स्फुरमे;
 उसकी निर्भरता^३ छोडाकर, स्वावलम्बन सीखा रही है।
 या निराशा का लयानक, गूत न्ने हम पर अढा;
 राष्ट्र के मंगीत पक्षमे, शीघ्र उसको लगा रही है।
 फिर लला मैं दीनतकि, शब्द कैसे कह सकुं ?
 जन्मजा^४ माता भीठे स्वरसे, शक्तिमन्त्र पढा रही है।

—सत्यदेव.

૩. કર્મયુગ

આ મથા દે કર્મયુગ કુછ કર્મ કરના શીખ લો;
 દેશ પર અર^૧ જાતિ પર હંસ હંસ^૨ કે મરના શીખ લો.
 મારનેકા નામ મત લો, પહેલે મરના શીખ લો;
 મિરસે^૩ આપવે^૪ ઇષ કર,^૫ દિર ઉભરના^૬ શીખ લો.
 પાર યદિ હોના તુમ્હે પરતંત્રતા કુઃખ સિંધુસે;
 તૈર કર^૧ તો રક્તાસાગરસે ઉતરના શીખ લો.
 દિર જ્યા દોગે સકલ સંસારકે કષ્ટ માગમે;
 દેશકુઃખથી આગમે^૭ પર^૮ પહેલે જલના શીખ લો.
 જલયાત્રાકે લિયે દિન રાત ઉત્સાહિત રહો;
 કૃષ્ણ-જનમરયાનમે^૯ નિર્ભય વિચરના શીખ લો.
 દેખના દે દક્ષ ભારતવર્ષમે^{૧૦} યદિ સ્વર્ગકા;
 દેશકા તો પ્રાણપાનમે^{૧૧} કુઃખ દરના શીખ લો.

—સત્યદેવ.

૧ અને, ૨ હંસતાં દંસતાં, ૩ પેટે; ૪ દળાઈ જાયને; ૫ ઇલા મતાં,
 ૬ તરીને, ૭ પાખ અને પશુ; ૮ કારાગૃહ, ૯ અમરથી.

૩. ભારતદેશ †

જગ બિચ સ્વર્ગ હમારો દેશ.

ભારત અસ શુભ નામ લેત રીછન, ઉપજત પ્રેમ વિરોધ,
તારૂં જ-મનૂમિ શાલા રક્ષિ, રહત ન દુષ્ણ લવનેશ.
જગ બિચ સ્વર્ગ ૦

હમ તર ઉદ્ધિ બહત શિર ઉપર, નીચ છત્ર કેસદિતેશ,
ઉત્તર દિમગિર પરમ મનોહર, જહો નિત રમત યમદેશ.
જગ બિચ સ્વર્ગ ૦

પાવન નિર્મલ મંજનીર જેહિ, પરસતપકટત કલેશ;
મગદે ધ્વજ રૂપ જગ કારક, જહો અગ્નેશ આવધેશ.
જગ બિચ સ્વર્ગ ૦

ધર્મ ધ્વજ દેહરાત જહાં નલ, રતનત આનિ ઉચ્ચરેપ;
માધવ અસ લખાત કમહૂં નહિ, જસ મમ ભારત દેશ.
જગ બિચ સ્વર્ગ ૦

—માધવ.

† જુઓ પરિચિત્ત ક.

૧ ફાલ્ગુ-તરત, ૨ ભેઈ, ૩ દિનરાત, ૪ લાદેવ, ૫ અપાર કરવા;
૬ દેરે; ૭ અપાર; ૮ જોવા

૪. સ્વમાન

હે ભારત કે ભયે, જિવત^૧ કયોં માન નસાયે.

કહાં ગયે વે ચિત્તુ દશરથ સમ, જે સુત રતિપિન પડાયે;
રામ લખનસે કહાં વીર સુત નિજ, સગુન માર ભગાયે.
દેશ કે કષ્ટ છુડાયે—હે ભારત૦

કહું બીખાદિ ઐષાર્ય સે ધનુધર, વીર પાણ્ડુ કે ભયે;
જિન અભિમાની કુરવાસિનકા, ખસદલ ધૂલ મિલાયે.
ખસન^૨ દિય ભય ઉપભયે—હે ભારત૦

કહું ગયે કૃષ્ણ સકલ વિદ્યાપતિ, સારથી રૂપ બનાયે;
જિન ગર્વિન^૩ નૃપ હિદાહરણુ દિત, ભારત યુદ્ધ કરાયે.
ધર્મધ્વજ જગ દહરાયે—હે ભારત૦

કહાં ખીર માતા ત્રિહુલા જો, સંજય દેખ પરાયે;૬
દૈ કાલિન મિશ્કાર તાહિ, યુનિ દિય ઉભાહ^૭ ઉપભયે.
બેનિ રન વિજય કરાયે—હે ભારત૦

કહું ગયે વીર પ્રતાપ શિવગણ, પૃથ્વીરાજ નૃપ રાયે;
લરિ લરિ યવન મદીપન^૮ સોં જિન નાકન ચનત અખાયે.૯
નેક નિજ પ્રન^{૧૦}ન ૧૧કિગાયે—હે ભારત૦

૧ જીવતાજીવત; ૨ જંગલમાં ચોકસ્યા; ૩ અનુન; ૪ ખલ પુરોના; ૫ ગર્વિન; ૬ યુદ્ધમાંથી પાછો આવેલો; ૭ ઉત્સાહ; ૮ વાદસાદો; ૯ નાકમાં દબાવેલી દમિયા; ૧૦ ચર્ચા; ૧૧ હજુ;

અહો બન્ધુ ! નિજ ધર નહિ દેખત, વૃથા ફિરત ૧૨ અકુસાળે;
 ચક્ષત ન તુમ કયોં વહિ પથ માધવ, પુરજે ૧૩ બનહિ ખતાયે.
 ૧૪ જાસુ હિત રકત ૧૫ મહાયે—હે ભારત૦

—માધવ.

થે ભારતવર્ષ હમારા હૈ

હમેં તો દેશ ભારત અપના, પ્રાણોં સે ભી પ્યારા હૈ,
હમ હૈ ભારત કે ભારતવર્ષ હી જીવન હમારા હૈ.
હમેં તો દેશ ભારત અપના૦

જમાના હેય^૧ હૈ રબરંગ, જિસપ્રીકથાન કે આગે;
વહી ગંસાર સુખ કા રવર્ષ^૨ ધન્દાસન હમારા હૈ.
હમેં તો દેશ ભારત અપના૦

ખિતાયાં ખેલ અપિગેને, લડકપન જોડ મેં જિસકે;
પુરાના જગમગાતા^૩ માન વહ જીવિત^૪ હમારા હૈ.
હમેં તો દેશ ભારત અપના૦

હમારા ધર્મ મંચિત કર્મ, હમર છટ ભે કુછ હૈ;
મેરે આંખોં કા તારા પ્યારા જસ ભારત હમારા હૈ.
હમેં તો દેશ ભારત અપના૦

સુલટ રન^૬ ગાંડુરે રવિ લેખકાંડી, આનિજ દૈ જિસમેં;
અખિસ માનગીલ રત્નોં કા વો સુખ સાગર હમારા હૈ.
હમેં તો દેશ ભારત અપના૦

હમ હૈં કુર્માન હિસકે જંગલોં, પર્વત વ દીલોં^૮ પર;
યે જીવન હિસાબી પ્યારી રજ પૈ^૯ ન્યોજાવર હમારા હૈ.
હમેં તો દેશ ભારત અપના૦

૧ જગી નતય. ૨ ગદ્યરંગ, ૩ તેજ, ૪ જગમગ, ૫ ભેષ, ૬ રત્નસુલટ, ૭ ખાલ, ૮ શિખર, ૯ મુજિપર,

જિ.મી. ૧૦ ગદા ૧૧ હમાગ મખમલી દે, વિન્ધ્ય તકિયા દે;
હિમાલય દે સિપાહી સિંધુ બી સેવક હમારાં દે.
હમેં તો દેશ ભારત અપનાં

દુઃખી દે ઉસકે દુઃખ મેં આર, સુખી દે સુખ મેં ભારત કે;
હમ દેં સન્તાન ઉસકી વહ પિતા રક્ષક હમારા દે.
હમે તો દેશ ભારત અપનાં

ન છોડૂંગા ન છોડૂંગા, ફટે ધસિ તરે ૧૨હામન કો;
કહૂંગા મરતે હમ તક પ્રેમમય ભારત હમારા દે.
હમેં તો દેશ ભારત અપનાં

કહો માધવ ધસાધ હિન્દુઓ, મુસલિમ સખ એક સ્વરસે;
યે ભારતવર્ષ, હમારા દે ! હમારા દે ! ! હમારા દે ! !

હમારા દે ! હમાગ દે ! ! હમારા દે ! ! ! હમારા દે નહીં;
યે ભારતવર્ષ હમારા દે ! હમારા દે ! ! હમાગલેયા નહીં. ૨



૬. હમારા વિશ્વાસ

હમે વિશ્વાસ હે ભાગત કા, દિન બી ફિરને વાલા હે,
હમારે આજ બચ્ચોને બી હોજ અપના સમ્બાલા^૧ હે
હમે વિશ્વાસ હે

બહુત દિન હો તુરે હમકે, અધેરી રાત મે રસોતે,
મગર જસ્ટી હી પરદા આજો કા અમ હટને વાલા હે.
હમે વિશ્વાસ હે

ભંવર^૨ ધમધમતા^૩ હે ક્યો કર, બસ અમ થોડા હી બાકી હે
નિકલ આપા હે સૂરજ અબ કમલ બી ખિલને વાલા હે
પુરાના
હમે વિશ્વાસ હે

હાથ વહ સુનકર, બિચારે તમ દિલ વામે,
હમારા બાદલોસે આસમા વહ બિગ્ને વાલા^૪ હે
મે
હમે વિશ્વાસ હે

ભિગર^૫ હો જયગા રોસન,^૬ અધેરા બે નિશા^૭ હોગા,
મિલેગા ખુદખુદ^૮ માધો જો તુમકો મિલને વાલા હે.
હમે વિશ્વાસ હે

—માધવ.

૧ નવત વચા, ૨ સતારાવા, ૩ પ્રમર, ૪ ગભરાય, ૫ પસરો
૬ પરાવાર્ત, ૭ ક્રિડય, ૮ શ્રીકાસિત ૯ નામાનિશાન વચરતુ, ૧૦ આરોઆપ

७. भारडोली !

ओ, विश्वस्त भारडोली ! ओ, भारत की ' धर्मापोली ' !
नही, नही, फिर भी सशस्त्र थी त्रिक सैनिकां की टोली.

‘ छट्ठी घाटी ’ के रथ की भी वही पूर्व-परिपाटी थी;
जड़ जड़ कर बैरी की गर्दन चीर-चरें ने काटी थी. १

पर तू है निःशस्त्र तपस्विनि ! फिर कैसे समता^१ होगी ?
उपमा व्याप नगेगी तू यही क्षेष्णीमे क्षमता^२ होगी.

लोहो के शनि-दान मान कर तूने स्वीकृत किया नहीं;
शुद्धो के अवलम्ब्य ज्ञान कर लकड़ी के भी लिया नहीं. २

उठी नहीं तू कि जे पुरा है उसे नष्ट कर देने के,
पुली^३ कुछ है किन्तु पुरे के आज जला कर लेने के.

शुभे ! सकलता है तुझ के हरि, यही आर्चना है मेरी !
स्वयंसिद्धि से भी जड़ कर है साधु साधना यह तेरी. ३

फिर भी अपनी शक्ति तोल तू और विपक्षी के जल भी,
भंगीनें, भेशीनगनें, जग और छिपर है कौशल भी;

न हो विजयकानिश्चय जिनका, साक्षी हो कर हट जावे;
जड़ कर पग न हटें फिर पीछे, आहो सिर भी कट जावे ! ४

કરતી હૈ કાનૂન-ભંગ તૂ, પર કિનકે કાનૂન ભલા ?
 ઉનકે, ' ન્યાય ' ' ન્યાય ' કહ કર જો ચર્કા ફરસતે રહે ગલા !
 ખોલ ઉઠેગા^૪ ખૂન ન કિસકા એસે અત્યાચારોં સે !
 સંયમ છુઠે દિખાના હૈ પર નિજ વિનીત વ્યવહારોં સે. ૫

આજ મહાત્માદ્વારા તુને આત્મા કા બલ જાના હૈ,
 પરમાત્મા ને દિયા જિસે યહ સત્યાગ્રહકા ખાના હૈ.
 ભય દે સકતા હૈ ક્યા તુઝ કા ધોર આયુર્ધોં કા ધોર !
 અતિપક્ષી કે લિયે સદન^૫ હૈ અદરજીસે બીપજી તેરા ! ૬

સાવધાન ! બાધાએ^૬ તુઝ કો ત્રન સે વિચલિત કર ન સકે,
 એલે જામેં વાર^૭ હુંસ હુંસ કર, હકે વિપક્ષી ઔર યકે !
 શાશ્વિત ચાહેં તો ઈતના લેં હિંસક ઉસમેં દૂખ ઉઠેં,
 પુણી કરે અપને ઉપર વે ઔર આપ હી જામ^૮ ઉઠેં. ૭

સૂરત મેં હીં કાઠી પહેલે નૌકરચાહી ને જોલી,
 સૂરત સે હી ચલી હટાને અખ ઉસે બારડોલી !
 પર સંગમ ગોરોં સે આપના જંગા-વસુના તુલ્ય રહે,
 દોનો કે બીતર સમતા કી સરસ્વતી કા સ્નોત બહે. ૮

—મૈથિલીશરણ ગુપ્ત.

८. कौमी गुण्डल

मुनकश^१ अपने दिल पर हिन्द की तस्वीर होने दो,
 कदम से उस के अपना सीना पुर तनवीर^२ होने दो.
 कभी उलझन^३ न आये कौम के कर्मों में तुम को, ^४
 गुम्हारे हई गमकी होती है तद्वशीर^५, होने दो.
 अदागे रकणों हिम्मत, शत्रुनिही की मत इटकने दो,
 न भस्का अपने पावों की कभी जंझर होने दो.
 यत्न से, धर्म से, शौर्य से, हिम्मत से, श्रुण्णत से,
 न भुंका-कौम की दर्गिण्ण कहीं तद्वशीर^६ होने दो.
 अगर आये हो दुनिया में विद्वानों लुत्ते-आगुदी,
 किसी के हाथ में तुम अपनी मत तद्वशीर होने दो.
 अहुत सिकने गये अइसाने^७ धरका-उ-मो-अइत^८ के,
 हिकायत^९ कुण्णे-कौमी की जो अज तद्वशीर^{१०} होने दो.
 कशे अिदमत वतन की शौक से, दिल से, मुहब्बत से,
 न भुंकी काम में कोछ कभी तद्वशीर होने दो.
 अहुत वादे टले हैं अददो-पैमा^{११} का जरोसा क्या ?
 ततज अपने कशे दके तुम न अज ताभीर^{१२} होने दो.

१ अहित, २ प्रकाशमय, ३ दरकत, ४ नामवाक, ५ सारम, ६ वीरता, ७ दलवाक, ८ किरसा, ९ प्रेम, १० अहित, ११ पयन, १२ देरी,

न रोके कुल^{१३} की आवाज तुम- रोसनगुभीरी २४ से,
 किसी को है अगर इस २५अत्र में तड़कीर, २६ होने दो
 भरो लो दई के रह रह के सुट्ठा-काम के गुम हो,
 निगर के पार तो अपने जरा यह तीर होने दो.
 तुम्हारी आहो-गुरी यह कलौ जया २७ न जयेगी,
 भिम आयेगी भुद आगुदी जरा तामीर होने दो,

—त्रिशूल

૯. શહીદાને દેહલી

પાંચ^૧ સે હુઆ સુખ^૨ મેદાને દેહલી,
ખના દે અલમખાના^૩ એવાને^૪ દેહલી;
હુધ ખન્દ હર એક હુકાને દેહલી,
તડપ કર નિકુવને કા દે બને દેહલી,
ગજબ કા દે ખૂને શહીદાને^૫ દેહલી.

બુઝે બન કે રામએ શબિસ્તાને^૫ દેહલી,
હુએ બન કે પરવાના હુખાને દેહલી;
બો બાકે સજલે જવાનાને દેહલી,
બહાતે રહે જીતે જી સાને દેહલી;
ગજબ કા દે ખૂને શહીદાને દેહલી.

હુબાયા^૬ હુધ ફિર સે દે સાને દેહલી,
હુઆ હિંદ પર ફિર સે એહમાને દેહલી,
ફિરિસ્તે દેં યા દેં ચે અરકાને^૭ દેહલી,
નિકસતે દેં જિનએ કિ અરમાને દેહલી;
ગજબ કા દે ખૂને શહીદાને દેહલી.

ઉધર ચે મુમલ્લેહ^૮ નિગહખાને દેહલી,
કમિઅર ચે, યા ચે વો કમાને દેહલી;
મધર ચે નિદત્તે ખડે બને દેહલી,
વો બારત કે સાલ ઝોર અરમાને દેહલી;
ગજબ કા દે ખૂને શહીદાને દેહલી.

૧ ચોલી, ૨ ઇસ્ખતાબ, ૩ મદેહ, ૪ શહીદો ૫ રાત્રિના દોબા,
૬ બમખી, ૭ રંગ, ૮ મુરખ,

ન ઇતના કોઇ જુલમ પર તુલ્ય સકેગા,
 નહીં દર^{૧૦} તકે દાગ ચદ ધુલ સકેગા;
 ન મહદમ હાકિંગ મે મિલ જુલ સકેગા,
 એ ઉદ્ધ^{૧૧} કિસીમે ન અજ ખુલ સકેગા;
 ગુજામ કા હૈ ખૂને સહીદાને દેહલી.

વો માસૂમ^{૧૨}ખચે વો મા કે દુહારે,
 વો પર કે અરાગ ઔર આંખોં કે તારે;
 અજાને કે વહ જિન્દગી કે સંદારે
 નિશાના અજા^{૧૩}કા બને ઔર સિધારે;
 ગુજામ કા હૈ ખૂને સહીદાને દેહલી.

મુના હૈ કિ એકે લડકા જાગી હુઆ થા,
 અલી સિદ્દી થા બાગ તેરહ બરસ કા;
 મગર મૈલ^{૧૪} ઉસ કે ન તેવર^{૧૫} પૈ આયા,
 પુકારા ન ઉસને--ન અમા ન અબા;
 ગુજામ કા હૈ ખૂને સહીદાને દેહલી

વો મંગીન આવે ચલા જા રહા થા,
 ઉમે દેખ કર છોટા બાઇ ને રાયા;
 કહા ઉસને રાઓ ન એ પ્યારે લૈયા,
 જવાં મરદો કી મૌત મેં તો હું મરતા;
 ગુજામ કા હૈ ખૂને સહીદાને દેહલી.

इयामत तके भनका मनार्येगे १६मातम,
 ये मुमकिन नही महव^{१७} हो जाय यह गम;
 अरसना जनाजो^{१८} पै वह हूल पै १८हम,
 वो पुर आण आणे, वो १९हसरतका २०आलम;
 गज्ज^{२१} का है भूने शकीदाने देहली.

ये भ-ज^{२२} दिलों का दुपारा २२करेगा,
 ये भ-ज^{२३} कलेजे पै भारा करेगा;
 शकीरो का भू^{२४} यह पुकारा करेगा,
 इलक^{२५} और क्या अग लभारा करेगा ?
 गज्ज^{२६} का है भूने शकीदाने देहली.
 —निशान.

१०. दशहरा और मुहर्रम

(मन १९१८ में दशहरा मुहर्रम ओही दिन पड़ने के
गमय सिद्धी गय)

[१]

कहीं है राम की जय जय, कहीं पर सुख भातम^१ है;
कहीं है हरे की ध्वनियाँ, कहीं पर नाचते गुम^२ है
कहीं तो इस दसता है, कहीं पर राती राजनम^३ है;
मुहर्रम में दशहरा है, दशहरा में मुहर्रम है

गुलामों^४ में मगर दोनों तरफ सामाने-जंगी है;
है मतलब ओही दोनों का मन्दिर में दुरंगी है।

[२]

छधर है राम लक्ष्मणु का, छधर हसनैन^५ का यथा;
छधर शर जल हनुमों^६ पर, छधर कुक्षर पर तेजा
नगर में हरे धडी दोनों, तरफ थी धर्म की रक्षा:
छधर या पनिरयरो का, सागियों^७ का या छधर दसका।

१ शोक, २ जादू, ३ सरयस, ४ दसन दूसेन (अ), ५ दानव
कादिर, ६ ललवार, ७ साग देवना वासीओगे पक्ष।

થે જૂલે દોનો ઈધર કેા કુઓ મગરૂ દોનો થે
નગે મે શક્તિ, ખવ ધન, ધૂતના કે પૂર દોનો થે

[૩]

વતન કે છોડકો ભજ, કિરે દે' દે મિયામા' મે
ઈધર હોડક મે મુમે રામ, ઉધર વહ દસ્તે રીંગ' મે
સમી સામાન થે ઘર મે ન ઘર થા ઉતોદા દૌર' મે
મહી થી ફિક પેદા હો ન શર' કુનિયા કે ઇર્મો મે
ભરા આતા દે ઝખિય ખિય ગઇ તમનીર દિન મે દે
જમી પર ગો નહી વહ ઉતકી પર ભગીર દિન મે દે

[૪]

સખક દોને કેા દોનો કે કુઈ જમ આજમાઈ થી
દસુને' માલો કૌનત કી ન વહ લગિજ બડાઈ થી
ખડે અન્યાયી થે મનૂર ઉતકી હી સદાઈ થી
સડાઈ દુશ્મનો કે મુહ પે વીરો ને હવાઈ થી
શરો સે રામ કે કુનુમે કી મિદી હો ગઇ ગુમ થી
ચમક તેગે દમન કી થી કે ખમ, નાગે જહનુમ' થી

[૫]

ખામત બલિમો પર દાદી જમ મેદાન મે આરે
છરી કે વાગને થે કાલિમે ઈન્માન મે આરે

ਦਿਲੇਰੀ ਬਿਨਾਈ ਕਥਾ ਦਮ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਮੇਂ ਆਯੋ
ਸਦੇ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੀ ਸਾਫ਼ ਲੋਹਿਤ ਧੜ ਧਿਆਨ^{੧੩} ਮੇਂ ਆਯੋ।

ਉਹ^{੧੪}ਯੋਧੇ ਯਥੇ ਮੁਲਕੇ-ਅਫ਼ਗ਼ਾਨ^{੧੫} ਮੇਲਮਾਨ ਛੋਟੇ ਤੇ;
ਮਲਕ^{੧੬} ਆਯੋ ਫ਼ਤਿਹ^{੧੭} ਸੇ ਯੁਧਮੇਂ ਕੁਰਖਾਨ ਛੋਟੇ ਤੇ।

[੬]

ਓਧਰ ਸ਼ੀਰਾਮ ਨੇ ਲੰਕੇਸ਼ ਰਾਖਲੁ ਪਰ ਵਿਯਧ ਪਾਓ;
ਮਗਰ ਆਸੋਸ ਉਧਰ ਆਇਤ ਗਓ ਫਲਸੈਨਾਂ ਪਰ ਫਾਓ,
ਭਰੀ ਥੀ ਫ਼ੀਜ਼ ਦੀ, ਗੁਰਘਟ^{੧੮} ਯਥਾਗੇ ਕਥਾ ਨਹੀਂ ਬਾਓ,
ਮਿਲਾ ਪਾਨੀ ਨ ਮੇਲਮਾਂ ਤੇ ਤੇ ਮੇਲਮਾਂ ਦੀ ਫ਼ਜ਼ਾ^{੧੯} ਆਓ।

ਯਥਾ ਯਥਾਹੀ ਆਯੋ-ਸਾਫ਼ ਫ਼ਾ ਫ਼ਿਰ ਦਮ ਯਥਮ ਟੋਡਾ;
ਯਥਾਂ ਸੁਖੀ ਥੀ ਸੁਖੇ ਹੋਡ ਯੋ ਯਥੋਂਨੇ ਦਮ ਟੋਡਾ।

[੭]

ਉਡਾਓ ਸਜ਼ਿਤਮਾ ਫ਼ਿਤਲੀ ਨ ਥਾ ਗਾਯੂ ਸਿਤਮਗਰ ਪਰ;
ਯਥੇ ਫ਼ਿਲੀ ਮੁਸੀਯਤ ਯਥ^{੨੦} ਨ ਆਨੇ ਪਾਥਾ ਟੇਵਰ ਪਰ,
ਨਹੀ ਮੰਗੂਰ ਦੀ ਯੋਧਤ^{੨੧} ਉਹ ਦੀ ਮੈਂਦ^{੨੨}ਥੀ ਸਰ ਪਰ;
ਯੁਧਾ ਕਰ ਘਾਸ ਆਖਨੀ ਟੇਧ ਦੀ ਯੁਧ ਧਰੁਧੇ ਭੈਸਰ^{੨੩} ਪਰ।

ਯਥੇਯਥਾਫ਼ ਹੈ ਧਰੁ ਫ਼ਿਲ ਟਰਫ਼ ਯੋਧੇ ਨਿਫ਼ਾ^{੨੪} ਨਿਫ਼ਲੇ;
ਫ਼ਲਫ਼ਾਫ਼ੇ^{੨੫} ਤੇ ਸੀਨੇ ਸੇ ਨ ਯੋਧੇ ਖ਼ਤਮਾ ਧੁਧਾਂ ਨਿਫ਼ਲੇ।

੧੩ ਧਨ, ੧੪ ਗੁਰੂ, ੧੫ ਧਮਸਫ਼ਨ, ੧੬ ਫ਼ਿਰਿਸ਼ਤਾ, ੧੭ ਆਮਾਸ਼
੧੮ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰੀ, ੧੯ ਮੇਲ, ੨੦ ਧਨ, ੨੧ ਫ਼ਲਫ਼ਿਲੀ, ੨੨ ਟਕਵਾਰ,
੨੩ ਸੁਵਰੀਯ ਲੋਧ, ੨੪ ਫ਼ਿਲਫ਼ੀ ਯਯਤਰਾ, ੨੫ ਟਾਧੁ-ਰਮਸ਼ਾਨੀ।

મનાયેં હમ ખુશી યા ગમ મગર વહ કામ કરના હૈઃ
સૂરીનારક એક હી હૈ ઝૌર હમ સખ કેા ઉતરના હૈ.
ડરાયે લાખ કોઈ પર ન વાળિય ડર સે ડરના હૈઃ
હમેં હક. ૨૭ કે સિયે જીના હૈ ઝૌર હક. હી પે મરના હૈ.

ધડી ભર હૈ ખુશી તો ફિર ધડી ભર હી મેં માતમ હૈઃ
ત્રિગલ અપના ન જૂલો ફર્જ દમમેં જળતલક દમ હૈ.

—ત્રિશૂલ.

૧૧. એકયની હાકલ

ગુન ચમનમે? કુન કુલોડી ખુસ્મો માડી બહ રહી હું
 જાતિ દેવી અયસી અમ તો, મધુગ જિણા સુના રહી હું
 ચેહી આપા હય જમાના છદગી ડુધા ર લો (૨)
 તોડ કર દટા પુરાના બીગરી સુધાર લો
 સિન્ધુ કે જિવમે હી અપના નાવ ઝોવા ખા રહા (૨)
 ડુઢ કર સુકાની દાના, જન્મ જવ સે તાર. લો
 ઝનકે ધુળકી બાદવોસે છા રહી બર દેશ કે (૨)
 વો બતાવે પથ અપના, કિસ્તિર વ્હા હકાર. લો
 અકમકી હાકન ગિરાફર બર રહી દિગન્તા કે (૨)
 આગે બહ કર એકય મનમે આતમકે ઉદાર લો

૧૨. અય માતૃભૂમિ તેરે

અય માતૃભૂમિ તેરે ચરણોમેં શિર નમાઉં,
મેં ભક્તિ ભેટ અપની, તેરી ચરણમેં લાઉં. ટેક.

માથે પેર તૂ હો ચંદન, છાતી પે તૂ હો માલા,
જિન્હા પે ગીત તૂ હો, મેં તેરા નામ ગાઉં. અય૦

જિમસે સુપૂત ઉપજે, થીરામ કૃષ્ણ જોસે,
હસ તેરી ધૂલિકા મેં, નિજ શીપ પે ચઢાઉં. અય૦

માની૯ સમુદ્ર જિસકી ધૂલિકા પાન કરે,
કરતા હું માન તેરે હસ પૈરો મનાઉં. અય૦

વે દેશ માનવાલે ચડ કર ઉતર ગયે સખ,
ગોરે રહે ન કાલે તુઝકો હી એક પાઉં. અય૦

સેવામેં તેરી ભેદોકો બુલ જાઉં,
વહ પુષ્પ નામ તેરા પ્રતિદિન સુગં સુનાઉં. અય૦

તેરેહી કામ આઉં, તેરાહી મંત્ર ગાઉં,
મન ઐયાર દેહ તુઝપર બસિદાન મેં ચઢાઉં. અય૦

—હન્દ્ર.

૧૩. મંત્ર વંદેમાતરમ્

શુદ્ધ ચુંદર અતિ મનોહર મંત્ર વંદેમાતરમ્;
 મૃદુલ સુખકર દુઃખહારી મંત્ર વંદેમાતરમ્;
 મંત્ર યહ હૈ તંત્ર યહ હૈ જંત્ર વંદેમાતરમ્;
 સિદ્ધિદાયક બુદ્ધિદાયક એક વંદેમાતરમ્.
 ઓજસ્ય બલકાંતિમય સુખ શાંતિ વંદેમાતરમ્;
 મતિપ્રદાયક અતિસહાયક મંત્ર વંદેમાતરમ્.
 હરધડી હરખાર^૧ હો હરનામ વંદેમાતરમ્;
 હરદમ હમેશા બોલીએ ચુંદ્રમંત્ર વંદેમાતરમ્.
 જપીએ નિરંતર શુદ્ધ મનસે મંત્ર વંદેમાતરમ્;
 સોતે સમય ખાતે સમય કલગાન વંદેમાતરમ્.
 આઠો પ્રહર દિલમે રહે મૃદુ તાન વંદેમાતરમ્;
 સુખસે હૃદયસે રાત દિન હો જપ વંદેમાતરમ્.
 તેગશેર શિર બી કટે બૂલો ન વંદેમાતરમ્;
 મહોત કી ઘડીયાં શુંજ દો નાદ વંદેમાતરમ્.
 જ્યેષ્ઠમે^૨ હો તો જપો શુભ જપ વંદેમાતરમ્;
 બેડીયાં ઝંકાર દે શુભ તાન વંદેમાતરમ્.
 બન્દુક ગોલી તોપ કી હૈ આક વંદેમાતરમ્;
 તેગ બરછી કે કિયે હૈ લાલ વંદેમાતરમ્.
 કર્ણુકા દદ કવંચ હૈ એક શબ્દ વંદેમાતરમ્;
 વિશ્વવિજયી શત્રુવિજયી મંત્ર વંદેમાતરમ્.

—નારસિંગદેવ.

१४. भारत हमारा देश है

भारत हमारा देश है; दित उसका निश्चय आहेंगे;
उसके हित के करने में हम कुछ न कुछ कर जायेंगे।

भारत हमारी मातृभूमि, उसका ऋण हम पर है गुरुत;
उस के मिटाने के लिये हम कुछ न कुछ कर जायेंगे।

भारतकी दुःखमय अवसिति पर, क्यों न अश्रु जडावेगें;
उन के हटाने के लिये हम कुछ न कुछ कर जायेंगे।

धर्म विद्या और धन से, उन्नति भारत की होवे;
उस उन्नति के मार्ग में हम कुछ न कुछ कर जायेंगे।

भंडार के उद्धार हेतु, कृष्ण नर्मो नल मे;
तो फिर अन्ना हर्म क्यों करेंगे कुछ न कुछ कर जायेंगे।

आहे कितने कष्ट हम को, क्यों न हो उस के लिये;
सम सहेंगे भर भिटेगे कुछ न कुछ कर जायेंगे।

—सत्यदेव.

१५. निमंत्रण

आओ आओ सकल भारतकुमार !
 तब मान मोह भइ अहंकार;
 दुःख दर्शन से आनंद अपार. आओ,

यह धन्य देश और धन्य जल,
 जहां मिले पशु सज्ज उरविशाल;
 स्थिर राजे छैय यह सहविचार. आओ,

निर्णय निर्धन सज्ज निरसहाय,
 जिन अंकुश नहिं अज कुछ उपाय;
 अज तो भभता कीजे प्रचार. आओ,

दुःख से जयने ह मागि अंक,
 अपने अपन की सज्ज महो डंक;
 निश्चय होय दिर जयजयकार. आओ,

૧૬. સરદાર ગાંધી હૈ*

હમારી ટોમને માના હુઆ સરદાર ગાંધી હૈ;
હમારે કાફિલેકા કાફિલા-સરદાર ગાંધી હૈ.

યુગ્મયા હૈ જમાને મેં યજ્ઞય લલકાર ગાંધી હૈ,
નહોં ડરતા હું દુસ્મનસે મેરી સરકાર ગાંધી હૈ.
હમારી ટોમને માના હુઆ . સરદાર ગાંધી હૈ.

પસે હુએ ધર ઉજડ રહે હૈં;
ઉજડ યુલસન^૧ બને હુએ હૈં;
સિખા કર સત્યાગ્રહ હમકો, દિખાયા હૈ મહાદુનિયાકો;
જમાયા જોલમેં ડેરા ચાર છોડા ધરખાર ગાંધી હૈ.
હમારી ટોમને માના હુઆ સરદાર ગાંધી હૈ.



* ૩૭ મી રાષ્ટ્રીય મહાસભામાં જેક અકાલીસાઈએ, આ ગીત ગાયું હતું.

१७. भारत देश हमारा प्यारा*

भारत देश हमारा प्यारा,

रहन करत है लोगन सारा;

भतबोद १ भन ग अन्से भत कयरो;
दिन रैन^२ हो अम जस ओक छिनया,
राम रहीम है ओक अपसारा.
भारत देश०

स्वराज्य भन के पिता तिलकको,
अकथ पिण्ड अथ देओ^३ जयामे;
महाभाग्य करन पुकारा,
मान्य करे अम पंचवक्त्र सारा.
भारत देश०

दसपनेसे दस^४ छुआओ,
दसहि जन के सिन्हा सारा;
निष्ठा निराश्रामे^५ दिजती है,
स्वराज्य—अज्ञोदयकी आशा.
विक्रम जगिनी माहे ऐसा;
सहकर न हो किसी प्यारा.
भारतदेश हमारा प्यारा.

* १ भातंग; २ रात; ३ देवाय, ४ हो; ५ छकलाह; ६ जुवाभीभांषी.
७ जुवाभने-छिंदने.

• ३७ भी राष्ट्रीय महासभाओं आ तीन नवयुं दवुं.

૧૮. મદોંકો નેક કામમેં*

મદોંકો નેક કામમેં કરના નહિ અચ્છા;
 નામદોં સો ઉમીદ કો કરના નહિ અચ્છા.
 કયા રમત હૈ અગર દેશકે લિગે જાન બી જોયે;
 બદ રસ્તમ મા બદ કામમેં મરના નહિ અચ્છા.
 મદોંકો ૦

લડના કિસીસે ખૂબ નહિ ઇસ જહાનમેં;
 પર ખાસ કર લાઇઓસે જાહના નહિ અચ્છા.
 મદોંકો ૦

જાહના ઉસીકા ઠીક હૈ જિસસે હો ખોલખોલકા;
 જાહિલ માઁ ખુબખીચૂસકા જાહના નહિ અચ્છા;
 મદોંકો ૦

કરનેસે પહેલે સોચ લો હર કામકા અંજામ;
 પર આમે કો કદમ ધર કે હતાના નહિ અચ્છા.
 મદોંકો ૦

૧ અફસોસ, ૨ રિવાજ; ૩ ટુફ્ફિ મળી; ૪ બહેતર, ૫ ફિત્તા;
 ૬ આજસુ-પ્રમાણી; ૭ કંબોસ; ૮ વિચારો; ૯ પરિણામ;
 ૧૦ ૩૭ મી રાષ્ટ્રીય મહાસભામાં આ ગીત ગવાયું હતું.

૧૬. અભિલાષા*

મેરી જાં ન રહે મેરા સર^૧ ન રહે
 રસામાં ન રહે ન મે રસાજ, રહે;
 કાલ દિન્દ મેરા આજીવ રહે
 માતા કે સર પર તાજ રહે,
 મેરી જાં ન રહે૦
 મેથાનીમેં જિલ્કે શામે યતિલક ઓ
 ગાદમેં ગાંધી વિરાજ રહે;
 ન મે પદામ, બદનમેં સુદે રહે
 ન તો કોલ^૬ રહે ન મે ખાજ રહે,
 મેરી જાં ન રહે૦
 સિકખ દિન્દ શુસદમાં એક રહે
 લામ લામસા^૭ ગમે વિરાજ, રહે;
 ગુરૂ અન્ધ કુરાન પુરાન રહે
 મેરા પૂજા રહે ઓ નમાજ, રહે,
 મેરી જાં ન રહે૦
 મેરી દેરી અંકુશમેં રાજ રહે
 કામ ગૈર^{૧૦} ન દસ્ત-દાજ^{૧૧} રહે;

૧ મસ્તક, ૨ માલમિલકત, ૩ લાલમાં, ૪ લોહના-ય તિલક,
 ૫ જુહાઈનો ટાપ, ૬ કોલ, ૭ લેવો, ૮ મટ્ટી, ૯ બપું રાજ, ૧૦ ખીજાં,
 ૧૧ કાપ નાંખનાર-સિતમમર,

મેરી ૧૨બીનકે તાર મિલે હોં સબી

એક બીની મધુર આવાજ, રહે.

મેરી જાં ન રહે૦

૧૩ કિસાન ૧૩ મેર ખુશ હાલ રહેં

પૂરી હો કસલ ૧૪ સુખ સાજ ૧૫ રહે;

મેર બચ્ચે વંતન પૈ ૧૬ નિસાર ૧૭ રહેં

મેરી મા બહિનોડી લાજ રહે.

મેરી જાં ન રહે૦

મેરી માયે રહેં મેર જૈલ રહેં

ધર ધરમે ભરા સળ નાજ ૧૮ રહે;

ધી દૂધ કી નદિયાં બહતી રહેં

હરસ ૧૯ આનન્દ સ્વરાજ રહે.

મેરી જાં ન રહે૦

માધાકી દે આહ ખુશાકી કસમ

મેર બાહ ૨૦ વક્ષત યે બાજ ૨૧ રહે;

૨૨ ગારેકા કહેન હો મુઝ પે પડા

બન્દે માતરમ અસ્થાન ૨૩ રહે.

મેરી જાં ન રહે૦

—આધંબ.

૧ વીણા, ૧૩ ખેડૂત, ૧૪ પાક, ૧૫ સાધન, ૧૬ પર, ૧૭ કુરબાન,
૧૮ અનાજ, ૧૯ હરેક ને, ૨૦ મૃત્યુ, ૨૧ બાકી, ૨૨ બાકીનું, ૨૩ સખ-સખ.

૩૭ મા રાષ્ટ્રીય મહાસભામાં આ ગીત ગવાયું હતું.

૨૦. કદિ નહિ હારના

કદિ નહિ હારના, લાવે^૨ સાડી^૨ જન જાવે,
 અસી^૩ નહિ હારેના, લાવે સાડી જન જાવે—કદિ
 બિજલી તે આજ^૪ કાલો^૪, પાની લુકાન કાલો,
 ન્હેરી^૬ લુચાલ^૭ કાલો—કદિ

તોપ તલવાર કાલો, ગોલીયાંદી માર કાલો;
 ખડેદી^૮ ધાર કાલો—કદિ

કુરખી^૯ નીલામી^{૧૦} કાલો, સખ્ત કલામી^{૧૧} કાલો,
 ફાંસી કાલેપાની કાલો—કદિ

દીન ઈમાન નાલ,^{૧૨} ધર્મ યાન નાલ,
 મદદી જ્યાન નાલ—કદિ

માંત્રદે^{૧૩} જોર નાલ, મલલેદે^{૧૪} સોર નાલ
 ગોહણીયાંદે^{૧૫} જોલ નાલ—કદિ

ધની^{૧૬} ગોઠાકાર^{૧૭} નાલ, મંદલીદો^{૧૮} જાર નાલ,
 ઝંઝ સિયાલ નાલ—કદિ

રામ દે^{૧૯} ખાર નાલ, શાંતિ સગર નાલ,
 રખવ^{૨૦} સચિપાર^{૨૧} નાલ—કદિ

—શિવડી.

૧ કલે; ૨ આપણે; ૪ આમ, ૫ થી, ૬ નટોળીએ; ૭ ધારીકપ
 ૮ ખડક; ૯ ન્હેરી; ૧૦ લીલાંઈથી નેલાણ; ૧૧ જોલ; ૧૨ ની સલાવ
 કાલો; ૧૩ અમૃતસરનો એક બાગ; ૧૪ લુપીઆના; ૧૫ કુંદરની પુરવો
 ૧૬ જોલમ; ૧૭ રાવણપીડી; ૧૮ આ નામનો પુત્ર મદદ મેળો તેનો
 હુલો; ૧૯ નો; ૨૦ હુલર; ૨૧ સાચો.

૨૧. કામાદેવ નોકા *

મજધાર મેં નેપારે ડાલિ રહી.

કાગે ગંગ સદાય ન સજત, કોઉ પકરત ચપતવાર નહીં.— ૧૬.

રાત ઔપેરી બખાવનિ લાગત, ઘોર પટા ધિરિ આયો;

ચક્ર દિશિ નિરૂપાલ આલસ કરે દલ બાદલ સમ ડાયો. મજધાર મેં

ઘોર દમન અન્યાય આદિ કર ઉમડિ રત્યો વૃક્ષાન;

સખ કર મતિ ગતિ હુમ બધ, અળ રહી નહીં કષ્ટુ ગાન. મજધાર મેં

મારજદહાંક વન આજ દા, શુન ને લે લીન્દો;

ભયો દિ કામમ પન્થ દેગન્થો, લાય, દેવ, કા કીન્દો. મજધાર મેં

મંત્રી સગ નામક મિત્ર વ્યાકુલ, ભયો મતિમમ સગવી દો;

ભિન ભિન સગ પન્થ બનાવન, તદિ દાગન જો નહિ. મજધાર મેં

* કામાદેવ શહેરકરે આ ગીત રચાવ્યું. મદાસનનાપો મેલ્યું છે.

૧ મપન્દેનુમા; ૨ નીકા, ૩ દહ; ૪ દેશ; ૫ ખલામી, ૬ નેક-સરો.

તીસ દોટિ યાત્રાન કી નૈયા ડુજિ રહી મઝધાર;
આજ એક મોહન જિન યાકો કૌન લગાવે પાર ? મઝધાર મેં

મોહન નિજ બલ દેઇ સજન કહૈં, પન્થ દિખાવહુ પ્યાર;
જા મેં હિન્દ દેશ કી નૈયા ચહ લગિ જાય કિનારે. મઝધાર મેં

—મનોરંજન પ્રસાદ.

ବିନୟ ରାଜ୍ୟ

૧. સરકરોશી કી તમજા

સરકરોશી કી તમજા^૧ અબ હમારે દિલમેં હય,
દેખના હૈ જોર કીતના બાબુએ^૨ કાતિલમેં હય.

રહરવે^૩ રાહે મહોબત રહે ન જાના રાહમેં,
ભળજતે સેહરાન-વર્ષી^૪ દૂર યે મં.છત્રમેં હય.

આજ ફિર^૫ મં.કતલમેં કાતિલ કહ રહા હૈ બાર બાર,
કયા તમ-નાએ શહાદત બી કિસી કે દિલમેં હય.

અબ શહીદ મુદ્દોમિલત મેં તેરે ઉપર ખનિસાર,
અબ તેરી હિમ્મત કા ચર્યા જેર કી મહફિલમેં હય.

વં.કત આને દે બતાદેએ તુએ અબ વં.આસ માં !
હમ અબી સે કયા બતાએ કયા હમારે દિલમેં હય.

અબ ન પહેલે વલવલે^૬ હૈં ઔર ન ૧૧અરમાનો કી બીડ,
સિફ મિટ જાને કી હસરત^૭ યહ દિલે બિસ્મિલમેં હય.

—બિસ્મિલ.*

૧ ઈમ્બા-મુશક; ૨ બાવડો; ૩ મુસાફિર; ૪ સહેલગાદ; ૫ કતલખાના; ૬ કુરબાની; ૭ ફિદા; ૮ ખીલબોળી; ૯ દુરમન આઠાસ; ૧૦ વલવલાટ; ૧૧ મુસોરો; ૧૨ ઈમ્બા.

જોમ કહેવાય છે કે આ ગદ્ય મીઠું હજરત મોહાની સાહેબની છે. પણ બિસ્મિલ નામનો એક મસદદ સાવર અજમેર રાનીમાં છે તેની આ ગદ્ય બનાવેલી હોય એમ લાગે છે.

૨. હિન્દૂસ્તાં હમારા

ચીનો આરબ હમારા હિન્દૂસ્તાં હમારા,
મુસ્લિમ હંય હમ વતન હય સારા જહાં હમારા. ૧

૧તવહીદ કી અમાનત^૨ ઝરીનો મેં હય હમારે,
આસાં^૩ નહીં મિટાના નામો નિયાં હમારા. ૨

ફુનિયાકે ભુતકદુ^૪ મેં પહેલા વો ધર ખુદાક,
હમ હિરો પાસમાં હંય વોહ પાસમાં હમારા. ૩

તેજો^૫ કે સાએ^૬ મેં હમ પણ કર જવાં હુએ હંય,
ખંજર હિલોલ^૭ કા હય રામી નિયાં હમારા. ૪

મંગરેખ^૮ કી વાદીયું^{૧૦} મેં ગુલ અર્જા^{૧૧} હમારી,
યમતા ન યા કીસીસે સમલે રવાં^{૧૨} હમારા. ૫

ખાતિલ^{૧૩} સે દખને વાલે અય આસમાં નહિં હમ,
સવ ખાર કર ચુકા હય તુ ઇતેહાં^{૧૪} હમારા. ૬

અય ગુલસતાને^{૧૫} અન્-દુસ! વોહ દિન હય માદ તુઝીકે !
યા તેરી કાલીયું^{૧૬} મેં જબ આસમાં^{૧૭} હમારા. ૭

૧ એન્તા, ૨ સહીસલામતી; ૩ દિલ; ૪ સહે
૫ મંદિર; ૬ રક્ષક-સંગી; ૭ તલવાર, ૮ છાયા; ૯ ચાંદ; ૧૦ પશ્ચિમ; ૧૧ કા
૧૨ લાંચ; ૧૩ રૂ, ૧૪ ચિત્ત; ૧૫ કચેરી; ૧૬ રહેઠાણ; ૧૭ મને

અમ મવળે દગલહ ! ૧૭ તુલી પહેચાનતી હંય દમકા ?
અવતક હમ તેરા દરયા અહસાન્હપવા ૧૮ હમારા. ૮

અમ અરઝે ૧૯ પાક ! તેરી કુરમત ૨૦ પે કટ મરેં હમ,
હમ ખૂંચે તેરી રચું મંય અવતક રવાં હમારા. ૯

સાસારે ૨૧ કારવાં હમ મીરે હમઝ ૨૨ અપના,
કેસ નામ સે હમ બાકી આરામે નાં ૨૩ હમારા. ૧૦

પ્રકમાલ કા તરાના ૨૪ બાંને દરા ૨૫ હમ ગોયા, ૨૬
હોના હમ બદલ પયમા ફિર કારવાં હમારા. ૧૧

—ઈફ્તખાર.

૧૭ દીનરીસ નદી ન્યાં ધમામ હુસેન અઝે હિસ્સલામ પાણી વિના ચાહીદ
શયા; ૧૮ કયામા; ૧૯ જમીન; ૨૦ ગીરવ; ૨૧ સાહી; ૨૨ સિપહસાસાર;
૨૩ હમઝ મોહમ્મદ; ૨૪ જન; ૨૫ રૂજન, ૨૬ કાયમ; ૨૭ જાણે.

३. मेरा वतन वोही हय*

नानकने अस यजन^१ मे वहत^२का गीत गाया,
 बीस्ती^३ने अस जमी^४ मे^५ पय^६गाये ह^७का^८ सुनाया;
 तालारीयुंने अस के अपना वतन पंनाया,
 असने हलजीयुंसे हरे अरण्य छुड़ाया;
 मेरा वतन वोही हय मेरा वतन वोही हय.

सारे जहां के जिसने धर्मो पुनर दीया था,
 सुनातीयुं के असने हयान कर दीया था;
 महीके असकी हउने जर^९का असर दीया था,
 तुर्कीके असने कामन^{१०} हीरो^{११} से लार दीया था;
 मेरा वतन वोही हय मेरा वतन वोही हय.

दूटे थे जे सितारे हारेस के आसमां से,
 शीर ताज के असने अमका^{१२} केकसा^{१३} से;
 वहत की नय^{१४} रानी थी दुनियांने अस महां से,
 भीरे अर^{१५} के आछ हंडी हवा जहां से;
 मेरा वतन वोही हय मेरा वतन वोही हय.

* लुब्धो परिशिष्ट क

१ जाग; २ झेकता; ३ ज्वाल अजमेरी; ४ जल; ५ सोप; ६ जमी;

७ आकाशवाणी; ८ ज्वाली; ९ उजरत मदनद (सलन); १० जमी;

ખન્દે કશીમ^{૧૦} જીસકે પરખત “જહાં કે ૧૧ સીના,
 તુહે નખી^{૧૨} કા ઠપરા આ કર જહાં ૧૩ સરીના;
 રકઅત ૧૪ હય જિસ અગીકો બામેફલક^{૧૫} કા ૧૬ અીના,
 જન્નતકો કીન્દગી હય જીસકો ફિઝાં^{૧૭} મેં જીના;
 મેરા વતન વોહી હય મેરા વતન વોહી હય.

મૌતમ કા મે વતન હય જાપાન^{૧૮} કા હરમ^{૧૯} હય,
 ખસા કે આશકોં કા છોટા ચેરશલમ^{૨૦} હય;
 મદૂન^{૨૧} જીસ અમીમેં ઇસ્લામકા હશમ ૨૨ હય,
 હર કુસ જીસ અમનકા ફિરદૌસ હય ઇરમ^{૨૩} હય.
 મેરા વતન વોહી હય મેરા વતન વોહી હય.

—ઈફ્તિખાર.

૧૦ મોસીસ-મુસા; ૧૧ પવતનું નામ; ૧૨ પયગમ્બરનું; ૧૩ નાવ;
 ૧૪ ઓરવ; ૧૫ આકાશની અગાસી; ૧૬ સીધી; ૧૭ છાયા; ૧૮ પ્રણયપ્રામ;
 ૧૯ ફત્તે'યરેહું છે, ૨૦ સર્ગ.

૪. સારે જહાંસે અમ્મજા

- સારે જહાંસે અમ્મજા હિન્દુસ્તાં હમારા,
હમ બુલબુલેં હંચ ઉરકી વોહ ^૧યુસિસ્તાં હમારા. ૧
- ગુરખતમેં રે હો અગર હમ રહેના હમ દિલ વતનમેં,
સમજો વહી હમે બી દિલ હો જહાં હમારા. ૨
- પરખત વોહ સખસે હંચા હમસાયહ ^૩આસમાંઝા,
વોહ સન્તરીં હમારા વોહ પાસખાં હમારા. ૩
- ગોદીમેં ખેલતી હંચ ઉરકી હમારેં નદીયાં,
ગુસ્ત્રન હમ છન્કે હમસે રફે ^૪છનાં હમારા. ૪
- અમ્મ આખે ફેરે ગંગા ! વોહ દિન હમયાદ પુઝકો,
હતરા તેરે કિનારે જમ કારવાં હમારા. ૫
- મઝહબ ^૬નહિ સિખાતા આપસમેં બેર રખના,
હિન્દો હંચ હમ વતન હમ હિન્દુસ્તાં હમારા. ૬
- મુનાનો મિસરો રમા ^૭સખ ભટ મએ જહાંસે,
અખ તક મગર હમ ખાકી નામો નિર્જા ^૮મારા. ૭
- કુખ ખાત હમ કે હસ્તી મિટતી નહિ હમારી,
સદયો ^૯રહા હમ દુસ્મન દવરે ઝમા ^{૧૦}હમારા. ૮
- પ્રખ્યાલ ^{૧૧}કોખ મહેરમ ^{૧૨}અપના નહિ જહાંમેં,
માહુમ ક્યા કિસીકો દો ^{૧૩}નેહાં ^{૧૪}હમારા. ૯

—કહેખાલ.

૫. મેરે લિયે હૈ

તુમ યૂહી સમજના કે કના મેરે લિયે હૈ,
પર ગમગમે^૧ સામાને બઝાર મેરે લિયે હૈ.

પમગામ મિલાયા ને હુસેન અખ્તર અસીકા,
ખુશ હું ગોહી પમગામે કઝા^૨ મેરે લિયે હૈ.

ગેહ હરે બહિસ્તીકો તરફસે હમ જુલાવા^૩,
લખ્ખેકે^૪ ૧૫ કે મુકતલકા સિલા^૫ મેરે લિયે હૈ.

કયું જાન ન હું ગમમે^૬ તેરે જમ કે અબાસે,
માતમ^૭ વહ જમાને મેં બપા^૮ મેરે લિયે હૈ.

મેં જોકે તેરી રાહમેં મજ દોસતે ફુનિગા,
સમજા કે કુજ ઈસસે બી સિવા મેરે લિયે હૈ.

તોહીદ^૯ તો ગેહ દે કે ખુદા હથમે^{૧૦} કેહ દે,
ગેહ બન્દા દો આલમસે ખદા^{૧૧} મેરે લિયે હૈ.

^૧ ૧ દુપી રીતે; ૨ અનંતનો; ૩ ગોલ; ૪ તેકડું;
હાનિરે હું; ૬ કલવખાનાનો બહલો; ૭ ગોક;
૮ એકતા-પૂર્ણતા; ૧૦ કયામતના દિનસે; ૧૧ નાખુશ;

સુરખીએ નહિ, સ્તેહિના^{૧૨} બસ્ત્રાહ^{૧૩} બી કુલકમ,
પર ચખએ^{૧૪} ખૂને મહોદા^{૧૫} મેરે સિયે દે.

રાહિલ^{૧૬} હૂં અસલમાન બસદ નારએ તકબીર^{૧૭},
યેહ કાદલા યેહ જાગે કશ^{૧૮} મેરે સિયે દે.

ઇન્આમકા ઉકળા કે^{૧૯} તો પૂજના લખકીન,
ફુનિયામે^{૨૦} બી ઇમાંકા સિલા^{૨૦} મેરે સિયે દે.

કયું એસે નખી^{૨૧} પર ન દિદા હૂં કે નો ફરમાયે,
બન્હે તો સબી કે દે ધુરા મેરે સિયે દે.

એ કાદએ મહશર^{૨૨} નો કરે વૂ ન કાદાત,
ફિર કોન વહાં તેરે સિલા મેરે સિયે દે.

અલાહ કે રાસ્તેહી મેં મીત આવે રસમસીકા,
અકસીર મહી એક દુઆ મેરે સિયે દે.

૧૨ મેંદીવાળો કાપ; ૧૩ લખાવેલો, ૧૪ બમકદાર લાલચોળ, ૧૫ સહી-
દો-મરજવા; ૧૬ અસલફર; ૧૭ અલાદો અકબરના બચપાપ; ૧૮ કાવ-
લનો ટકુકાર; ૧૯ બીજી ફુનિયાના; ૨૦ બંધા; ૨૧ મહમદ-પયગમ્બર; ૨૨
કરામતના રોજ સિફરસ કરનાર મહમદ પયગમ્બર; ૨૩ દીપ્તિસ્ત;

ઐ ચારહગીરા ૧૩૪ ચારહગીરીકી નહિ હાજત,
ચેહ દર્દ હૈ, દારૂએ ચક્રાચ મેરે લિયે દૈ.

કયા ૩૨ દૈ? ને હો સારી ખુદાપરખીચક્રુખાલિક,
કાશીચૃ૭ દૈ અગર એક ખુદા મેરે લિયે દૈ.

ને સહોખતે અગિયારમેચૃ૮૫સ દલ્લાં હો ચક્રુખાલિક,
હસ ચખાણીચૃ૦ સળ હિઅમોહયાચૃ૧ મેરે લિયે દૈ.

હૈ હુસ્મ બહોત આમરેરે તેરા ફિર બી સિતબગર,
મખસૂસચૃ૪ ચેહ અન્દાન્ને જલ્લાચૃ૪ મેરે લિયે દૈ.

હૈ મૂ તો ફિદા અબ્બ સિયાહચૃ૫ પર સબી અપકશચૃ૬,
પર આજાહી ખનધોર ખટા મેરે લિયે દૈ.

—જમલુર. *

૨૩ ફિનિયાદારી સોકો; ૨૪ હિલાલ; ૨૫ સૂરિ; ૨૬ સામે-વિરુદ્ધ; ૨૭ બસ;
૨૮ અબરયાઓ; ૨૯ નીડર, ૩૦ સલામણીની; ૩૧ શરમ-લાલ;
૩૨ સામાન્ય રીતે; ૩૩ ખાસ; ૩૪ સાંપ્રતિક જીવન; ૫ કાળામેષ;
૩૬ ચરાખી-નિચાળાળ.

● મોલાના મહમુદઅલી-૮ મી ઓલ-ઇન્દિયા ખિલાફત કોન્ફરન્સમાં
અહ નુજ્જો મુવાઈ હવી.

૬. સૈયાદ*

ઉભડ કર મેરા મુલ્કનસે આશયા^૧ સૈયાદ,
રહેગા તુબી ન દુન્યામે^૨ શાદમાં^૩ સૈયાદ ! ૧

સંભલ ! કે ગિરતી હંમે અમ તુઝપે જિન્દગીયાં સૈયાદ !
ગણ હમ આહે રસાવે મુઝે^૪ આસમાં સૈયાદ ! ૨

ઝખાને^૫ હાલસે કુજ તો હમે^૬ લી કેહને દે,
મશા ન ઘોટ અરા ખોલ ઉઝીયાં સૈયાદ ! ૩

વશા શઆર^૭ રહે તેરે જાનિસાર રહે,
પુસ આસ^૮ પર કે તુ હમ અપના^૯ કદદાં સૈયાદ ! ૪

કરમકે^{૧૦} બદલે જો હોતા હમ અખ સિતમ હમ પર,
ચેહી થા કોલ તેરા થી ચેહી ઝખાં સૈયાદ ! ૫

સિલા^{૧૧} વશાઝ તેરે દરસે ચેહ મિલા હમકો,
કે આજ લુટાતા હમ હસ્તીકા કારવાં સૈયાદ ! ૬

* ૮ માં ચોલ-ઈન્ડિયા ખિલાફત કોનફરન્સમાં આ ગઝલ ગવાઈ હતી.
૧ માળો; ૨ મુખી; ૩ નિશ્ચાલની ભવાણ; ૪ નીલ તરફ;
૫ વશાદાર; ૬ આસા; ૭ અમારો; ૮ મહેરબાનીનો; ૯ અપનાવો.

કુસર કિસકા હય ખુદ સોચ લે કરા દિલમે,
અમાના કિસ પે ઉઠાતા હય^{૧૦} ઉઝ્ઘીયાં સૈયાદ ! ૭

કુછ અપને વક્તકી લી માદગાર રેહને દે,
મિટે હુઉંકા મિટાતા હય ક્યું નિશા સૈયાદ ! ૮

ચેહ યાદ રખ કે ખુદકોબી મુહ દિખાના હય,
સિતમ તો નો તેરા જી આહે કર યહાં સૈયાદ ! ૯

ખુદા કરે ન ફલે નખલે આરઝુ^{૧૧} તેરા,
મિટાએ ગુલશને હિસોહવા^{૧૨} ખિઝાં^{૧૩} સૈયાદ ! ૧૦

વોહ દિન ગએ કે હમે ઝન્દગી કી હસરત^{૧૪} થી,
કુઝુલ^{૧૫} કરાલકી દેતા હય ધમકીયાં મૈયાદ ! ૧૧

ગઝબકી હય તેરી બહુ બયાનીયાં^{૧૬} કપસર,
કે અપની જુલ ગયા નસ્તરાનીયાં^{૧૭} મૈયાદ ! ૧૨

—કુસર દેહલવી.

૭. તેરા !*

૧ લક્ષ્ય ૨ આ એકદિન હિન્દોસ્તાં જન્મતનહાં તેરા !
 ૩ મીંથી દામને ગુલ આમના થા આસમાં તેરા !
 ૪ ગુનાર ૫ આલુદ ૬ મતલા ૭ આજકલ તેરા હૈ કયું આખર ?
 ૮ ચેહ મમલુ મોંકી ૯ આહે ૧૦ હૈ ૧૧ હાથા હૈ કુર્વા-તેરા !
 ૧૨ હૈ સેહરામે ૧૩ જોહાંમે ૧૪ બેડખરીકી તરાહ અણુ હમ,
 ૧૫ મઆજઅણાહા ૧૬ લાયા રંગતે અમનોઅમા ૧૭ તેરા !
 ૧૮ કોનકે વારતે બી હૈા મયે મોહતાજ ૧૯ જોરકે,
 ૨૦ ક્યા મે ફતોપા ૨૧ હસ તરાહસે પીચેા જ્યાં તેરા !
 ૨૨ અસીરીમે ૨૩ રિકાંઈકે ૨૪ મએ સખ બૂલ ખમઠે હૈ,
 ૨૫ મસસે ૨૬ છુટકે છિંતા કમ હૈ મુઝે નાતવા ૨૭ તેરા !

૧ નામ—મીતિ; ૨ વંદોળીઆથી; ૩ ક્યાએહો; ૪ પ્રકાર; ૫ જુલ-
 મથી પીડિતોની; ૬ રથ; ૭ મેંદાં; ૮ પ્રજા ના કરે; ૯ ચાન્તિ;
 ૧૦ ખીલખોના; ૧૧ કાપખ વિનાના; ૧૨ ગુલામીમાં; ૧૩ પ્રદની-
 સ્વતંત્રતાની; ૧૪ પિંજરામાંથી; ૧૫ કમલાકાવ હંસ.
 * ૩૬ મ્હુ રાષ્ટ્રીય, સ્વાતંત્ર્યમાં, આ મીત મુઝે કમઠે

૮. હિંદોસ્તાં તેરા !*

ઉઠ એ હિંદી કે હે દર અસ્થ^૧ ચે હિંદોસ્તાં તેરા !
 નો બેગાના^૨ હે નાખ્વાન્દા^૩ હે બેશક મેહમાં તેરા !
 નો કુછ કેહના હે તુજકે . હાં ઉસે અળ કરકે ખતલાદે,
 તેરા હો કર રહેશા એક દિન હિંદોસ્તાં તેરા !
 તેરા ખ્યોપાર તેરા માલ તેરી સનગતો^૪ હિરકત,
 તેરા સોદા^૫ સગમે^૬ હો રવાં હો કારવાં તેરા !
 ખજાના તેરા, તેરી ફાજ^૭ ઓર જંગી તેરા દબેડા,
 ઉમુરે મમલેકતમે^૮ જોનથુસ હમદાસ્તાં^૯ તેરા !
 વો દિન આયે ઇલાહી આપ તુહો હુકમરાં^{૧૦} અપના,
 મુદીદો સખો મુખ^{૧૦} ઉડતા હો દુનિયામે તશાં તેરા !

૧ હાંપીકતમાં; ૨ અનળયા; ૩ અબાલુ; ૪ દુસરકળા; ૫ મસ્તી;
 ૬ લરકર; ૭ દેરાના કાન્નારમાં; ૮ લોખીઓ; ૯ હાકિમ; ૧૦ સાત લીલા
 ધોળા રંગનો સ્વરાજ્યનો ત્રિરંગી વાવટો.

* ૩૬ મી રાષ્ટ્રીય મદાસભામાં આ ગીત ગવાયું હતું.

૯. કરકે દિખા દેગે

ખંજરકી વેરે ઝાંલિગ ચું પ્યાસ જુઝા દેગે,
 પાનીકી તરહ અપના હમ ખૂન બહા દેગે;
 પામાલે^૧ સિતમ હોકર છા ભયગે દુન્યા પર,
 હમ મિરલે હીનારેપીસ કર રંગ અપના જમા દેગે,
 જખતક હે મદનગે^૨ જાં ઝોર ખૂન રંગોમે^૩ હમ,
 મોડેગે ન મુંહ કફસે^૪ હસ્તીકા મિટા દેગે;
 સામેમે^૫ પતે હમ હમ સમશોર હમીયત^૬ કે,
 મયદાન મેં આને દે જોહર બી દિખા દેગે,
 હમ ખૂન રવા અપની હર રંગમે^૭ શુભઅતકા^૮,
 જખ મોજ પર આવેગે ગુશન હાવેગે;
 હાં બંદએ ઈઝઝત હેં હાં દુસ્મને ઝીલત^૯ હેં,
 મિટ જાએગે હમ બી ઝોર ગુજોઝા બી મિટા દેગે,
 હમ આહકે મોઅલોસિ^{૧૦} કુદેગે તેરા ખિરમન,
 ચે આગ અગર ભડકી દુન્યાકો જલા દેગે;
 હમ બાતકે પકે હમ હે કાલકા પાસ^{૧૧} ઇત્ના,
 દુસ્મનેકો પડે^{૧૨} વાહા હરમીઝ ન બંદા દેગે,
 શમએ^{૧૩} સરે ગુરખતકી^{૧૪} પુરસોઝ^{૧૫} જાં સુનકર,
 હમ ખાકમે^{૧૬} મિલકર બી તાલીમે^{૧૭} વફા દેગે;
 હિન્દીકા^{૧૮} જખાં અસ્લમ કેહ કર નહી ફિર સક્તી,
 જો મુંહસે કહા હમને નો કરકે દિખા દેગે.

—અમરકાવ.

૧ પાયમાલ; ૨ મેંદીની માફક; ૩ સત્યથી; ૪ જવાંમદી; ૫ શીર્ષ; ૬ જોખિજતી; ૭ નિઃશયના બાડકાથી, ૮ રંગ; ૯ અપેયો; ૧૦ લીપક; ૧૧ કબરના માથાપરનો; ૧૨ ઉદ્વેગવાળી; ૧૩ પાઠ.

● અસલમાં મુસ્લિમગી ચવાચ છે.

૧૦. કુસ્તગાને કાનપૂર

કલ મુળકો મન્દ લાશએ બેળાં નમર પડે,
 દેખા કરીળ^૧ નકે તો વૃખોસે ચૂર હૈ;
 કુછ તિફલે^૨ ખુદસાલ^૩ દૈ નો ચુપ હૈ ખુદ મગર,
 બેમેન ચેહ કેહ રહા હે કે હમ બેકુસર હૈ.
 આગેથે ઇસ લિયે 'તે બનાએ' યખુદાકા ધર,
 નીંદ આ ગઇ હૈ મુન્તિજરે^૪ નફએ સૂર^૫ હૈ;
 કુછ નાજવાન હૈ બેખમર નશએ ઇશખાખ,
 આહિરમેં ગરએ સાહએ અકમોશહિર^૬ હૈ.
 ઉઠતા હુઆ શખાખ ચેહ કેહતાહૈ બેદરેગ,
 મુજારમ^૭ કોઇ નહિ હૈ મગર હમ ગુર^૮ હૈ;
 સીને ચે હમને શેકે સિએ બરહિયું કે વાર,
 અઝ બરકે મસ્ત બાદએ નાઓ ગુર^૯ હૈ.
 હમ આપ અપના કાટકે રખ દેતે હૈ નો સર,
 લઝઝતશનાસ^{૧૦} બોઝ^{૧૧} દિલે નાસુખૂર હૈ;
 કુછ પીરે કોહના સાલ^{૧૨} હૈ દિશદાદએ^{૧૩} પૂના,
 નો ખાકો ખૂમે બી હમેદતન^{૧૪} ગરકે ગર હૈ.
 પૂજા નો મેને કોન હો તુમ દે આઇ ચેહ^{૧૫} સદા,
 હમ કુસ્તગાને^{૧૬} મારકએ^{૧૭} કાનપૂર હૈ.

—શિખડી નૌમાની.

૧ નલક; ૨ બખ્ષા; ૩ નાની લમરના; ૪ મરહમ ૫ પાટ
 નેનાર; ૬ સર્વે સુતેલાએને જમડનાર પ્રલયસૂર; ૭ વવાનીના
 નિશામાં; ૮ હોશિયાર; ૯ બેકાટ; ૧૦ અન્ડેગાર; ૧૧ મગરની
 અને નાજનો દાર; ૧૨ કદરદાન; ૧૩ નખખાઈ; ૧૪ વયોરદ; ૧૫ ના
 ચોખનિ; ૧૬ બખૂં સરદિ; ૧૭ અવાજ; ૧૮ મારૂં જાએલા; ૧૯ કાનપૂરના
 મસ્જદના પેશામાં.

૧૧. ખાકે હિન્દ*

[૧]

અય ખાકે હિન્દ તેરી અજમત^૧ મેં કયા રંગુમાં હૈ,
 દરિયાયે ફેંજ^૨ કુદરત તેરે લિયે રવાંજ^૩ હૈ;
 તેરે જખીસે^૪ નૂરે કુરને અમલ અયા^૫ હૈ,
 અલાહ રે જોખો જનત^૬ ઓજે^૭ ઇન્જો^૮ યાં હૈ;
 હર રુખહ હું મહ ખિદમત ખુરશીદ^૯ પુરજ્યાકી,
 કિરનોસે ગૂંવતા^{૧૦} હું ચોટી^{૧૧} હિમાલમાખા.

[૨]

હસ ખાકે ૧૨ દિલનશીસે^{૧૩} ચરમે કુચે વહ જારી,
 ચીનો આરખમે^{૧૪} હોતીયી જન્સે આખશારી;^{૧૫}
 સારે જહાંમે જખમા વહચતકા^{૧૬} અપ^{૧૭} તારી,^{૧૮}
 ચરમે ચરાગ આલમકી સરજગી હમારી;
 રામએ અદબ^{૧૯} નથી જખ મૂનાંકી અંબુમનમે,
 તાબાં^{૨૦} યા મહર ૨૦ ખીનશ ૨૧ હસ વાદિયે^{૨૨}
 કુદનમે. ૨૩

૮ જુઓ પરિશિષ્ટ ક.

૧ મહત્તા, ૨ શક, ૩ મહેરબાની, ૪ જારી, ૫ લલાટ, ૬ ચમો,
 ૭ શોષા, ૮ દબદબો, ૯ પ્રકાશિત, ૧૦ ગૂંવતા, ૧૧ રિખા, ૧૨ જખીન,
 ૧૩ રમણીય, ૧૪ પાણીનો રેલ, ૧૫ જગતીપત્ત, ૧૬ મેય, ૧૭ અપાએલાં,
 ૧૮ ફાનગીય, ૧૯ પ્રકારિ, ૨૦ ગય, ૨૧ જુલિ, ૨૨ જાગિ, ૨૩ પૂરાતન,

[૩]

ગૌતમને આખરે દી ઇસ માબદે^{૨૪} હુદનીકા,
સરમદને ઇસ જમી પર સદકે કિયા વતનકા
અકમરને જમે—ઉનફતર^{૨૫} મખશા ઇમ અબુમનકા,
સીઆ લહ્સે અપને ગણુને ઇસ ચમનકા

સમ સૂર ખીર અપને ઇસ આકમે નેહાર^{૨૬} હૈ,
ટૂટે છુએ ખડર હૈ યા ઉન્ની હફીયા હૈ

[૪]

દીવારે દરસે અમતક ઉનકા અસર^{૨૭} અપા હૈ,
અપની રંગમે અમતક ઉનકા લહ્ રવા હૈ
અમતક અસરમે ફૂળી નાફૂસકી^{૨૮} ફેગાર^{૨૯} હૈ,
ફિરદૌસ ગોશ અમ તક ફેફિયત અર્જ હૈ

કાશ્મીર સે અપા હૈ જનતકા રગ અમ તક,
શૌકતસે બહ રહા હૈ ફરિયાએ ગગ અમતક

[૫]

અગલી રી તાજગી લે ફૂલોમે ઓર ફૂલોમે,
કરતે હય ફુવજદ અમતક તૈતાલિસ જગનો મે,
અમતક વહી કકક હૈ બિજની કે બાદનોમે,
પસ્તીસી આ ગષ હૈ પર દિલકે વનવનોમે

ગુવ શમઅ અબુમન હૈ ગો અબુમન વહી હૈ,
ફુળો વતન વદિ હૈ, આકે વતન વહી હૈ

[૬]

બરમેા સે હો રહા હૈ બરહમ સમારહમારા,
 દાનયા સે મિટ રહા હૈ નામેા નિયા હમારા;
 હુછ કમ નહીં અજલસેડ૦ ખામે-ગેરા હમારા,
 એક લાશ બેકશન હૈ હિન્દોસ્તા હમારા,

ઇરકે ભરે ખજાને બરબાદ હો રહે હૈ,
 જિલ્લત૩૧ નસીબ વારીસ ગફલતમેા સો રહે હૈ

[૭]

અપ સૂર દખ્ખે કૌમી૩૨ ઇસિ ખ્વાબસે જગા દે,
 ભૂલા હુઆ ફસાના૩૩ કાનોકો ફિર સુના દે,
 મુરદહ તમિયતોકી અફસુર્દગી૩૪ મિલા દે,
 ઉકતે હુએ શારૈ૩૫ ઇસ રાખસે દિખા દે

હુખ્ખે વતન સમાયે આખોમે નૂર હો કર,
 સરમે ખુમાર હો કર, દિનમે સર૩૬ હો કર

[૮]

ગેદાયે૩૭ બોસ્તાકો મરવો સમન૩૮ મુનારક,
 ગગીન તમિયનોકો રગે સુખન મુનારક
 છુલ્લુનકો યુન મુનારક, ઝુલકો યમન મુનારક,
 હમ બેકસોકો અપના પ્યારા વતન મુનારક,

૨૬ ઈજ્જત, ૩૦ મોત, ૩૧ હવકા, ૩૨ દેરાગ્રેમી, ૩૩ કયા, ૩૪ ચીમળાટ,
 ૩૫ ચીનગારી, ૩૬ આનહ, ૩૭ ગાદ ગ્રેમી, ૩૮ વખત,

ગુન્નેજી હમારે દિલકે ઇસ બાગમેં ખિલેગે,
ઈસ ખાકસે ઉઠે હૈ ઇસ ખાકમેં મિલેગે.

[૯]

હમ જૂનેજી શીરજી હમકો નૂરે સહરજી વતનકા,
આખિયી રાશની હૈ જલવાજી ઇસ અંબુગનકા;
હૈ રજીજી મેહર જરોજી ઇસ મંજિલે કુદનકા,
જીવસતા હૈ બર્ગ ગુલમેં કાંટા બી ઇસ ચમનકા;

મોઢીં ગુમાર યાંકા ખિલઅતજી હૈ અપને તનકા,
મર કર બી ચાહતે હૈ ખાકે વતન કંઈનકા.

—અકબરસ્ત.

੧੨. ਧਿਆਰਾ ਵਤਨ ਛਮਾਰਾ*

ਲੁਖਲੁਖ ਅਘਰ ਹੈ ਛਮ ਤੋ ਵਹੁ ਹੈ ਅਮਨ ਛਮਾਰਾ,
ਤਨ ਹੋ ਕਈਂ, ਵਈਂ ਪਰ ਰਹੁਤਾ ਹੈ ਮਨ ਛਮਾਰਾ.
ਧਿਆਰਾ ਵਤਨ ਛਮਾਰਾ ਧਿਆਰਾ ਵਤਨ ਛਮਾਰਾ.

ਮੁਸੱਕੇ ਛੀ ਅਮ ਨਲ ਸੇ ਛਮ ਸਯ ਤੇ ਸਯ ਪਲੇ ਹੈ,
ਮਿਟਿ ਹੈ ਚੁਸਕੀ ਅਸਮੇਂ ਧੋਂ ਫੁਲੇ ਹੈ, ਫੁਲੇ ਹੈ ਧਿਆਰਾ०
ਲਗਤੀ ਹੈ ਧਨ ਤੇ ਸੁਮਾਂ ਆਪਿਮੇਂ ਆਕ ਚੁਸਕੀ,
ਛਮੋਕਾ ਹੈ ਪਾਕ ਕਰਤੀ ਨਾਸੀਰ^੧ ਪਾਕ ਚੁਸਕੀ. ਧਿਆਰਾ०

ਮਿਟਿਨੇ ਚੁਸਕੀ ਕਧਾ ਕਧਾ ਨਗਮੇਂ ਹੈ ਗੁਲ ਘੀਲਾਏ,
ਧੁਨ ਧੁਨ ਤੇ ਫੁਲ ਅਸਸੇ ਲੋਯੋ ਨੇ ਵਰ ਜਨਾਏ. ਧਿਆਰਾ०
ਏ ਰਾਮ ਭੀ ਵਈਂ ਪਰ ਛਨਕ੍ਯਾਮ ਭੀ ਵਈਂ ਪਰ,
ਮੈਸੇ ਛਮਛਾਪੁਰੁਪ ਦੇ ਗੁਜਰੇ ਕਲਾ ਕਈਂ ਪਰ ? ਧਿਆਰਾ०
ਘਟੀਸ ਕੋਟਿ ਅਘੇ ਹੈ ਗੋਲ ਮੇਂ ਘਿਲਾਤਾ,
ਸਯਕੋ ਵਈਂ ਘਿਲਾਤਾ ਸਯਕੋ ਵਈਂ ਘੀਲਾਤਾ. ਧਿਆਰਾ०
ਚੁਸਕੀ ਛੀ ਰੋਲਨੀ ਹੈ ਅਹੋਰੇ ਪੈ ਨੇ ਅਮਕ ਹੈ,
ਹੈ ਛਤ੍ਰਿਗੋਂ ਮੇਂ ਘੋਖਾਰ ਚੁਸਕਾਈ ਤੋ ਨਮਕ ਦੇ, ਧਿਆਰਾ०
ਆਇਸ ਤੇ ਚੁਸਕੇ ਹੈ ਛਮ, ਮਯਦਮ^੪ ਹੈ ਏਕ ਅਪਨਾ,
ਧਿਆਰਾ ਵਤਨ ਛਮਾਰਾ ਧਿਆਰਾ ਵਤਨ ਛਮਾਰਾ.

੧ ਅਸੀਰ; ੨ ਰਸ; ੩ ਗੁਲਾਮ; ੪ ਮਾਲਿਕ.

* ਗੁਲਜ਼ੇ ਪਰਿਚਿਤ ਕ.

ହରଣ

૧. સખિ સ્વતંત્રતે !

સાંગ^૧ કુઠે^૨ પાહુર^૩ તુલા^૪ સખિ સ્વતંત્રતે !
જનિં, વિજનીં સાંગ કુઠે^૨ રમસિ સુત્રતે !

ફિરિવ, મલાઈ દાહિ દિશા,
કર મમ અન્નાન^૫ દશા !
કર માઝયા વૃત્તિ દિપશા !
પરિ તું હો ઉમાઝિ એકદાં.

તુજ વિશુ જગ શ્ય સકલ વિકલ બાસતે.

તું મમ ધન ! તું ચ મન !
તું જીવન ! તું ચ પ્રાણુ !
તવ સચિત મજા પ્રમાણુ !
અબુન^{૧૦} કિતી અંત પાદસી.

હો પ્રસન્ન મજ પ્રજુતા ^{૧૧} શીઘ્ર ^{૧૨} અભિમતે !

પ્રાણુદુન^{૧૩} અધિક સત્ય,
સમ વિચાર, વચન, કૃત્ય,
પ્રભુ વિશુ જગ લધુ અનિત્ય,
તેયે તું નિત્ય ^{૧૪} નાંદસી,

નેતે^{૧૫} મજ તુજ અંગે રાહપયા તિથે !

—રેવરંડ ટિપાક.

૧ કુઠે; ૨ બેડ; ૩ તને; ૪ મને; ૫ અન્ન વિનાની; ૬ હીવાની; ૭ મારી;
૮ એક વાર તો; ૯ મને; ૧૦ હજીપણુ; ૧૧ તમન કરતા મને; ૧૨ પ્રિય ! ૧૩
પ્રાણુથી; ૧૪ વસો છે; ૧૫ લેઈ જા.

૨. માઝયા જન્મભૂમીએ નાવ

સાદી તુલા વાડની ૧ ધન્ય ! માતે,
 અશી ૨ રૂપરૂપત તું ગનિસ્તુલા;
 તું કામધેનુ ! ખરી કલ્પવલ્લી !
 સદા લોભલા ભોક્ક સારા તુલા.
 યા વૈભવાલા તુઝયા પાકુનીયા,
 મલા સ્ફૂર્તી વૃત્યાર્ય હોતે જરી;
 સામર્થ્ય નામી ૪ તુઝયા આર્યભૂમી,
 તસે ૫ પાહિલે ૬ મી ન કાઠે ૭ તરી !

માતે ! મહાત્મે તુઝે, તત્ત્વવેત્તે,
 તુઝે ચર ચેત્તે, તુઝે સત્કવિ;
 શ્રેણી ચયાંચી, સદા માઝિયા ૧જે,
 મના ૭ પૂજની વ્યાપુદ્યા ૮ વાંકી !
 યાંચી મશે ૯ જ્યા નબ્યા સદ્ગુણનાં,
 મલા અર્ચિતી ધ્યેય તે જે ૧૦જરી;
 સામર્થ્ય નામી ન તુઝયા આર્યભૂમી,
 તસે પાહિલે ૬ મી ન કાઠે ૭ તરી ! ૨

૧ વહન કરીને, ૨ જોતી; ૩ અધિભૂમિ; ૪ નામમાં; ૫ તેણે; ૬ હે !
 ૭ મનને; ૮ ચેતાના; ૯ નમાવે છે; ૧૦ જો કે,

દુઝયા મહોદાર ૧૧સારસ્વતાઝ્યા,
 મહાસાગરી'ચા જરી મીન ૧૨ મી,
 ઝાલોં ૧૩ તરી ૧૪ જે 'તપા મન્માનાઝી,
 કધીહોં ૧૫કધીહોં ન હોણેં કમી !
 ૧૬આષ ! ગુરુથાન અન્તીં જગાયેં,
 તુઝે ! માંત ૧૭શંક ન કાંહોં જરી;
 સામર્થ નામી તુઝયા આર્યજૂમી,
 તસેં પાહિલેં મીં ન કોઠેં તરી । ૩

વારા ૧૮ તુઝયા સ્પર્શનેં શુદ્ધ ઝાલા,
 મલા લાધલા ! બાઝ્ય હેં કેવઢેં;
 માતે ! સ્વયેં દેશિ જે અલ પાણી,
 સુધા બાપુડી કાયશી ત્યા ૧૯પુઢેં.
 તું બાળગીશી ૨૦ મલા રકન્ધિં અંકી !
 સુઆઝી ખરી હીચ ૨૧ સીમા પુરી !
 સામર્થ નામી તુઝયા આર્યજૂમી,
 તસેં પાહિલેં મીં ન કોઠેં તરી । ૪

—સેવરંક ટિળક.

૩. ખરે પુઢારી

ખરે પુઢારી 'કધી' જન્મતી દિન્દ મહજોર કમર ?
સાંજ રે બાપા કંઈકારા ?

ધીરવન્ત નર ઉદાર હૃદયે, સત્વધીર જે ખરે,
મનાને સિદ્ધ વાચિને મુકરે;

અધિકારાચ્યા મોહી પકુની મેલે હોઉંજની,
અચી નય જીતિ જ્યાંચ્યા મની,

અધિકારોદ્ભવ વિતરાશિલા વિકલેષ જાઈ સ્વયે,
કલ્પના અચી જ્યાંનાં ન યે;

અભિમાય મંહીર જ્યાંચે, નિત્ય જ્યાંચ્યા પુરા,
માનધન ! સત્ય જ્યાંચી ફગિરા;

જનવચક્ર	વહતી	માયાબહુલોક્તિલા,
નય	જીતિ	હાઉકી
જ્યાં	નકો	મુગુદ
પરિ	આજ	વિઠાળ

આગેવાન,

ઉંચ ઉંચ રવિમંડળ ન્યામ્યા વિભૂતિસા^{૧૨} ભેટતે,
- શિવેના^{૧૩} ધૂળ જગામી બ્રથે;

મનાંત કિંવા જનાંત કિંવા પનાંત જે મારજે,
જગામે તેમ પ્રદારી સખે !

બલે^{૧૪} ચઢવિશીં ઘોડપાવરલી^{૧૫} કળ સુબી^{૧૬} બાદુશીં,
'જોવર^{૧૭} પ્રદારી^{૧૮} પાવલી' !^{૧૯}

મુગીંત^{૨૦} પડીની^{૨૧} ધર્મ મડહર પુલ્લી^{૨૨} સરખાવલીં !
સ્વાયે તથેવ^{૨૩} રજાંબાવલીં !

હો^{૨૪} હઠાર આરી સમર્થ^{૨૫} બોસાવયા !
પરિ કૂતી પાદનાં^{૨૬} મનાંત ઉપજે દયા !
હો બુદ્ધિને^{૨૭} જથું^{૨૮} જુલેચ^{૨૯} રંનાચાવયા !
પુટે^{૩૦} ખાવળી જોવર નોવર આગેઆ અંગુઠા,
હિસેના તિસપ્રાપ^{૩૧} રજ આસરા !

૧૨ પ્રભાવ; ૧૩ આત્મી નથી; ૧૪ પાલે; ૧૫ પાટા ઉપર;
૧૬ જગતનાં સમર્થ; ૧૭ જ્યાં મુખી; ૧૮ આગેવાની; ૧૯ મેલવતી
૨૦; ૨૦ મુગીમાં; ૨૧ ધીમે; ૨૨ આજન ધર્યા; ૨૩ મુઠ્ઠમેલા;
૨૪ બે સમર્થ; ૨૫ બેલવામાં, ૨૬ બેલે, ૨૭ નલે ૨;
૨૮ નાચવામાં; ૨૯ આદ્ય,

હે રવાવગ્યા ! રડતા બસ તૂ જાઉંનિ કોઠે તરી,
અનીતિ ' ખુશાલ મૌલ કરી । '

વાટ પાહુની દમલિમરૂં આતા નીજ^{૩૧} નીતિસુદરી ।
અણ્ણ યા । રાજ્યમૂત્ર થે કરી ^{૩૨}

નિર્જનજાવા ! નાચ નાચ રે હુપાંનિ તોતરી-
પિશાચે ધુમતી હી જોવરી ।

અવિચારાચી પેઠ ઉધડહી જાઉંનિ સદરેવર કરી,
સ્વાર્થા । ઝરવીકપછી રૂપખાપરી ।

દયારૂં કરૂંનિ મળા ! જો દયા ન થે ધન્યરા,
જો દિલા ન ત્યાને રૂં પુરા પુદારી ખરા,

પરિ દેવ વિસરલા નસે કધી પામરા;
દિનદુભીચી ખરી પ્રાર્થના તયા દયાસાગરા
આશિય બારતીચ્યા ^{૩૮} નિર્જરા ।

—જેવરંડ રિયાક.

૩૦ યાદી ચઈ ૩૧ ચઈ ન ૩૨ હાથમા લેઈ લે ૩૩ સોભા
૩૪ લેચી નાખ, ૩૫ હાલના માટેલા ૩૬ કરી લ્યો ૩૭ તેલે
૫૪૨, ૩૮ પાંદ

૪. પુરેં જાણુતોં મીચ માઝેં બલ

હા એક કક્ષેત^૧ જાણ^૨ ગમ્યા,
દુજ માજી હા સિંહ ૩ કઠાવતો,
હા ૪ જાહલા અર્ધમેલા^૫ ભયાનેં,
લગોની^૬ મહાત્યાધ ડોઠાવતો;

હેં પર્વતચિ ઉભે મુદ્ર^૭ ઘોડે,
મહાસાગરાચે પુટેં ૮ પથરા ।
બોલા હવે તેં, મલા કાપ ત્યાચેં ?
પુરેં જાણુતોં મીચ માઝેં બલ.

બૂગોલ હા દોન બોટાંત^૯ માઝ્યા,
નકો અન્તરાલા^{૧૦} તુઝી ૧૧ ચોરવી,
પાહીન એકે દિનીં મીચ સારે,
કુડેં આંકલેશે^{૧૨} તુઝે તે રવિ !

હાં પંચબૂતેં મલા ૧૩ સેવિજારી,
ખરેં સાંગતોં મી ન ગર્વાકુલ,
બોલા હવે તે, મલા કાપ ત્યાચેં ?
પુરેં જાણુતોં મીચ માઝેં બલ.

૧ બાજુ; ૨ દાખીયું બાજક; ૩ ગળે છે; ૪ યો; ૫ અધમૂઓ; ૬ લપાળે; ૭ પથરા; ૮ ખાબોતીડ; ૯ આંજગી; ૧૦ આકોસ; ૧૧ ચોટાઈ; ૧૨ દાંડી રાખેલો છે. ૧૩ સેવનાર;

મી બાસતોં કીટ, હી જૂતિ^{૧૪} માઝી,
પરિ બેદી સૂર્યાચિયા મંડલા,
તું હાસ કાલા ! મલા, મી તુલાહો,
સદા હાંસતોં ગર્વિતા, ચંચલા;

હે વ્યાધિનોં, વ્યાધિનોં મક્ષિકાનોં
તુમ્હી બાપુડીં કાયશીં દુર્બલ,
બોલા હવે તેં, મલા કામ ત્યાગેં ?
પુરેં જાણતોં મીચ માઝેં જલ.

હેં વિશ્વ સારે વિહારાસ અઝયા,
પુરેસેં^{૧૫} ન દોષલ શંકા નકા,
હા મર્ત્ય, હા દેહકારાનિવારણી,
બળેં^{૧૬} હીનહા, કાંદિંકોણી^{૧૭}બેઠા

મી મર્ત્ય, મી મૃત્યુલા^{૧૮}જિંદગીારા !
જગીં પૂજી, મી દિવ્યતા ઉત્તમલ !
બોલા હવે તેં, મલા કામ ત્યાગેં ?
પુરેં જાણતોં મીચ માઝેં જલ.

મો ઝોળખીલે મલા પૂર્ણ ૧૯ આતાં,
કસાલા મલા પાહણે ૨૦ આરસે ?
માઝયા પુકે નિત્ય આત્માનુભૂતી,
પટાવે દુજે તર્ક આતાં કસે ?

મી ધ્રુવરાત્ર્યા જગત્કારણ્યા,
ખરી હેતુચી પૂર્તતા ૨૧ મંગલ !
બોલા હવે તે, મલા કાય લાચે ?
પુરે જાણતોં મીચ માઝે બલ.

—ચેવરંડ ૧૬૫૬

પ. બ્રાહ્મણુ દિવા મહાર

મી^૧ બ્રાહ્મણ વા મહાર મી,
ગણી ન કનથાસાય^૨ કમી.

યા સૃષ્ટીતિથ ઉદ્ધિયપણ,
તેચ^૪ તેચ હે મનુજપણ

માગદ્યાચી હી પઠેવ,
૧હીસ્તવ ડેન મી જીવ,
દિવ્યાદિહ ખમોલા,
ગણી ન ત્યાવા,
મહાર ખવાલા
નીચ, નીચતર ગણી ન મી,
જ-મજમિસેવાધર્મી

હિન્દુમિ માઝી જનની,
આલે હીઆ ૯કૂર્ણીતુની,
દિરેચ^{૧૦} અવધે ૧૧માઝે તે,
મ-મન^{૧૨} યા મોહુન જાતે;

૧ કું; ૨ કોઈને પણ ૩ દિવ્યતા ૪ તે જ, પ લ'કાર, ૬ આને
મટિ; ૭ આના, ૮ ગૃહ્ય, ૯ કૃષ્ણમાથી ૧૦ હીરા, ૧૧ બધા, ૧૨ મન; માત્ર

મલાંત^{૧૩} પડવે,
ખનીંત^{૧૪} દડવે,
મુકુટી જડવે,
અવગે ઉચ્છવન ઘેષન મો,
જન્મભૂમિસેવાધર્મી

વિપજતા^{૧૫} જ્યાંયાં ^{૧૬}સાડી,
જીવ કળવળે^{૧૭} ત્યાં સાડી,
અસપણા માસી જ્યાંતે,
પ્રિયતર દુર્લભ મજ તે તે !

ત્યજુની સકલા,
રૂઝુ^{૧૮} દુર્લભા,
ઉચ્છી^{૧૯} બાવા
જનની, તીસમ રંગેડા મો,
જન્મભૂમિસેવાધર્મી

માના માનાએ રંગીવાવે !
કસે અસે કવણા કાવે !
ખાઈન અવધ્યાઆ રસલાસા,
દેષન સેવેવા^{૨૦} માથા,
નિજબૂએ ઝડણુ,
અવધે ફેડિન,
મરૂન જાઈન !
રક્ષિન^{૨૧} સુરપદ માઝે મો,
જન્મભૂમિસેવાધર્મી.

૧૩ મળમા. ૧૪ ખાણુમા, ૧૫ ગરીબાઈ, ૧૬ ગેને માટે. ૧૭ દુશાય છે;
૧૮ રોગી; ૧૯ ઉચકે છે, ૨૦ ગાડો, ૨૧ સુગવા, ૨૨ વાતો,
૨૩ સેવા માટે. ૨૪ સાચવી સખીસ

હોઈન નીચા હુન નીચ,
કરીન અવધાંનાં હિચ,
તે ધાલણુ મગરૂ મહાર મી,
કાણુ ગણી મગ મહા કમો-

કમી ગણીના,
કાહિ રંગદુલોના,
કુણી તપાંનાં,
વિચારિતો^{૨૭} મગ કસલા ૩૧
જ-મભૂમિસેવાધર્મી.

પાંચ કયાએ, હે રંગદુલકે,
દિલભૂમિ બાલકે રંગતિલકે,
મગ દેહાએ પ્રાણુ ખરે,
કસેહી અસલે તરિ સારે;
જે વાટેરો તે,
માંગાયાતે, ૩૧
શબ્દ ન પુરતે,
ધરિતો મોના ચાસ્તકે^{૨૮} મી,
જ-મભૂમિસેવાધર્મી.

—દેવરૂડ રિખક.

૬. રણુશિંગ

ગિરિવર માઝયા મી ચઢતો,
શિંગ એકદાં કુંકીતો !

ન, ન ! પડ તિકડે પસનપ !
કામ તુજે થેથે નાહો.

સકલ ગુણાંહી સદા નવે,
“હે” માઝે રણુશિંગ રહવે !

સ્તબ્ધ ઐસલે,
મક્લે, ઝનિજલે,
શુદ્ધલે, ઝમેલે,

અવધે ઉઠતિલ તે કરિતો,
શિંગ એકદાં કુંકીતો !

“ નવયુગ ! નવયુગ ! નવયુગ હો ! ”

શિંગ કોણિતે હા પાહો !

યા રણુવાંઘા ચરણુ ફરિધા,
ન નાહી તર મરા ઝનિધા !

પૂર દુધાવલા,
 કોણુ દતયાલા,
 ૧૦ અડવાયાલા,
 સમર્થ ૧૧ બધું પુઢતી ચેતા !
 તરેલ જો ૧૨ પોહેલચિ તો.
 અંધારાંતુન ઉજોડ ૧૩ ચે,
 તત્તવ નવે હેં સદા નવેં !

× × × ×

અશુભ નિરાશોચ્ચા ઉઠરી,
 દેવી આશા જન્મ વરી:
 દિવે ભક્ત તે,
 વિજયા પૂરતે !
 તયાંસ તુસતેં,
 ક્રિડાંગણ હા ૧૪ ભવ દિસતોં.
 શિંગ એકદાં પ્રકીતોં !

પરિસ્થિતુન મી માત્રયા
 મોકા; મજ પુઢતી ૧૫ મનના-
 કાય આતલિલ કાળાચ્ચા !
 દેવાચ્ચા ! દુઃખત્રમાચ્ચા !

નવયુગ આલે,
માઝે આલે,
મન્મન ૧૬ધાલે,

મહાસુન જયગીતા ગાતોં,
શિગ એકદાં ધૂંધીતોં !
નવયુગ અર્પો ૧૭નવેંપણુ,
ઘે ઘે તેં અપુલેં કરેન;
કિતીક આલે મગ નિપુણુ,
તરી ૧૮નિકિશિલ તૂંચ પથ !

હેં ન દુન્યાયેં,
અસેલ લધુયેં,
પરંતુ કવિયં,

બાકતિ, ૧૯ તુમલા બજલિતોં !
િરાગ એકદા ધૂંધીતોં !

—રેવરંડ રિબક.

૭. પ્રિયકર હિંદિસ્તાન !

પ્રિયકર હિંદિસ્તાન ! અમુચા પ્રિયકર હિંદિસ્તાન !

હા અલંકાર હો જુગોત્રાગા ! ચાસ નસે ઉપમાન !

સર્વ સુખાચી ખાણુ, અમુચ્યા સર્વ સુખાચી ખાણુ !

હે અભિમાનાચે, સૌભાગ્યાચે, અમુચ્યા રમ્ય નિધાન,

હે જન્મજૂમિ ! હે તન મન ધન ધે તુલા,

તવ ઉપકારનાં ન મિલે કાઠે તુલા !

હે દિલશે સાધ્ય ન આમ્હાં અતિ દુર્લભા.

સુખકર તવ જે ધ્યાન, નિરંતર સુખકર તવ જે ધ્યાન !

જો જનનીયા, જો જનકાયા, જેતોય તુમહી માન !

અમુચા પ્રિયકર હિન્દસ્તાન !

—જેવરંડ ટિપ્પણ.

૮. દેશભક્તાએ ઉદ્દગાર

કુદ્દેવે જગિ વાસ હા મજ પધડે યા ધોર કરાગૃહી,
નિષ્ઠા ઇશપદી અસે, મજ કધી ચિના નસે અપહી
દેશપ્રીતિવતા જનૈક્યમયિત્રે રાઠે કુલે અંતરી,
હા આનદસુગધ દિવ્ય પ્રમરે સર્વ ન પૃથ્વીવરી ।

પાપાણ્ણભિત્તિશૃલવાસ ન બદિવાસ,
યા શુભના કગિતિ બદ્ધ ન મન્મનાસ;
જ્ઞાન્યા મની દ્રઢ વસે નિજદેશભક્તિ,
વાટે ત્યા ન ઉનવહી ખલનીતિભીતિ

હા સ્વતંત્ર જરિ રેલ ધનસેવ,
નીચ લોક મજલા પછગતીલ,
હે સ્વતંત્ર મન જોવરિ રશહે,
મી સ્વતંત્ર વર તોવરિ ઉઆહે.

બદ્ધ હે મન દમદીય કરાયા
કાણુ રે । જન સમર્થ દંજગી યા ?
તો સમર્થદિ નમે કલિકાલ,
હે સ્વતંત્ર મન સર્વદિ કાળ.

દ્રોહસ્વાર્થતટા, અપૌરુષજલા, દુર્વૃત્તનીલોતપલા,
 ભેદગ્રાહવતી, કુનીતિવહની, દારિદ્ર્યવેલાકુલા;
 માત્સર્ય—અગ—હંભ—ઘોરમકરા,^{૧૦} નાનાપદાવર્તિની,
^{૧૧}ઐશા હી પરતંત્રતાવિષનદી : માંગલ્યાવધ્વસિની.

૫

કર્મજ્ઞાનતટા, સુપૌરુષજલા, સદ્વૃત્તનીલોતપલા,
 શાર્યગ્રાહવતી, સુનીતિવહની, મંપતિવેલાકુલા;
 ધર્મોદ્ધાર્ય—વિવેક—ધીરમકરા, નાનાકલાવર્તિની,
 હી સ્વાતંત્ર્યસુશાનદી સુવિમલા માંગલ્યમંવર્ધિની.

—મહાર ચિટ્પ્રેસ.

૯. કવિ આણિ સ્વતંત્રતા

કવિ— ‘સ્વતંત્રતે ! જો ! તવ જન્મ કોઠે ?
 ખાલે ! મનોહારિણી ! બોલ માતે ?
 સ્વતંત્રતા—“ પ્રાણાંસહી અર્પિતિ વીર જોયે
 દેશાર્થ, ઘેતે નિજ જન્મ તેયે.”

૧

કવિ— ‘સ્વતંત્રતે ! હે હસિતે ! નિવાસ
 તુઝા કુઠે તો ? વદ યા જન્માસ ?
 સ્વતંત્રતા—“ જ્યા જ્યા હઠી ચંચળ રક્ત પેળે
 તે તે નિવાસસ્થલ માત્ર - રક્તે.”

૨

કવિ— ‘સ્વતંત્રતે ! હામિનિ ! સર્વઆસ
 સિદ્ધિસ નેહક તવ કોણુ ધસિ ?
 સ્વતંત્રતા—“ જો ને ત્વરે ઉત્તિશ્ચ જન્માસ,
 તો કાલ ભાવી - પુસ્તીલક આસ.”

૩

કવિ— ‘સ્વતંત્રતે ! માનિનિ ! શક્તિમૂલ
 તુઠે અસે ગેમ કસાંત ? બોલ ?
 સ્વતંત્રતા—“ જો જો પ્રજાપીડક લોકપાલ
 દુષ્કર્મ લાંચે મમ શક્તિમૂલ.”

૪

* જુઓ પરિચિત ક અંગ્રેજીનો અનુવાદ છે.

૧ ખેલે; ૨ ક્યું; ૩ લેઈ નય છે; ૪ પૂરશે;

કવિ— ‘સ્વતંત્રતે ! નિર્ભય ! ચિત્ત કાઠે !

હે ચંચલે ! બીર ! રમે ! પૃથ્વી તે ?’

સ્વતંત્રતા—“જેથે” ગુરે બેઠ, વિરોધ નોહે,
તેથે રમે નિર્ભય ચિત્ત બા ! હે.” ૫

કવિ— ‘સ્વતંત્રતે ! જો ! તુજ ધન્યતા તરિ

વારેલ^૭ કલ્યાણિ ! કપા ‘સ્વચિત્તી ?’

સ્વતંત્રતા—“સામ્રાજ્ય બા ! હોષધ ચાંતતેમે,
તેં પ્રાપ્ત તેજાં પદ ધન્યતેમે.” ૬

—મહારાજ વિરહપુરિસ.



ପ୍ରାଣ ସାଧନ

૧. જય જય ગરવી ગુજરાત !

જય જય ગરવી ગુજરાત !
 જય જય ગરવી ગુજરાત;
 દીપે અશ્વિનું પરમાત,
 ધ્વજ પ્રકાશશે ઝળઝળ કસુખી, ^૧ પ્રેમશીર્ષ અંકીત;
 હું બણુવ બણુવ નિજ મંતરિ સઉને, પ્રેમભક્તિની રીત—
 હૃદયી તુજ સુન્દર જાત,
 જય જય ગરવી ગુજરાત !

૧

ઉત્તરમાં અગ્નિ માત,
 પૂરવમાં કાળી માત;
 ઉ દક્ષિણ દિશમાં કરન્ત રક્ષા, કુન્તેશ્વર મહાદેવ;
 ને સોમનાથ ને દ્વાગેશ એ, પશ્ચિમ કેરા દેવ—
 ઉ સહાયમાં સાક્ષાત,
 જય જય ગરવી ગુજરાત !

૨

નદી તાપી નર્મદા જોય,
 મહી ને બીજી પણ જોય;
 વળી જોય સુબટના જીહ્વરમણુને, રત્નાગર સાગર;
 પર્વત ઉપરથી વીર પૂર્વજો, દે આશિય જ્યકર—
 અંધે સોયે મહુ જાત;
 જય જય ગરવી ગુજરાત !

૩

તે અન્નિહવાડના રંગ,
તે સિદ્ધગજ જયસંગ;

તે રંગ ચક્રી પણ અધિક સરસ રંગ, યશે સત્વરે માત,
શુભ શકુન દિસે મધ્યાહ્ન શોભશે, વીતી ગઈ છે રાત—

જન્મ દૂખે નર્મદા સાથ;
જય જય ગરવી ગુજરાત !

૪

—કવિ નમોદ.

૨. ગુણવંતી ગુજરાત

ગુણવંતી ગુજરાત, અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !
 નમીએ નમીએ માત ! અમારી ગુણવંતી ગુજરાત ! (ધ્રુવ)

મેથિરા તુજ મણિમંડપમાં આ ઝૂંપા રહ્યાં અમ ૧શીય;
 માત મીઠી તુજ ચરણ પડીને માગીએ શુભ આશિય !
 અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

મીઠી મનોહર વાડી આ તારી નંદનવનશીરે ઉચ્ચમોક્ષ;
 રસકુસુમાં વીણતાં વીણતાં ત્યાં કરીએ નિત્ય હલોક્ષ !
 અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

સેત મહંત અનંત વીરોની વ્હાણી અમારી માત !
 જય જય કરવા તારી જગતમાં અર્પણ કરીએ જાત !
 અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

ઉંડા ઘોર અરણ્ય વિષે કે સુંદર ઉપવન માંય,
 દેશ વિદેશ અહોનિશઃ અંતર એકજ તારી જાય !
 અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

સરખ સરિતા રસભર અમીઝરણ્યાં રત્નાકર ભરપૂર !
 પુણ્યભૂમિ દુળદૂલ ઝૂંમી માત ! રમે અમ ૬ઉર !
 અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

હિંદુ મુસલમાન, પારસી, સર્વે માન ! અમે તુજ બાળ !
 આંગ ઉમંગ ભરી નવરંગે કરીએ સેવા સહુ કાળ !
 અમારી શુશ્રૂષાંતી શુજરાત !

હર પ્રભાત સર્ખ અજવાળી દાળી છે અંધાર !
 એક સ્વરે સહુ ગગન ગજવતો, કરીએ જ્ય જ્યકાર !
 અમારી શુશ્રૂષાંતી શુજરાત !

—ખખરદાર.



૩. ગુજરાત

ધન્ય હો ! ધન્ય જ પુણ્ય પ્રદેશ !
 અમારો ગુણિયલ ગુર્જર દેશ;
 કૃષ્ણ^૧અન્દની કૌમુદી^૨ ઉજળો,
 કીધ પ્રભુએ ય સ્વદેશ:
 અમારો ગુણિયલ ગુર્જર દેશ. ધન્ય હો !

આર્ષનું સાગરતીર્થ ઉપરાણ,
 તપોવન ભૃગુવસિકના ભાણ;
 ગીતાના ગાનારા મહારાજ,
 પાર્થના^૪ સારથીનાં જન્માં રાજ્ય
 મીસ રામથી ય જૂનાં,
 કુરુપાંડવથી ચે પ્રાચીન,
 સોમનાથ, ગિરિનગર, દારિકા:
 મુગમુગ ધ્યાનવિલીન,
 ઉબીને કાલસિન્ધુને^૬ તીર
 બળલે બંસરી બગ્ય ઉમ્મીર, ધન્ય હો !

૧ અંધારીઆના-પાછલી રાતના, ૨ ચાંદની, ૩ સૂર્ય, ૪ અભૂત, ૫ ધ્યાનમસ્ત, ૬ કાલરૂપી દરિયા, ૭ ધારી ધારી,

સ્થળેસ્થળ નવપક્ષવના વ્યુજ,
 નદી ને તળાવ ફેરી કુંજ;
 કેમળા કવિતા સમ સુરસાળ,
 સિન્ધુ જમ્હાં ઢે મોતીના યાળ,
 જગજૂનાં નિજ ગીત ગજતો
 ફરતો સાગર આજ;
 હેસર ઉજળા ધૂધવે ગરવો
 વનમાં જમ્હાં વનરાજ.
 ગિગિરિશિખરશિખર ૧૦સોલ-ત
 મન્દિરે જ્વજ ને સન્તમહન્ત. ધન્ય હો !

પૂર્વથી પશ્ચિમ વહે પ્રકાસ,
 વ્હાણુ ભરી વહેતી તેમ નિકાસ,
 મોહી આગણુ ઉતર્યો જ મૂરોપ,
 વીણુના ૧૧વાડીના ફલરોપ;
 વીણી ન વીણુશે ૧૨પુણ્યપાંગરી
 અમ રસમૂમિની જાળ;
 જગમોહન મુખધ નગરી જૂવો !
 શું પાથર્યો કિનખાખ:
 નિત્ય નવફલે ખીલે ૧૩અભિતામ
 લક્ષ્મી મ્હોર્યે લક્ષ્મીનાં ધામ. ધન્ય હો !

ચોળા, ચણિયો, પાટલીનો ઘેર,
 સેયલે સાળુની ૧૪સોનલ સેર;

છેડલે ૧૫આઝાદી ઉરલાવ,
લલિતલજ્જનો ૧૬વદનજમાવ;
અંગ આખે ચે નિજ અલગેસ
સાળુમાં ડાંકતી રૂપની વેલ;
રાણકતનયા, લાવશોભના,

સુન્દરતાનો શું હોડ !

આર્થસુન્દરી ! નયી અવનીમાં

ગુજ રૂપગુણની જોડ:

ભાલ કુંકુમ, દર કંકણસાર,
કન્યાનાં સન્યાં તેજશણુગાર.

ધન્ય હો !

ખેતરી ન્હાનાં, ન્હાનીશી પોળ,
નાતજતે ન્હાનડિયા ઘોળ;
ક્ષત્રીજયાનાં ન્હાનસ રાજ્ય,
ધર્મના ન્હાનકડા જ સમાજ,
૪૬ આણકમે વર્ષા પૂર્વે
ન્હાનાં પ્રમનાં તન્ત્ર,
એ પુરાતનના પડછાયા

આ અમ જીવનજન્મ:

એક ફૂલવેલે ફૂલતાં ફૂલ,
અમારાં એક સુગન્ધ અમૂલ.

ધન્ય હો !

દેશ નિજ તજ ધર્મને કાજ
સાગરે ઝુકાવ્યું સફરી ન્હાજ;
ધર્મવીર પારસીનો સતકાર
જગવહતિદાસે ૧૭અનુપ ઉદાર;

ઇસ્લામી યાત્રાશુરુ આ

મકાનું

મુખ્યગાર;

હિન્દુ મુસલમાન પારસીઓને

આહિયા

તીરથદાર;

પ્રભુ છે એક, ભૂમિ છે એક,-

પિતા છે એક, માતા છે એક,-

આપણે એકની પ્રભા અનેક.

ધન્ય હો !

નથી ૧૮૨મી સમરોરના દાવ,

નથી ત્યમ ધણા કીલ્લા ચે ધાવ;

શ્રી કૃષ્ણે કુરુક્ષેત્રની મહાંય

લીધાં મત, જાણે હજી ૫ પળાય;

એક ધંડરના વનકેસરીએ,

ભડવીર

બાપ્પારાવ,

વિશ્વવન્દ્ય સૂરજકુળ સ્થાપી

ચિતોડ કીધે યશભાવ:

જન્મભૂમિ દયાનન્દનાં ધામ,

ગાંધીનાં ગીતાજીવન ૧૬નિષ્કામ.

ધન્ય હો !

સૂરતના રસિકે રંગીલા રાજ,

શુદ્ધિધનભર્યો ૨૦શ્રીનગર સમાજ;

શરવીર સૌરાષ્ટ્રી યશવાન,

કચ્છના સાહસિક સન્તાન,

ખંડખંડ વિસ્તરતો હિન્દી

મહાસાગર

મહારેલ,

તીરતીર જઈ

સ્થાપી

ગુર્જરી

સંસ્થાનોની , ૨૧ વેલ;
 મહાસાગરના પૃથ્વીવિશાળ,
 સરોવર કીધા ગુર્જરી બાળ. ધન્ય હો !
 વનેવન લીલો ૨૨ ઘટાસોહાગ,
 જગતનો દીપે શું અમુલ્ય બાગ !
 સળગ્યાં જોને રસશણગાર,
 લતામંડપ સમ ૨૩ ધર્માગાર;
 ભારતીએ કંઈ ફૂલફારો
 અંજલિમાં શું લીધ !
 દિશદિશમાં ફૂલધાર ઉડાવી
 દિલના ૨૪ પરિમળ દીધ !
 હિન્દમાતાની લાડિલી બાળ !
 ગુર્જરી! જ્ય! જ્ય! તવ ચિરકાળ ! ધન્ય હો !

—હાનાલાલ.

૪. ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !



જય જય મારા ગુર્જર વીરો !

આવો રંકે, ફફાર, અમીરો ! આજે દિવસ ઉગ્યો રણિયાત;
ધોધ પ્રકાશ તણા ઝીલીને અમમતી કરવી મ્હોલાત;
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧

આજે લેશો શું તમ સાથે !

શૌધ વસે હૃદયે કે બાથે ?-તે જ છતાં ખૂંટી તરવાર !
ફેંકી ઘો સહુ ખૂંટાં શત્રો સળે હૃદયનાં નવ હથિયાર !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨

હોમ વિલંબ હવે શો કાલો ?

ધપતા ધપતા આગળ આસોઃ અમ રહી ધુમવું છે આજ;
ધન રહી આ તમ કરમાં, ને ભારતની અધુલખ સાજ !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૩

નથી રૂધિર* રેલવવાં મેનાં !

નથી હૃદય ચીરી અરિઓનાં નિજ હૃદયો કરવાં પ્રભુમંત્ર;
નથી વિજયના રંગ રૂધિરમાં ન્યાં જન રક્ત ભરે ૫ ઉરમંત્ર;
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૪

૧ રણિયાત થઈએ એવો-રણિયામણે, ૨ મોખરે, ૩ લાલો, ૪ દુરમન,
૫ હૃદયપી ગંધામાં,

પ્રેમ વસે ત્યાં દેવ રહે ક્યાં ?

આકાશે અંધાર વહે ક્યાં, ન્યાં દિનકરનો^૬ થાય પ્રકાશ ?
જ્ઞાનદીપ^૭ સળગ્યો ન્યાં અંતર ત્યાં અજ્ઞાન તણો છે નાશ;
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૫

મરદાની મુજ ગુર્જર વીરા !

કાર્યધુરંધર, શર અધીરા ! મુખ યૌવનનેટ ગર્વ પ્રતાપ;
અંગરૂધિર ઉછળે નમ ૮ અડનાં; ભરો હરોને હર્ષ અમાપ !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૬

ભૂત^૯ બધું પાછળ છે મૂક્યું—

આજ ઉરે નવજીવન ફૂક્યું, દુનિયા બધે નવી દેખાય !
નવ આશે નવ હાર્યે ધસવા આજે પાદ^{૧૦} અધીરા થાય;
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૭

મુખી પડ્યા કે હાથ પછાડી ?

ધસો ધન હ્યો હાથ ઉપાડી, ફરજબ્યા નાઓ ધુનમેર;
ધર્મભાર શરો જ વહે એ—એક પડે ત્યાં ઉઠે તેર !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૮

કાણુ વિકટ પથ કહી કરાવે ?

પર્વત પરથી ફટી હાવે^{૧૧} સાગરને બાંધીશું, 'બાથ !
જંગલ તોડી ગંગલ કરશું, બતાવશું બળવંતા હાથ !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૯

આપણુ ગુણુમરવા ગુજરાતી !

કૃષ્ણધરા અદ્ભુત મદમાતી, ભારતયુદ્ધ બિતે ભડવીર;
સાહસ, શૌર્ભ, અડગ અમથી જે યળયળમાં ૧૨ માને રણધીર;
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૦

આવો નવરસના રઢિયાળા !

ગિરિગન્ધરમાં ભરી ઉછાળા કેસરિયાશું^{૧૩} રમતા ખાળ !
વાધમૂળ પટ્ટીને ફરતા ઢાડી ઘોડીના રખવાળ !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૧

તીથે તીથે શુચિતા^{૧૪} સ્થાપી:

ગરવી સાગ્રમતી ને તાપી, ભરે નર્મદા નંદનવ નર;
ગુણી ગોમતી, સરસ્વતી ને દંભણગંગાનું જળ ધર !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૨

હો અદ્ભુતતા ઓ કંઈ જૂદી !

પશ્ચિમ સાગરનાં જળ ફેદી ઉછળી અગન કસે^{૧૫} નિજ જ્વેમ;
વિંધ્ય અને ગિરનાર દિશા બે જભી કીલે પડતું વ્યોમ !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૩

ઓર્વા ઓ ગુર્જર સંતાનો !

હિંદુ, પારસી, મુસલમાનો, ખ્રિસ્તી, બૌદ્ધ કે જૈન અહોલ^{૧૬} !
જુજશું જુજ^{૧૭} બીડીને આવો એક જ પ્રેમ તણી હો વેલ !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૪

૧૨ રથળ રથલમાં, ૧૩ સિંહ સાથે. ૧૪ પવિત્રતા, ૧૫ ની કસોટી કાઢે,
૧૬ અહો તે હો, ૧૭ હાથથી હાથ,

અહો અડગ બાંધવ ટેકીલા !

દેવ વિષે જનતું નવ ૧૮લીલા, દેવ કદી નવ આપે જીત;
અંતરરિપુનો ૧૯ કરો પરાજય પ્રથમ અખંડ ધરી ઉર પ્રીત !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૫

દૂધે સું રહેશે અથડાયા ?

હજાર વર્ષતણી જડ માયા પડી હૃદયમાં છે પથરાઈ,
ઉકેલતાં પરદોષ ઉરે તો નિજ અંધાર ૨૦ વધે મુઘવાઈ;
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૬

લોચનના ૨૧ પડદા ઘો જોલી !

ભૂત ૨૨ બધાં ખાતાં ઉર ફેલી તેને પ્રથમ કરો બળહીન;
સ્વાત્મબળે ઓ ગુર્જર વીરા ! થતું આપણે છે સ્વાધીન !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૭

રહેવું શુદ્ધ વચન મન કર્મે :

સાર એ જ દોઠો સકુ ધર્મે, તો કયમ યત્નએ પતિત નિદાન ?
પ્રેમ તહીં ધિક્કાર રહે નહિ : ધિક્કારે નહિ પ્રભુનું સ્થાન.
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૮

એવા શુદ્ધ બનીને આવો !

પછી અડગ તમ પગ જોડાવો, હજાર દાથીનું ત્યાં જોર;
જય કુંકુમનાં પડશે પગલાં ડગલે ડગલે રઝોરઝોર :
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૯

ઓ! આ શાય ખધે અજવાળાં !

ઉધડ્યાં પુષ્પ પ્રભાત રસાળાં ! ઉધડ્યાં ભાગ્ય ભલેરાં દેશ !
રણસિંગાં કુંડાય ફરી આઃ કર્મવીર ! હારો નવ રજલેશ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૦

રવેન ફળે જુગજૂનાં સાથે :

દેવ દિરસ્તા ઉતરી રાથે, પયગંબર ને પીર અનેક;
સગાઇ સ્વર્ગ તણી બૂલેલો હઠ બધારો ફરી વિશેષ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૧

કુંકુમચાળ અનેરી સાથે !

પત્નીઓ, પુત્રીઓ, આવો ! માતાઓ, ભગિનીઓ સર્વ !
પડખે અમ ઉભીને રાખો મરવી ગુજરાતજીતો મર્વ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૨

જય જય મારા ગુર્જર વીર !

આજ અધીરા ઉરના ઝીરા જીવનને જાણે નહિ રખજેખ;
મરવું તો શરાને રજમરવું, કાપર ખોળે થરના ગોખ;

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૩

સ્વેતરજ ધન્ય ભારતમાં રોપો !

યાશે પ્રુથ્વ વરસતી તોષેઃ શસ્ત્રો સહુ શબ્દગાર સ્વરૂપ;
જગજંમુલ્ય લાણી તમ હારે દુનિયા યાશે નવીને અરૂપ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૪

ધન્ય ધન્ય મોહનની કીધા !

પુણ્યભર્યા પ્રજાપાદ રસીલા ધર ધર હરે નવીન પ્રજાત !

સત્વર વીરા ! પડો મોખરે, મળવો જ્ય જ્ય ભારતમાત !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

૨૫

—ખમ્બરદાર.

૫. ઐ ભૂમિ અમારી

ઐ ભૂમિ અમારી, મૈયા અમારી,
કાશુ અવર^૧ કહેશે નિજની ?—

ન દેઉ ઉચરવા—ટેક.

ઐ સ્વદેશ માટે, કાર રણયત્રે
પ્રાણ આહુતિ દઉં સજની;

ન ચાહું ઉગરવા—ઐ ભૂમિ.

પરાધીન થઈ દપસા રહેવા કે
રાસ પડે શિર શરમ ભરી !

ભહું એથી મરવું—ઐ ભૂમિ.

ગુલામ કાફર કમર પાલી
દિ-દુ કાળા નામે કરી !

ભહું એથી મરવું—ઐ ભૂમિ.

શકે ન કાંઈ કરી ઐ બાળક
મરદમૂછ મુખ હજી ન ખીલી !

હાથે શાં મ્હેણાં—ઐ ભૂમિ.

વજ્રહામાં^૪ ઉછર્યાં તે કાલે
ફળે બળેથી^૫ ઉઠ્યા !

હાથે શાં કહેણાં—ઐ ભૂમિ.

નથી રોકડા, નથી બાપલા

નથી રહેવા નિત્ય દાસ ધસળ્યા;

કમ ગાજી ન કહીએ—એ ભૂમિ,

જહ સ્વધર્મ રંગી, સ્વકર્મ ઝાંગી

સ્વદેશ જંગી પેમે ધિન્યા !

હરિ એકજ હૃદયે—એ ભૂમિ.

—સ્વ. હરિલાલ ધ્રુવ.



૫. એ ભૂમિ અમારી

એ ભૂમિ અમારી, મૈયા અમારી,
કાણુ અમર^૧ કહેશે નિજની ?—

ન દેઉ ઉમરવા—ટેક.

એ સ્વદેશ માટે, કાર રણયત્રે
પ્રાણ આહુતિ દઉં સગની;

ન ચાહું ઉમરવા—એ ભૂમિ.

પરાધીન થઇ ટપલા રહેવાડ
ટાક પડે સિર ચરમ ભરી !

ભહું એથી મરવું—એ ભૂમિ.

શુભામ કાફર કામર પદવી
હિન્દુ કાળા નામે કરી !

ભહું એથી મરવું—એ ભૂમિ.

શી ન કાંઈ કરી એ બાળક
મરદમૂછ મુખ હજી ન ખીલી !

હાથે શાં રહેણાં—એ ભૂમિ.

વજીહામાં^૪ હિંચો તો રાલે
ફળે બળેથી^૫ હિંકળા !

હાથે શાં કહેણાં—એ ભૂમિ.

સાથે વિશંભરવાલી તું ઝાઝી,
સમૃદ્ધિ સ્વાભાવિક બધી ૭સાજ,
તને પ્રભુએ કરી પ્રિય પ્રમુખાજ,—
મારી ભરત ભૂમિ—

શ્રીઓ પણ અખળા જે બાકી,
તેણે દેશભક્તિ સખળા દાખી;
પ્રતિદાસ જ છે એનો સાખી,—
મારી ભરત ભૂમિ—

તારાં કાર્ય ત્યારે યવને ભાળ્યાં,
દમદાશિળ નિર્મળ શુદ્ધિવાળાં;
અદા ! “દેવાં કમાડે પડે ન તાળાં,”
મારી ભરત ભૂમિ—

સેતું નિત્ય પુનિત તવ રજ ચૂમી,
ધન્ય ભાગ્ય નવલનાં તું જન્મભૂમિ;
તારી ભક્તિ રમેગ રહી જ ઘૂમી,
મારી ભરત ભૂમિ—

—સ્વ. નવલરામ.

૭. ભવ્ય ભરતભૂમિ

[૧]

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—
 વડી બ્રહ્મવેદિ અમ આએ,
 વસિષ્ઠ, વિશ્વામિત્ર, અંગિરા, ભરદ્વાજ, ઉદાસકાદિના
 શુદ્ધ મનાતન બ્રહ્મતેજથી જે ઝળહળે સદાએ,
 અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—
 બ્રહ્મરસે ભીના ઋષિવરની બ્રહ્મવેદિ અમ આએ !

[૨]

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—
 વડુ તપોવન અમ આએ,
 ખાદરાયણ વ્યાસ, જૈમિનિ, કણ્વાદ, ગૌતમ, કપિલ, પાણિનિ
 પતંજલિ, વાત્સાયન, આદિની
 પ્રોઠ વાણી ન્યા હજીએ ઉત્સુક કણે નિત્ય પીવાયે,
 અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—
 વર્યસ્વી ખાનલીન મુનિજી તપોવન જ અમ આએ !

[૩]

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—
 વડુ પુણ્યભુવન અમ આએ,
 બ્રહ્મવાદિની ગાર્ગી અરુધતી, મેત્રેયી, સાવિત્રી સીતા સતી,
 દમયંતી, કૌષ્ઠી, તારામળી, કમલાવતી, દુર્ગાવતી, કુલવતી,
 ગાંધી શાશ્વત કીર્તિ ગાઇ ન્યા કુલવધુ દેવદાસ આએ,

અમ લગ્ય ભરતભૂમિ આગ્યે—

સરસ્વતીની લાડવી સખીનું પુણ્યબુવન અમ આગ્યે !

[૪]

અમ લગ્ય ભરતભૂમિ આગ્યે—

વડુ વીર ક્ષેત્ર અમ આગ્યે—

ભાર્ગવ, રાધવ, ભીષ્મ, ભીમને, દ્રોણ, ઠગું, અભિમન્યુ, અર્જુને
મૌર્ય શકારિ, મિદ્ધગ-૪ ને હડ હમીર ચક્રગાણુ તાજ તે
પૃથુ જયમદ્ધ પ્રતાપ આદિને—

નામે અમર ઉછળે ઉર જ્યા આર્યનણુ ઉત્પાડે,

અમ લગ્ય ભરતભૂમિ આગ્યે—

સતીતિ રસિક વીરવર્યનું વીર ક્ષેત્ર અમ આગ્યે !

[૫]

અમ લગ્ય ભરતભૂમિ આગ્યે—

વડી કાવ્યકુંજ અમ આગ્યે,

રામાયણુ ભારતના ઋષિ કવિ, કાળિદાસ ભગભૂતિ, ભારવિ,
હંડી, ખાણુ, જયદેવ, હાલ કવિ પ્રસન્ન, સુરચંદ, ચંદ રવિ,
તુલસી, પ્રેમાનંદ પુરા કવિ, ભારતે દુષકિમ ત્રિપાડી વળી

નવીન પ્રસાદી રસામૃતની જાદુ અખૂટ અવનવી પાયે

અમ લગ્ય ભરતભૂમિ આગ્યે—

અમર કીશિનની કાગમણિ કાવ્યકુંજ અમ આગ્યે !

[૬]

અમ લગ્ય ભરતભૂમિ આગ્યે—

વડી આર્ય માન અમ આગ્યે,

ચરણ પખાળે જલધિ પ્રીતથી, વસ્ત્રકતુ પૂજે પુષ્પ પત્રથી,
ભાતું કરે ત્રણ કાળ આરતી, વાયુ વાયે ત્રિવિધ સદા ગતિ,
નિર્મળ નદીઓ લલિત^૧ લારવથી મૃદુ મર્મર કલરવ-વિતાસથી

સુજરા દીસે દરા દિશ પ્રકાશતી,
પ્રેમતણે હિપહાર અર્પી વળી જય જય જન ગાયે—
જય જય જય જન ગાયે,
અમ ભવ્ય ભરતલૂમિ આગ્યે—
ભૂમંડળ મંડન જનનંદન ધન્ય માત અમ આગ્યે !

—કેશવલાલ મુવ.

૮. માડીની ઝુંપડી

દુઃખિયાંનો વિસામો રે, માડી તારી ઝુંપડી,
રજુ વગડનો ઝંયોરે આંધળીઆની લાકડી.

કુંજ નિકુંજે લચી પવલરી, ૧નિર્ઝરીઆં મંતાય,
ઘમ્મલ કમલ દલ પર પંખીડાં, બહાલીલાને ગાય;
રઠિયાળી એ વાડીરે, ૪સોહવતી જે ઝુંપડી,
આજે ખાવા ધાતી રે નિર્જન રજુમાં ઝુંપડી—દુઃખિયાં.

ધર્મ કર્મ રસ કસ હુંટાયાં ધર પવરવખરી હીર,
છતી સંતતિ સત્ત્વ હુંટાયું, ખેંચાયાં તુજ ચીર;
હુંટાતી આ માડી રે, ખાલી તારી ઝુંપડી,
ખાલી તોયે મ્હારી રે, માડી તારી ઝુંપડી—દુઃખિયાં.

ધન મંચી ખેતર મુકવીઆં, દવ ગ્રેયો ચોપાસ,
રાતી વિબુની આંખડી દેખી પંખીડાં પામે નાસ;
તેને સોડે સહાતી^૬ રે, માડી તારી ઝુંપડી,
ચોપણીઆં શી પાતી રે, આછી બાડી રાખડી—દુઃખિયાં.

૧ વેલી, ૨ ગરજાં, ૩ નિર્મળ, ૪ સોજામણી, લાગતી,
૫ સચરચીડું, ૬ સોહમાં ખાલતી,

આ દુઃખ ને જૂખના પડે પોદાર ચારે દિશથી,
 ત્યાંથીય મંગળ ગીતના ધ્વનિ મંદ મધુરા ચાલશે. એક૦
 મરુપ દેશના જેવી ભ્રમક જૂમિ સર્વ ભારતવર્ષની,
 ફળકુલથી લગી મુંદરી સમ એટલી અહીં મહાલશે. એક૦
 અહીંથી મહાવીર મહારથી ટંકાર કરતા રાસના,
 પરદેશગાં જઈ રાજ્યના શુદ્ધ ધર્મને લીખવાડશે. એક૦
 હોં થયા નહોતા વળા રવખે ન ઉતકર્ષા વીર તે,
 બા પૃથ્વીને દરી સ્વર્ગ સર્વે દેવનેય ઉતારશે. એક૦

—મગનભાઈ પટેલ.

૧૧. જન્મભૂમિનું જય મંગળ

- જય મંગળ પ્રિય જન્મભૂમિનું ગળવીએ—
ભગીરથ સગ વિરલ વીર, ભારતી મુલત સુધીર,
દેર સમુદ્રને હિમાલયે ઉછાળીએ— જય૦
- જનની બાંક છુલીએ, ઝંબુતી ગગ ઝીલીએ,
આત્મબળ ઉભયથી બધું ઉભળીએ— જય૦
- સત્ય અર્થ સંજ્ઞ થાએ, વિજય વાવડો ઉડાવો,
વીર ધર્મથી ધરા સદા ધુભવીએ— જય૦
- સત્યથી સચવાય રસ્તવ, સમજીએ યજ્ઞ પ્રવૃત્ત,
ધુમીએ ઝડુમી જંગ તો મથાવીએ— જય૦
- ભૂતળ ફેડી ફેડીએ, ઉડી જડો ઉખેડીએ,
દોર ને દમામ ફેશનો જમાવીએ— જય૦
- સ્થિતિસભય સ્વીકારીએ પ્રવૃત્તિયજ્ઞ યોજીએ,
ભાતને સ્વદેશ કાજ કાં ન હોમીએ— જય૦
- માત દીન દુભાય છે, સપુત ! પીડા પિછાનીએ,
દુધ દિપાવીએ, ઉમગને વધાવીએ— જય૦
- દેશસેવના સ્વધર્મ, અન્ય ન કર્તાવ્ય કર્મ,
આત્મભાવથી બધું પ્રભુમય પિછાનીએ— જય૦

—સહિત.

૧૨. અમારો દેશ

અમે ભરત બુમિના પુત્રો !
 અમ માત પુરાણ પવિત્ર,
 દે જોના મુંદર સુખો
 ઝલકાવે ઉચ્ચ ચરિત્ર;
 જામ અંતરને ઉદ્દેશી
 કુચં દોષકર લમેશ;
 અમે દેશી, દેશી, દેશી !
 ઓ દિવ્ય અમારો દેશ ! *

અમાર વિશે અથડતાં,
 કે કરતાં બધા પ્રકાર,
 પડતાં રડતાં રઝાડતાં
 કે કરતાં હાસ્ય વિલાસ;
 પળપળ અમ ચક્રનિધિએ ચો
 હા ઉછળે ઉર્મિ રંગરોડ,
 અમે દેશી, દેશી, દેશી !
 ઓ દિવ્ય અમારો દેશ ! ૨

* * અમે હિન્દી, હિન્દી, હિન્દી ! છે હિન્દ અમારો દેશ !
 એમ પણ જવાય છે.

ક્યાં હશે હિમાલય જેવો ?
 ક્યાં પુણ્ય પવિત્ર જ મંજી ?
 ક્યાં મળે અલૌકિક એવા
 સહુ દેશ તણા બહુ રંગ !
 ક્યાં મુનિ પદ્મરજન બેસી
 કરતા પ્રભુ પંચ ઉજ્જેશ ?—
 અમે દેશી, દેશી, દેશી !
 ઓ દિવ્ય અમારો દેશ

ક્યાં રામ યુધિષ્ઠિર હુમ્મા ?
 ક્યાં ગાંધારી અર્જુન શીમ ?
 ક્યાં રજપુતપીર ઝઝુમ્મા ?
 બધા દાખવવા અસીમ !
 રે ભૂલીએ તે રીતે શી,
 અમ અંતરથી લજ્જેશ ?—
 અમે દેશી, દેશી, દેશી !
 ઓ દિવ્ય અમારો દેશ !

નથી રે જીવવું ધર આરો,
 છે પારકી આશ નિરાશ;
 નથી કર ધરવો કા પાસે,
 સ્વાશ્રયનો છે ઉલાસ;

કંઈ પુણ્ય પ્રભા જ પ્રવેશી,
 અહીં દે અમને ઉપદેશ:—
 અમે દેશી, દેશી, દેશી !
 ઓ દિવ્ય અમારો દેશ !

૫

ધમ ધમ ધરણી ધુળવીશું,
 અમ દેશ તણું કરી ગાન;
 જય જય જયનાદ કરીશું,
 દર્શનું મોંઘા અમ પ્રાપ્ત !—
 એ ભક્તિ વશી હિર, તે શી
 દેને શક્તિ પરમેશ !
 અમે દેશી, દેશી, દેશી !
 ઓ દિવ્ય અમારો દેશ !

૬

—ખુબરદાર.

૧૩. જનનીસેવન

જનનીસેવનનો મધુમધુરો^૧ અવસર ક્યાં મળેરે,
અવસર ક્યાં મળેરે, જગજીયું ફળેરે.
જનની૦

નવનિધ લાડે નિશદિન ઝુલ્લવે,
ઉરફીર^૨ પાતી દૈયે હુલ્લવે,
અદ્ય સાદું પદ્ય અમિત^૩ બારતું ક્યાં વળેરે;
જનની૦

મધુપુર ગૌરવ વદને મલકે,
મંજુલ મોહકે અન્તર ઝલકે,
નવનવ સાજે^૪ શીખ^૫ દે સાને^૬ પળે પળેરે;
જનની૦

ઉત્તમ શોણિત^૭ જનની કાજે,
રેલાયે શં વધુ કે'વાસે,
કિરમત ક્યાંથી બારતિ દિત કાયા દળેરે !
જનની૦

—વસંતવિનોદી.

૧ મધુ નેવો મધુર, ૨ કલ્પવૃં સત્વ-દૃઢ, ૩ અસાધારણ,
૪ સાજ સજ, ૫ શીખામણ, ૬ સાનવડે, ૭ લોહી.

૧૪. સ્વદેશભક્તિ

સ્વદેશની ભક્તિ રે, કે કાઈ વિરલા બાણે.
સ્વતંત્રતાના રસની રે,
હૃદયત કાઈ પરબાણે.....ટેક.

* * * *

તણે પદાર્થ છે દેશભક્તિમાં,
ધર્મ અર્થ વળી કામ;
સ્વદેશભક્તને દેશની પ્રીતિ,—
મોક્ષ એ, મુખ કેઈ ધામ;
કે રૂચે નહિ ખીજું રે,
મરત એ દેશ અભિમાને.....સ્વદેશનીં

માટે સ્વદેશીઓ બંધુ મારા,
ધરી અંતર આ ઉપદેશ,
ભરતભૂમિ પામી ઉદય દિનોદિન,
ઉજળી રહે હમેશ;
કે એમ કરો ઉચ્ચ રે,
ચુકા ન ચોટ નિશાને.....સ્વદેશનીં

—સ્વ. હરિલાલ દુવ.

૧૫. કોની કોની છે ગુજરાત ?

કોની કોની છે ગુજરાત ?

પૂર્વજ જેના જે વળા આજે જન્મચક્રી ગુજરાતી વધા;^૧
કોઇ રીતની તોપણ ને વળા આર્થ ધર્મને રાખી રહ્યા.
તેની તેની છે ગુજરાત,
પછી હોય ગમે તે જાત;
તેની તેની છે ગુજરાત.

વળા પરદેશી બીજા જેને ભૂમિયે પાળા મોટા કપ્યા;
પરધર્મો પણ દિલ ઇચ્છનારા માતતણું તે લાઇ મ્યા.
તેની તેની છે ગુજરાત,
પછી હોય ગમે તે જાત;
તેની તેની છે ગુજરાત.

નર્મદ 'કે' ગુજરાતી બાઇયો, માતને અર્થ સંપ ધરે;
અતે બંધન તોડી રહે સહિ જૂઝી જ્યસુખ જમે ભરે.
પ્રેમ સોંપને કરી પ્રખ્યાત,
તે તે સહિની છે ગુજરાત;
તે તે સહિની, છે ગુજરાત.

—કવિ નર્મદ.

૧૬. ભરતભૂમિનું જયગીત

ભરતભૂમિના ચર પુત્ર તે રહ્યા અમે શું રડી રડી
 રહ્યા અમે શું રડી રડી
 ખળમળતા ઉછળે ખીજ ત્યાં રહ્યા અમે શું પડી પડી

શું ગયા રામ ને કૃષ્ણ અમારા વીરા
 ભીમાર્જુન આદિ ગયા શું પાંડવ ધીરા
 શું ગયા દ્રોણ ને કર્ણ બીષ્મ ભડ ૧માજી
 પૃથુ જયમલ સિદ્ધ પ્રતાપ અને શિવાજી
 એ સહુ વીરોએ વરસાવી જ્યાં શૌર્યતણી ખુબ ઝડી ઝડી
 શૌર્યતણી ખુબ ઝડી ઝડી
 —ભરતભૂમિના

ક્યાં ગંગા જમુના વળી અહાપુત્રા તે
 ક્યાં સિંધુ તાપી નર્મદા સાબરમતી ક્યાં તે
 ક્યાં કૃષ્ણા ગોદાવરી અને માવેરી
 ક્યાં મહા નદી ને મહી વોરલી ઘણેરી
 એ સર્વ નદીનું પૂર ઉછળતું ગયું હવે શું ચડી ચડી
 ગયું હવે શું ચડી ચડી.

ક્યાં ગયું રવિહાનું તેજ, શૌર્ય ક્ષત્રીનું
 ક્યાં ગઈ વૈશ્યની ધૃતિ, ચયું સૌ હીણું
 શું ગયા શર રત્નપૂત, ધરા કુળની
 શું ગયા મરાઠા વીર આણુ પરતાવી
 ઓ સહુની હવે શું કથી કથીને વાતજ કરયું બડી બડી
 વાતજ કરયું બડી બડી
 —ભરતભૂમિના.

શી યુરોપ કેરી ધન આજ ફરકાયે
 શી ધૃદ્ધિ કરી છે આજ અમેરિકાએ
 જાપાન મચ્યું શું આજ ધરા કંપાવી
 જગ જોઈ રહ્યું છે શૌર્ય, કેકુતક દર્શાવી
 ઓ અમે ત્યારે શું સુતા થાકી ખુજ પરસ્પર લડી લડી
 ખુજ પરસ્પર લડી લડી
 —ભરતભૂમિના.

શું હૃદય થયાં છે આજ ગ્ભ્ય કંઈ એવાં
 લાગે ન જકડ વચનબાણ, વજનાં જેવાં
 શું ગયું હશે ચૈતન્ય, જડત્વ સમાયું
 શું દેવલકિતનું પ્રેમઝરણુ સકાયું
 રે વીર બંધુઓ એ દીન^૧ સખદો મુણીશું ક્યાંસુધી ધડી ધડી
 મુણીશું ક્યાંસુધી ધડી ધડી
 —ભરતભૂમિના.

શું પડીશું નહિ મેદાન, સૌર્યથી ધૂમવા
 રાત્રીને નાંખવા હેઠ, પાદરજ ઈશૂમવા
 કેસરિયાં^૧ ધરીને અંગ ઉમંગ ઉમળકે
 શું ધૂમીશું નહિ રણમાંય રૂધિર ઉછળકે
 શું જુડી ચઈ તત્તવાર આમારી, ફરી ન થાશે ખડી ખડી
 ફરી ન થાશે ખડી ખડી
 —ભરતભૂમિના.

અમ હૃદય સૌર્યઅંગાર^૨ નથી હોશાયો
 અમથે દાવાનળ સમે ઉલ્લસે ચાલો
 ભારતની ધ્વજની હેડ અમે ધૂમીશું
 જયજયજય જયકાર રણે જ કરીશું
 એ આશા આમારી જયગીતે ને જયડંકાએ જડી જડી
 જયડંકાએ જડી જડી
 —ભરતભૂમિના.

—ખખરદાર.

૧૭. ગુજરાતનો યજ્ઞકુંડ*

દુઃખમાં ચરા રે, ઓ ગુજરાતી વીરા !
આવો, પૂરા રે, ખમવા દુઃખના ચીરા !

કડકડ ફટે કોડ કડાકા, પર્વત ફૂંકે ફાટે;
ઝળઝળ જ્વાળા બ્યોમ જળાવેઃ ઉભા રહો દદ વાટે !
દુઃખમાં ચરા રે ! ૧

નથી પડવું યાહોમ કરીને આજે ૧અખસરાવું;
નથી અખળને દમવું: આ છે જડચેતનનું લ્હાણું !
દુઃખમાં ચરા રે ! ૨

સત્ય જ પ્રભુના પ્રાણ અમારા, સત્ય જ અંગ અમારા;
સત્ય જ રક્ત વહે અમ નસમાં, સત્ય જ વ્રત અમ ન્યારા !
દુઃખમાં ચરા રે ! ૩

માયા સૌ ધર તણી ને સુખની ડાળી દફની;
આત્મસૌર્ષનાં ચ્વેત સંખ્યાં પટ, ના કાપરની દફની:
દુઃખમાં ચરા રે ! ૪

પાપ પડ્યા, વિનવ્યા કંઈ કંઈ, શું હલ્લહીણને રટવું ?
હવે પડ્યા રગડવા રણ ત્યાં ના હડવું, ના સડવું !
દુઃખમાં ચરા રે ! ૫

ભારતદુઃખ શિરે અમ લેતાં, હૈયાં કેમ ન ફૂલે ?
 ઓ ભારત ! નિધિ^૨ પાર ઉતરજો અમ સળદગને પૂલે !
 દુઃખમાં ચરા રે ! ૬.

વાટે ઘાટે છાતી ફાટે, ચાપ સમશાની ફુનિયા;
 નવલખ આંખે બ્યોમ^૩ રૂવે પશુ, પાછું જુએ ન મરણિયા !
 દુઃખમાં ચરા રે ! ૭

એજ અલખની ધૂન અમારી, મૂંઝે મુખ દુઃખ સહેલું:
 એડીની જડ જડતાં અરિ પશુ આખર રોશે એલું:
 દુઃખમાં ચરા રે ! ૮

કીર્તિ અમેાલી ભારત કેરી આજ અમારે હાથે:
 ઓ વીરા ! જગને સૂલપવી આ ગરવી ગુજરાતે !
 દુઃખમાં ચરા રે ! ૯

ધર્મક્ષેત્ર એ, કર્મક્ષેત્ર એ, એ રણક્ષેત્ર અનેઈ !
 જ્યજ્ય કોને કાઢ્ય અદલ એ પુણ્ય જ ભારતકેરે ?
 દુઃખમાં ચરા રે, ઓ ગુજરાતી વીરા !
 ગાળો પૂરા રે સત્ય પ્રિયરમધીરા ! ૧૦

—ખખરદાર

૧૮. ભારતમાતા અને તેના કવિઓ

કેણુ કટાક્ષવચન કવિને આહિં આજ કહે છે એવાં ?
ભારતના કવિ મુઆ નથી, હા ! આંખ ઝરે છે ૧નેવાં;
ભડકા ભડભડે હો !—(ધ્રુવ)

તનતમ્બૂરતણા તારો તો રહે સદા ઝઝણાતા;
પણ અંશુસિંધો બાંધ્યા પાટા, હાથ રક્ષા પછડાતા:
ભડકા ભડભડે હો ! ૧

હોત ન વાણી કંઠે રુંધાતી, સુખતર^૨ હોત ધડી, તો
ગગનપાર ફેડી જ ગજવતાં ગાત માતનાં ગીતો !
ભડકા ભડભડે હો ! ૨

ભુઆળ જેવી દિનદિન બરબર આવે ભરતી ઉરમાં;
પર્વત જેવા તરંગ હિછળી ત્યાં જ શમે ગ્યાંદુરમાં:
ભડકા ભડભડે હો ! ૩

હા ! અમ ભારતમાત ! હજી શું ડરે ભુગોભુગ પડવું ?
તુજ તે હીનદશા સ્મરતાં શું ગુપ્તપણે રહ્યું રડવું ?
ભડકા ભડભડે હો ! ૪

તુજને સ્હાતાં ફિતર ગણાવું, તુજને સ્હાતાં^૪ પાપી ?
કાપી જીભ ગળે ખુંચવતી: દુર્ગત જાતી ન માપી:
ભડકા ભડભડે હો ! ૫

હાથ, હવું ભારતના કવિનું જીવન એવું આરું ?
 માતૃગાન સારે મૃત્યુ જ કે જીવનભર અધારું ?
 ભડકા ભડભડે હો ! ૬

ભડકે બોળ્યા રાજદ ઝઝળતા ખુંચતા કડે કારી;
 રસ ના વાર વદાથી રાકે એ રસના^૫ જલો અમારી:
 ભડકા ભડભડે હો ! ૭

+ x + +

ભારતમાન ! હવે જો ઉર આ વીગસે ઉભરાતુ !
 અમ રમનાના નવચમકાગે જગત ભરી રેખાતુ !
 ભડકા ભડભડે હો ! ૮

તૂટો કવિ-ઉર ધૂનભર્યા કે આ તમ્બૂર જ ફૂટો !
 વુહિં-વુહિં વુહિં-વુહિં ભારતમાતા એ જ એક સુર ઊઠો !
 ભડકા ભડભડે હો ! ૯

—ખખરદાર.

૧૯. ભરતવીર ગર્જના

શું ભરૂં આભસું બાથ ?

શું કરૂં વજ્ર મંતાપ ?

કે ઉદધિ^૧ ઉડો ડો'ણું ?

કે ગગનતારલા તોડું ?

કે કરી ચરણ આધાત પૃથ્વીના પર્વત સઘળા ફેાડું,
જે ચક્રી દેશી—મુજ દેશી તણી દદ સ્વાર્થ^૨ સુખલા^૩ તોડું.

મુજ રક્ત ઉછળે ક્રોધે,

ને અગ્નિ બળુકે નેત્રે;

મુજ જિગર ઉછળા મારે,

એ ક્રોધ, શોકની જ્વાળા, નાડી ને શિરા શિરામાં^૪ વ્યાપે
હું છમ્મું જ્વાળા એ દહન કરે, દુઃખ દેશી તણાં નિગતાપે.

ઓ માત ! માત મુજ હિન્દ ?

બનાં આજ કુભાગ્યે રંક !

તુજ પુત્ર કુછન્દી ઉડ્યા,

કર્તવ્ય—ધર્મને ચૂક્યા;

તું પ્રેર અમોને, પ્રેર માત ! કર્તવ્ય—વેદિમાં^૫ બળવા,

તું માત તણા ઉદ્ધાર કંજ નિજ પ્રાણ ચરણ તુજ ધરવા.

ઓ ભારતનાં મંતાન ?

કયમ ભુલ્યા જાતિઅભિમાન ?

કયમ સ્વાર્થ આપના શોધો ?

કર્તાવ્ય માર્ગ કયમ ચૂકો ?

કંઈ રૂવે માનવી કોડ દેશમાં, રંકે ખિચારા ભૂખે,
કયમ ગમે બોગ વિલાસ દેહના ? સુખી તહમે નિજ સુખે.

કંઈ જાળ ભમે રડવડતાં,

ને ખુણે માનવી સડતાં;

કંઈ રૂવે રંકે વિધવાઓ—

ને કરે ગેળી પોકારો;

તે પાપ, ગરીબી, બહેમ તણી, દશદિશ વ્યાપતી નવાળાં,

એ નવાળા તણી વિકગળ ભાકમાં ભેડે દિન્દ મુજ માતા.

ઓ દિન્દ ! પુરાણી દિન્દ !

ઓ વિશ્વવન્દ અમ દિન્દ !

તુજ રંકે કર્મની રેખા,

કે પ્રભુ તુજ પર રૂઢવા;

રે ત્રિશ કાદિ તુજ તનુજ સામટા, મૂઢ ઉધે ખવિપથેને

રે દેખી અવદશા ત્હારી દમાયે, ઉર લેશ નવ નહેને.

ઓ પ્રભુ ! પાપો, અમે પાપો,

અમે મૂર્ખ, અમે દત્તાગી;

કંઈ સ્વાર્થ નિજના શોખા,

ને સાર્વજનિક દિત ખોવા;

તે સર્વ પાપની હતો સગાઓ, સહુ ખુશીથી ખમીએ,
પણ રંક માતની પ્રભુ ! અવદશા જોઇ અમે સહુ બળીએ.

ઓ પ્રભુ ! સગા બહુ કીધી,
કંઇ કરો કોઇની અવધિ;
અમ કલહ, દેખને કાપો,
નાચ સ્વાર્થ, બીડતા ટાંળે;

હો સંપ, લક્ષ્મી ને વીર્ય, અમેાને કરો પ્રતાપી પૂરા;
ને ખંડ ખંડ નિજ માત તણું જયગાન ગજવવા શૂરા.

—નર્મદાશંકર બાલાશંકર.

૨૦. સહુ ચલો ચલો ભારત સંતાનો

સહુ ચલો ચલો ભારત સંતાનો દેવદુઢુભી ગાજો,
દેશ-પર-પ્રાણ કાજ ધસો પણ છે અણુમૂલી આજો.

નવયુગ આજ મંડાયો,
અમ હિન્દ આજ મંધાયો,
ધ્વજ વિજયતણો ફરકાયો,
હર્ષાશુ ગંગ વહાયો—

એ પુણ્ય ગંગ પુનિત ઉદકમાં^૧ જશે તણાયાં પાપો,
દદ નિશ્વસી સ્વર પ્રચંડથી પોદારો હિન્દ હમારો.

વિનતી કરી કરીને ચાક્યા,
આખ્યાને મંડપ ગાળ્યા,
મહાસભા ભરી કંટાળ્યા,
બહુ પંચોથી^૨ પરવાર્યા,
દંડેરા લાંબા સુપ્યા,
કંઈ સજ્જતાએ મોહ્યા,
ગભર્મા પણ ના કદી વરસ્યા,
બહુ વરમે પારજ પામ્યા,

હવે હિન્દ સ્વાવધાનપર છે મુસ્તાક હિમાલય જેવું,
દદપ્રતિજ્ઞ મર્ધ કર્તવ્યરણાંગણુ આપજો શુઝનાઈ.

પૂવેનાં પાપો ધોશું,
કુરબાની કરી સોહીશું,

સહુ હિન્દી મળી છતીશું,
 સહુ હિન્દી સાથ મરીશું,
 હા ! બેદનીતિના ભોગ ચપ્પશું નહિ નહિ કો કાળે,
 ૧૨શું અંધુના હાથે પણ ના ત્રાહિન દોર જમાવે.

અહ ! પુનિત મંગમ આજે,
 ત્રિવેણી પુણ્ય પ્રભાતે,
 સહુ “વદેમાતરમ્” બોલો,
 “અલ્લાહો અકબર” બોલો,
 “સત્ શ્રી અકાલ” બોલો,
 જ્ય ત્રિભુવનમાંથી ગમવે,
 છે જન માત્ર કુરમાન અમારાં હિન્દ માતને ચરણે,
 ખમ કહેવું નથી, કરવાનું હાવે બંધનમુક્ત થવાને.

નવયુવાન બંધુ ! ચાલો,
 નિમંત્રણ માત સ્વીકારો,
 શયતાની મહોજ્જત તોડો,
 બસ શુદ્ધાખી શિદ્ધાણ છોડો,
 બીડતા ને મોહજ દાળો,
 દળ ગજ્જતલુંજ બદાવો,
 રે બાપીના સરદારો !
 ના ના રે મુખ છુપાવો,
 હા ! આર્તનાથી માત પુકારે દીન પ્રમથન વિચારો,
 ચરો રણે સૌ ધર્મયુદ્ધમાં હિન્દ હવે ઉદ્ધારો.

પંભગ ખિલાશત કુખો,
 ધરધરના આર્ત પુકારો,

ઝે બૂલિયે કારીજખમે ?
 વિષુ વાકે વિંધ્યા સદસો,
 બન્ધુની રજળી લાસો,
 હજી મ્હાલે અહીં ઇશ્યતાનો,
 રે ! દુઃશાસનકે દુષ્ટત્યો !
 દ્રોપદીયનાં જેઝ્યાં વસો !
 ધોળે હી અત્યાચારે,
 શું બૂધરો પાંડવ વીરો ?

ઝો બીમ ! ગર્જ બલરીયંચકી નિરાંતે ક્યમ બેસાય ?
 શું દુઃશાસનકે હોર કરે પાંચાલી જૂંટા કેસાય !

રે ! સર્પ સમાન ચલાવ્યા !
 બાંધી બાંધી ફટકાવ્યા !
 ધગતા અંગાર જલાવ્યા !
 બાંધિખાનાં ઉભરાવ્યાં !
 તરીપાર કંછને પ્રીધા !
 ચોરાએ સાફ દંડ્યા !
 તોયે શું ન્યાયે મોલ્યા ?
 શું સ્વાદ પુરા ના ચાખ્યા ?
 રે ભાગ ભરો ક્યમ પાપે ?
 શયતાન^૩ તણા સહકારે ?
 જીવતા પણ મુખ્યા શુંડા ?
 કાં નહિ કરવાં કેસરીયાં ?

૩ જાસ્વર્થ સ્માધ વગેરે, ૪ મનીઆનવાલાની ચારતો,

૫ રાયતાની સરખડીવટ.

ઓ ! શુદ્ધિમાન ધારાશાસ્ત્રી મુસદ્દી પંડિત જગો,
કંઈ સમય વિચારો સાર્થ કરો શક્તિ તમ સંધિ સાધો.

વાણિજ્યશર સંતાનો !

ઓ ! સાહસિક શ્રીમાનો !

ધનરાશિ યજ્ઞ ખડકો,

ભામાશા સ્થળસ્થળ પ્રકટો,

છો લક્ષ્મીપતિ, ના દાસ બનો, ગઈ પ્રાત્ન ફરીથી કરશો,

પણ દુર્લભ ઠેસરી પ્રતાપ જાતાં જુગજુગ રાતા રહેશો.

ઓ શરવીર સંતાનો !

ભડવીર ભક્ષા બેડુતો !

શ્રમજીવી બન્ધુ બહેનો !

ખાધી દો સેતુખંધો !

દુઃખસાગર ઉતરી ચાલો,

રે ! માત સીતા છોડાવો,

રઘુવીર કરે ટંકાર સજી સમજી સામગ્રી સર્વે ચાલો,

ના સિદ્ધિ સાધનમાં પણ સરવે, રાવણને રગદોગો.

નિજ ધર્મ સહુ વિચારો,

મત ઐક્ય, સ્વદેશી સાધો,

તે અધમ દેષ ફિટકારો,

દિલ રાખો પેમ કુવારો,

બસ વિજય વિજય છે દેવી યુદ્ધ-સમ્યાધ શાંતિનાં શસ્ત્રો,

છે અભયદાન આત્માર્પણ એ જગસંજીવનના મંત્રો.

—કલ્યાણજી.

૨૧. 'સહુ ચલો જીતવા જંગ'

સહુ ચલો જીતવા જંગ, બચુજલો? વાગે;
યાહોમ કરીને પડો ફતેહ છે આગે. ૨૬.

ફેટલાંક કર્મો વિષે, દીલ નવ ચાલે,
શંકા જમ તો બહુ રોજ, હામને ખાળે;
હજી સમય નથી આવિયો, કહી દિન ગાળે,
જન બહાનું કરે નવ મરે, અર્થ કો કાળે;
અંપલાવવાથી સિદ્ધિ, જોઈ જળ સાગે.—યાહોમ.

સાહસે કર્યો પરશુએ પુરો અર્જુનને,
તે પરશુરામ ૨ પરસિદ્ધ, રણો નિજ વચને;
સાહસે હિંજીત શર, હપયો લક્ષમણે,
સાહસે વીર વિક્રમ, જ્યોત સહુ જાળે;
થઈ ગઈ જંગમાં મદે હક્ક નિજ માગે.—યાહોમ.

સાહસે કાલંબસ મયો, નવી કુનિયામાં,
સાહસે નેપોલ્યન બીડયો, યુરપ આખામાં;
સાહસે લુથર તે થયો, પોપના રહામો,
સાહસે રૂડો દેવું રે, વાળ્યું જોતામાં;
સાહસે સિકંદર નાગ, અમર સહુ જાગે.—યાહોમ.

—કવિ નર્મદ.

૨૨. વીરની વિદાય

મહારા કેસરબીના^૧ કન્ય હો !
 સિધાવો છ રણુવાટ.
 આભ મૂળે, ધરણી ધમધમે, રાજ !
 ઘેરા ઘેરે શંખનાદઃ
 દુંદુભિ બોલે મહારાજનાં, હો !
 સામન્તના વીરવાદઃ
 મહારા કેસરબીના કન્ય હો !

આંગણ રણુધ્વજ શેપીઓ હો ! .
 કુંજર^૨ ડોલે દારઃ
 બંદીજનોની બિરદાવણી હો !
 ગાળે ગદ મોઝારઃ
 મહારા કેસરબીના કન્ય હો !

પુર પડે, ડેશ કુલતા હો !
 ડગમગતી મહોલાતઃ
 કીર્તિ કેરી કારમી, રાજ !
 ઝેક અખંડિત ભાતઃ
 મહારા કેસરબીના કન્ય હો !

નાથ ! મહડો રણુગોડમે ૨,
 હું ઘેર મહી ગૂંથીયઃ
 અખ્તર વજની સાંકળી હો !
 ભર રણુમાં ઝપાઠવીયઃ
 મહારા કેમરબીના કન્ય હો !

સંગ લેશો તો સાજ સળું હો !
 માથે ધર રણુમ્હોડઃ
 અડમતે માંડવ યેસવા,
 મહારે રણુલીલાના કેડઃ
 મહારા કેમરબીના કન્ય હો !

આવતાં આવીશ બાણુને હો !
 હાને વાળીય ધાવઃ
 હાથ કુટેદ મહારા હેરમાં, રાજ !
 ઝીલીશ દુસ્મનદાવઃ
 મહારા કેસરબીના કન્ય હો !

ઝેઠ વાટ રણુવાસની રે,
 બીજી સિંહાસનવાટઃ
 ત્રીજી વાટ શોણિતની ઝસરિતે,
 હો ! ચરના રનાનનો ધાટઃ
 મહારા કેસરબીના કન્ય હો !

જ્યહલગીએ વળજે, પ્રીતમ !
 ભીંજશું કાગે ચીરઃ
 નહિં તો વીરને આશ્રમ મળશું,
 હો ! સુરગંગાને તીરઃ
 મહારા કેસરભીના કથ હો !

રાજમુગટ ! રણરાજની ! હો !
 રણધેલા ! રણધીર !
 અધીરો ઘોડીએ ચનગને, નાય !
 વાધો રણે, મહાવીર !
 મહારા કેસરભીના કથ હો !

—હોનાસાલ.

૨૩. રણે વિદાય

હથ્થુહથ્થુતો હથ વ્યારણે, વીરા ! પેગડે પાય ધરો છ !
પેગડે પાય ધરો છ, વીરા ! મુદ્દર્તસમો આ ખરો છ !—

આખમા અજન, રણુરસરજન ગુજન મુધગીતોનાં,
વાકી વાકી ખેરી પાધ પીળી આ, વિધશો નેથુ જ કોનાં ?
વીરા ! પેગડે પાય ધરો છ. ૧

તાણી તાણી આ મૂછ છે મરડી, કરડી રલા હોઠ રાતા;
વારે વારે મુખ મારે ખુખારા, ને તડાળી રલા પગ તાતા !
વીરા ! પેગડે પાય ધરો છ ૨

હડબડ હડબડ હમલર દોડી, ખુબ ખુ દો રથુ ખાતે,
અઠ્ઠદિશરે અસિ અમકાવી બતાવો ચરપણુ કાથુમા તે !
વીરા ! પેગડે પાય ધરો છ. ૩

વીર પિતાના વીર હેમા તે ચૂકશે કમમ આ દહાડો !
વીરરસે રથુકુજ ધુમીને શીરના કુલરે ઉઠાડો !
વીરા ! પેગડે પાય ધરો છ. ૪

ભારતમાત ઉભી ઉમરામા આશિય દે શુભ આજે -
હથ્થુહથ્થુતો હથ વીર ! ચરો આ, જમજમ દુકુમિ વાજે !
વીરા ! પેગડે પાય ધરો છ. ૫

—ખબરદાર.

૨૪. સમશેર સારી ખલકની

સમશેર સારી ખલકની^૧ અમને નહીં તાપે કરે;
 અમ આત્મ છે મનુ તેજ તે નહીં તુચ્છ થશે ગાલરે—સમ૦
 મહાયત્ત છે અમ આદર્યો,
 પૂરા કરીયું હામથી;
 વિધો કદી આપી નડે તો,
 હોમીયું અમ જાતને—સમ૦
 લાંછન ગુલામી શીર લઇ,
 પાળ્યા^૨ પશુસમ જગ ર્યા;
 આખો અમારી છે ખુલી,
 બસ ધોઈયું સૌ પાપને—સમ૦
 પરતેજથી નહીં ભડકયું^૩,
 પશુ તેજ અમ જગ દાખયું;
 બેશ બધી આલમ હવે,
 અમ હિન્દીની તાકાતને—સમ૦

—યસન્તવિનોહી.

૨૫. જ્ય સ્વદેશ ! જ્ય સ્વરાન્ય :

જ્ય સ્વદેશ !
જ્ય સ્વરાન્ય !
જ્ય સ્વતંત્રતાનું તાજ
જ્ય સ્વદેશ ! જ્ય સ્વરાન્ય !

ગની સુખીર દિન્દયાગ !
ગની સુખીર દિન્દયાગ !
હક હમગથી પુકાર—
વહવી હર દેશદાઝ !
જ્ય સ્વદેશ ! જ્ય સ્વરાન્ય !

દિન્દને સ્વરાન્ય રામ !
દિન્દયાલ હક દામ !
હે સ્વતંત્રતાનું તાજ !
જ્ય સ્વદેશ ! જ્ય સ્વરાન્ય !

નહન વર્ષ હર્ષ સાથ !
હે સ્વરાન્ય સિદ્ધિનાથ !
આપ એ અમોહનું રાજ !
જ્ય સ્વદેશ ! જ્ય સ્વરાન્ય !

અર્પે દેલ દેશ હાજ !
જ્ય સ્વદેશ ! જ્ય સ્વરાન્ય !

—નાગરદાસ ખેલ.

૨૬. હરહર મહાદેવ !

દૂત્ય કદમ ભરો રણ રંગે, જુમિ ભારતનાં મેતાન !
 નેદા ! મૂકાવો જંગે, શુદ્ધ સિંહજસુત સમાન :
 " દ્વિમતે મરદા મદદે ખુદા : " તક સાધો રતનખેવ !

ગજવી હર હર મહાદેવ.

શા રામ રામ ભર લડકા ! પ્લોંચે જેની નજ નવાળ !
 ઉડતા તન વીંધી તણુખા, લોચન લણુકે અંગાર !
 એ આત્મશૌર્યના પૂર પ્રવાહે વહતાં રચાવત્યમેવ—

ગજવો હર હર મહાદેવ.

ઉછળે નસ નસમાં તાળું, વીરશોભન^૧ તમ શોણિત :
 ને આસોઅજાસે ગાળયું, શુચિ આત્મિક લેખ પુનિત :
 એ બળ શોણિત ને દાડમાંસ સૌ અપાવી સાધો ધ્યેય—

ગજવી હર હર મહાદેવ.

મૃતમંજિવની^૨ જડીબુટી સુધ્યા પછી શા લણુકાર ?
 બ્રહ્માન્ડ પડે છે છુટી, મનમેરૂ^૩ ન પણ ચળનાર !
 સર^૪ ઝીલો પ્રલસમ યશ, નવજાળે કાપર દેવ :

ગજવો હર હર મહાદેવ.

તમ જવક્ષન્ત જીવનજ્યોતિ, દંબે મર્દાની હીર ;
 એ દૈવી શક્તિયોથી, તોડો જનની—જંજીર :
 ને ફાળ, કુળ, નરદેહ દીપાવો કાળ હઠાપીનેય :

ગજવી હર હર મહાદેવ.

૧ તરતજ, ૨ જરૂર, ૩ વીરોને શોભાવનાર, ૪ મુડદેને સજીવન કરનાર, ૫ મનમેરૂ મેરૂ પવત, ૬ બાધ.

સમરાંગજીની ચરણાષ્ટ, રગ રગમાં પૂરે યરઃ
 ખસખસનાં ધાધ ધાધ, કે અકસિત^૭ અંતર પૂરઃ
 સૌ જંગમડી રજુરંગ રાખતાં સન્ને^૮ ત્રિવિધ^૯ લગ શ્રેયઃ
 ગજવો હર હર મહારવ.

વીર ! મરી ગયું દીપાંબ, ફરી જીવાય તો જય માયઃ
 વીર ! મરી જીવન્ત બનાવો, જીવનાં મુઠદાં કંઈ લાખઃ
 યદિ ! સ્વર્ગ શ્રેયર્થો સેનાનીની આય અમરગજી^{૧૦} સેવ !
 ગજવો હર હર મહારવ.

—કેશવ હ. ચૈં.

૨૭. સ્વતંત્રતાના સૈનિકોને

હો સ્વતંત્રતાના સૈનિકા ! સૌ સજી વીર શણુગાર,
રણધીર વોરાનાં ગીતો ગૂંથી જીવનને તાર;
ધ્વજ સ્વરાન્મનો ત્રિરંગી ફરકાવો દારેદાર:

ધપી રણભોમ !

કરી યાહોમ !

ગજવી અર્જુન-દંકાર:

ગુમ્ફા જંગ જીતી ભારતનો વર્તાવો જ્યકાર.

હાકલ વાગી કુરુક્ષેત્રે ને ડાહી રહી દિક્ષાળ,
અંગાર ઝરે ભૂમિનેત્રે ચડી રમ રમ વિઘ્નહનવાળ;
સ્વાર્પણથી ભોમ સુહાવો ઘોળી પી કરાળ કાળ:

ને યાઓ અમર !

એ આઓ શ્રી-વર !

વીર ! કરો સફળ અવતાર:

ધર્મ જંગ જીતી ભારતનો વર્તાવો જ્યકાર.

ડંકો સુણીને ધસતા, તજી સમાધિ સતો ખહાર,
વનરાજ વનેવન વસતા, યદિ ! ભરે ધૂલવી ફાળ;
ભીમભીષ્મતણા રણહણતા ચા રંગભીના તોખાર:

સૈનિક શર

આત્મિક ર,

દીપાવો આવાર:

જીવનધુલ્લ જીતી ભારતનો વર્તાવો જ્યકાર.

૨૬, રાણનો મારગ

રણનો મારગ છે ચલાનો, નહિ કાપરનું કામ જોને !
 પરચમ પહેલું મસ્તક મૂકી, રાજે વીરનું નામ જોને !
 સૂત વીત દારા શિય સમરપે, તે અમૃતરસ પીતા જોને !
 જીવનભોગ બજે જોદ્ધાઓ, જંગ પડીને જીત્યા જોને !
 મરણ મોખરે મરચર કંપે, દિલની દુઝા વામે જોને !
 તીરે ઢિલા જીએ તમાસો, તે કાઢી નવ પામે જોને !
 દેશદામની જે ઉર જવાલા, તે લડ ક્યાંથી લાગે જોને !
 રણે ચક્ષા તે મુક્તિ પામે, દેખનારા દાગે જોને !
 માયા સાટે મોઘી વસ્તુ, સાંપડવી નહિ સ્વેદ જોને !
 મહાપદ પામ્યા તે મરજીવા, મૂકી મનનો મેલ જોને !
 રણુવાળું વાગે ને સાચા વીર પડે મયદાન જોને !
 ખડા મોરચે પડે ન પાછા, ચૂકે નહિ નિશાન જોને !
 એવો મારગ છે ચલાનો, નહિ કાપરનું કામ જોને !
 રણુધીરનો એ ધર્મપુરાણો, કામર જીવ્યું હરામ જોને !

—કેશવ હ. શેઠ.

૩૦. ગુજરાતનું લાવી ગૌરવ

સુશુ, ગરવી ગુજરાત, વાત કંઈ કહું હું કાનમાં;
સમજી છે તું સુજાત, સમજશે સહજ સાનમાં.
વસ્તી વસુ^૧ સુખ તને, વળી વેપાર વણજનું;
જ્ઞાન ધર્મે પણ સુખી, દુઃખી નહિ અધિક કરજનું.

નથી તેમ તું રહિત અન્ય મોટા સદસ્યથી—
વધી નામના હજી, વડિલ આર્થોના પુણ્યથી.
પણ ક્યાં શુદ્ધિ વિશાળ, કવિ-ઋષિ વીર મયા ક્યાં ?
રણ ગજવે, રંગભૂમિ-સર્વ એ સ્થિર થયા ક્યાં ?

પાડી દેહ પવિત્ર, ગયા ક્યાં રક્ષક એવા ?
ક્યાં તે સ્વદેશ દાઝ ? પ્રજા રાજની સેવા ?
મેહલ પુત્ર ક્યાં ગયા, માત તુજ ઉંચા કુળના ?—
છાને નિકળ્યા ખીળ પણાએ ઓછા મુલના.

ક્યાં પ્રાચીન આતુર્થ ? અસલતા ક્યાં રે તારી ?—
નીતમ નરની નાર, જણ્યું શું વંશ^૨ વધારી ?
પુત્ર જણ્યા બહુ પેર, જણ્યા પણ ભોગવિયા નહિ;
સુખ સ્વપ્ને હીઠેલ જાગિ તે ભોગવિયા નહિ.

હ્યાસિ લાખ નિજ પ્રજા છતાં વંજા રંડાણી—
આર્થપુત્રી અનુપમા, હિંદ સુંદરિ હિંદવાણી.

જેઠિ પનોતી, હામ ! દુર્દશા આજે દેશે;
 જ્યાં જોઈ ત્યાં સ્વાર્થ, લટકતો લિન લિન વેશે
 ન મળે શૌર્ય હિમંગ, આર્ય અભિમાન કશું રે;
 દેશદાઝ વણુ પડી, પરાધિન પ્રજા પશુ રે.

વણુ સૈંકા વહિ ગયા વશ પડી રહી પીગને;
 જતા આવતા સર્વ યવનની આણુ તું માને.
 હામ ! કેમ કુવાશ, પરાધિન એ રિયતિમાં ?
 છુટી પડે અવતાર, ગુલામી કેળીતીમાં.

માડી ! ઉઠ, કર જોડ, કામા માગી લે વહાલી;
 કર્તવ્યે પેડ બદાર, હિંદમાં સહુથી ખેલી.
 રજપુત વીર જગાડ, રાજ્યકર્તા કર સાચા;
 બ્રહ્મબાળ વિદ્વાન, જ્ઞાન જિજ્ઞાસુ ઝળચા.

દેશ દેશ વગડાવ, રાંધ તુજ સ્વાધિનતાનો;
 બર્ષે ઐક્યતા બજાવ, પરાજ્ય કરી બિનતાનો.
 પટવ કાંડિ પરમાર્થ સ્વાર્થ સંહારી, માડી;
 સુધરે યુવ પરિવાર, પરસ્પર પ્રીતે બાડી.

હતરે પનોતી હાવાં, વખત આવે છે સારા;
 તપર થા, ગુજરાત, હક બોગવવા તારા.
 ગઈ ગુજરી જાણી, શોક નેના શા કરવા ?
 મરતાં ગઈ તું જમી, વળી કા સૂએ મરવા ?

તજ મિથ્યા કલ્પાંત, હામ હેડે ધર આતા;
 કર સજિવન નિજ વતન, શિર ઉપર છે સુખદાતા.

પૂર્વ જન્મનાં પાપ, નર્મદાજળ શુદ્ધ કરશે,
 નવીન જન્મ સરવીર ચક્રી એ જોળા લારશે;
 હું ક્યાં જોવા રહું, નવીન એ જન્મજ તારો ?
 માતા દુઃખ મુઝવણે ગાળિ નાંખ્યો જન્મારો.

હશે; ન મુજ મન દુઃખ વિશેષે એક વિષેનું;
 અર્પિ દહિં સો જન્મ, એવડું મા ઘુજ દહેયું.
 સો આપું લઈ એક, સદસ આપું એક;
 ગુજર દેશ ફરી જોઈ, દીપતો સત્ય વિવેક.

પશુ તે દિન હજિ દૂર, નથી મારા વારામાં—
 મોડે જોશે બહે, જોગ પડતાં મારામાં.
 નમન હાથ, ગુજરાત, માત ! આ સલામ છેમી;
 સફળ થજો, આશીષ, જકત પુત્રે આપેલી.

—મહાપ્રાચી.



૩૧. હિંદુનું લવિષ્ય

માજી હવે ઉજળી થાશે રાત અધારી આથમી રે લોલ,
જાણુમાં વાશે થાશે પ્રભાત દુઃખડાં જાશે શમી રે લોલ.

માજી તારા ધાપમં પુત સપુત સુતેશા જામશે રે લોલ,
માજી થશે ઝાઝો ઝંઝાવાત જાતમુખ ત્યાગશે રે લોલ.

જાગશે દાન દયાના વીર ધીર વીર જામશે રે લોલ,
જામશે સાવજ ચિતા વાધ ડેસરી ત્રાડશે રે લોલ.

વરસશે સ્વાતિના^૧ વરસાદ આકાસથી આવશે રે લોલ,
માજી જે છીપે મેધિ મૂલ મોતીડાં પાકશે રે લોલ.

જાગશે રામ વિનામાં રામ ગર્વગંજન^૨ થશે રે લોલ,
જામશે જાગશે જાદવચંદ^૩ અધમ હિંદારશે રે લોલ.

જાગશે કણ્યાલુન મર્ધ એક ધતુવેંદ ધારશે રે લોલ,
જાગશે ભીમ અને ભડ ભીષ્મ લીધાં પણ પાળશે રે લોલ.

જાગશે મેવાડી ભડવીર પ્રતાપનાં પણ ધણાં રે લોલ,
માજી એને સુગયુગના અપવાસ કરશે પારણાં^૪ રે લોલ.

જામશે શિવાજીનાં સેન ધરતી કૂળવસે રે લોલ,
જીતશે કુડકપટના એલ કુડ ત્યાં ધૂળ થશે રે લોલ.

૧ નદાવડું નામ, ૨ ગર્વથી ગાજરો-ખોંખારો, ૩ રૂપ્ય,
૪ અપવાસ પછીનું ભોજન,

માણ તારી કુખના કીર્તિગાન ગૌરવ ગાજશે રે લોલ,
 માણ તારા દૂધમધ પીશે દૂધ દૂધ દીપાવશે રે લોલ.
 મંદ મુદ્દ દિમાળાના વાય ઉત્તરના વાયા જશે રે લોલ,
 માણ જશે શેગ દોગ શોકના થોક શીતળતા શાંતિ યશે રે લોલ.
 ઝરશે અમી ઝરણાં વરસાદ જૂમિ લિંગવશે રે લોલ,
 મ્યારડે કલ્પતરૂનો^૫ પાક કણુના કળસી યશે રે લોલ.
 માણ એવા મોંમાઝા વરસાદ કુંદનના^૬ વરસશે રે લોલ,
 આવતી સાગરિયાની છાળ રતનચોક^૭ રેલી જશે રે લોલ.
 માણ તારો ભાગ્ય-સવિતા ભર્ગ^૮ સિંચતો ચક્રો જશે રે લોલ,
 પ્રભુના શરદપૂનમના ચંદ્ર સમેા મધ્ય સ્થંભી જશે રે લોલ.
 માણ તારે ભારત્ પનશે સ્વર્ગ નંદનવન ઝાંખા યશે રે લોલ,
 માણ તારો જ્ય જ્ય જ્યકાર જગત ત્રણ ગાજશે રે લોલ.

—વિહારી.

૫ કલ્પવૃક્ષ-મનમાઝી, ૬ સોનાના, ૭ રત્નોચી કારેલો ચાક,
 ૮ પ્રકાર.

૩૨. હિંદનો ઉપકાળ

ઉઠ તું, ઉઠ તું, હિંદ ને પૂર્વમાં;
 ભગના ભંગનો રંગ લાગ્યો,
 અરણ્ય ઉદય થયો રંગ બદલી ગયો;
 ઘોર અધારનો તોર લાગ્યો. ૨૬.

માત્રી^૧ પીળી થઇ, રાત તો વહી ગઇ,
 ખિન્ન ચક્રાર ને ચંદ્ર બાસે;
 ઉડુ મંતાય છે, ઘૂડુ ગભરાય છે,
 પાણીનાં પોયણાં વિહરે ગાસે. ઉઠ તું^૦

હંસ ને જાગીયા, કામમાં લાગીયા,
 જંગ જાપાનમાં ને મચાવે,
 જેખ ઉદયગિરિ, દષ્ટિ ઉઝી કરી,
 સૂર્ય ધીમે, ધીમે આમ આવે. ઉઠ તું^૦

—નાગેશ્વર જોશીરામ.

૩૩. શકુનની ઘડીઓ.

- ધર્મના વીર ! ઓ આર્ચપુત ! ઉઠજો !
 સુભટના શકુનની વાગી ઘડીઓ :
 ઉત્તરાયણ થયા, ઉત્તરે રવિ વળ્યા,
 ભાનુના ભર્ગની વરસી ઝડીઓ. ૧
- મૃત્યુને ખાળતા, શાન્તિને ખોધતા,
 બીખ ખોટયા હતા ' યુદ્ધવાટે :
 મૃત્યુને પરદરી, શાન્તિભાથાં ભરી,
 મર ! ત્યમ સંચરો યુદ્ધવાટે. ૨
- સિંહના બાલથી ખેલતો—ખેલતો,
 એ ભરતગોત્રનાં ગોત્રજો છો :
 સિંહને શસ્ત્ર શા ? વીરને મૃત્યુ શા ?
 મૃત્યુનાં અમૃતને ઓળખો છો. ૩
- શાન્ત છો, દાન્ત છો, ધીર છો, વીર છો;
 સુભટ છો સન્નિધિ:શસ્ત્રતાથી :
 ધર્મધ્વજ તમ ખડા; શસ્ત્ર રહામાં વડા:
 શ્રી હરિ સત્યના સમરસાથી. ૪

—હાનાલાલ.

૩૪. ગુર્જર વીર

અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !
સોહો પ્રાચીન ઓજા^૧ ખમીર !
અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !

કેસરી હાક અમારી ભયાનક
ગળવે ગન્ધરવ ગિર !
દુશ્મનના રણુરંગી મંગે
ખેલન કાળ અધીર !
અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !

વિધ્વાયળ અમ બાહુ ફેલ્યો
હિન્દ મુળવે ધીર !
આખસડીમાં અમિ સમાખ્યો
કેસરરંગ્યા સ્ત્રીર !
અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !

છાંટી આજ^૨ બ્યો-મત^૩ મુશવે
ધેરાં સાગર નીર !
તેને મસ્તક નર્તન^૪ ખેલી
બાંધ્યાં બલ જંજીર^૫ !
અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !

૧ ઓજા, ૨ ગુર, ૩ ગગન-આકાશ, ૪ વિજયથી ભાન ભૂલેલા,
૫ નૃત્ય, ૬ સંકલ્પથી,

કાળે બાણ કુટીલ જનાબ્યું
 સૂયે^૭ ઝબોબ્યાં તીર !
 વીજલ ઘોર ધનેથી^૮ ઉતરી
 બેટે અમ સમશીર !
 અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !

મૃત્યુના મીજમાન સદાના
 પ્રાણ ઉઘાર અમીર !
 કાળે^૯ તણે કુમકુમ ચાંદલીએ
 અમૃત યશની લકીર^{૧૦} !
 અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !

—રમણલાલ દેસાઈ.

૩૫. વંદન જય ગૂજરાત !

ભરતભૂમિની ગુણવંતી લઘુ પુણ્યવતી રસભૂમિ,
સત્યામહતી કર્મભૂમિ તું, અમૂળીએ જહીં ધૂમી,
જયગાન ગૂજવતાં માત;

ગુજને વંદન જય ગૂજરાત ! ૧.

રસકસવંતી ભરતભૂમિની મેઘ પુષ્પભરસપુત્રી,
ગિરિ, ગચ્છર, સરવર, નદી, અરણ્યા, પ્રકૃતિ-પ્રસાદી ધરતી,
ધન ધાન્ય ભરી રણિપાત;

ગુજને વંદન જય ગૂજરાત ! ૨.

યદુકુળ-તિલક કૃષ્ણચંદ્રની રાત્ર્ય-ભૂમિ જયવંતી,
ધોપ ગીતાના સદાય કરતી, કર્મયોગ ગૂંજવતી,
જય ગૌરવવંતી માત;

ગુજને વંદન જય ગૂજરાત ! ૩.

સિદ્ધરાજ, વન, બીમદેવ સમ સમરવીરોની^૧ પ્રસૂતા,^૨
વીર કેસરીસમ જય-ગાડે^૩ ધરણી જે ધૂજવતા—
કરી વિજય-ધ્વજ ફરમાત;

ગુજને વંદન જય ગૂજરાત ! ૪.

૧ સુભાગી-પુરાનસીળ, ૨ રણસુભટા-જામણદાદરા, ૩ જનની-પેદા
કરનાર, ૪ વિજયવાદ,

નૃસિંહ, મીરાં સરખાં રસિયાં^૫ સંતનની રસ-જનની,
ધર્મ-ધુરંધર દયાનંદ ને કલાપીની કુલ-મૂર્તિ,—

વા'લી^૬ રસખંસી દિનરાત;

ગુજને વંદન જપ ગૂજરાત ! ૫.

પ્રેમ-શ્રીયંનુ રણશીંગ પુંઠવતો નર્મદ જપ ગજવે,
સત્યનિષ્ઠ કર્મધીર ગાંધી અવનવ ચેતન પ્રેરે,
જન ધૂમે કીર્તિધ્વજ સાથ;

ગુજને વંદન જપ ગૂજરાત ! ૬.

જનગૃત જે ગુજ તગુજ થયાં ત્યાં આ નવચેતન ભરતી,
આત્મી દિશામાં વિવિધ રંગભરી ઉદય ઉષા ઝંખેદળતી,
જે ! દિગ્ધ હસંત પ્રભાત;

ગુજને વંદન જપ ગૂજરાત ! ૭.

ધેરી ધુરંધર દેશતથ્યાની મુધરમાળ ધમકશે,
સ્વતંત્રતા, શિક્ષિ, સિદ્ધિ ને પ્રતાપ, ચેતન સરશે,
જોષ સ્તમ્ભ થશે જન માત !

ગુજને વંદન જપ ગૂજરાત ! ૮.

—ખચુભાઈ રાવલ.

૩૬. અનન્ય ભારત

માત હો ! રહાઉ તનમનથી :

માત હો ! રહાઉ^૧ તનમનથી ;

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !—

માત હો ! (ક્રુવ)

ત્યાં પ્રભુમુખના રસબોવ પ્રથમ જોસાયા,

ત્યાં અગમનિગમના^૨ બેદ પ્રથમ જોસાયા,

ત્યાં ધર્મકર્મના ચોખ ખરા તોસાયા :

જે વસાઇ સુરજનથી^૩ રે—

ભક્તી જે વસાઇ સુરજનથી :

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !

માત હો ! ૧

ત્યાં જીગજીમના પ્રતિહાસ બાણે સત છે જે,

ત્યાં સ્વર્ગ નરકના મર્મ પમાતા રહેજે,

ત્યાં અક્ષયપાત્ર અનેક ભરેલાં તેજે :

જે સવાઇ નન્દનથી રે—

ગણી જે સવાઇ નન્દનથી :

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !

માત હો ! ૨

જ્યાં ઋષિઋષિનાં નક્ષત્ર અચળ ઝળહળતાં,
જ્યાં નવજીવનમાં આગી યુગેયુગ મળતાં,
જ્યાં વહાં ભક્તિરસ નીર ગંગાનું ભળતાં:

જે સગમ હરધનથી ૪ ર—

ભગ્ય જે સગમ હરધનથી !

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !

માત હો ! ૭

જ્યાં સરસ્વતીના વાસ પુણ્યભર શાભે,
જ્યાં કવિતાદેવી સૂર ભરે નભગોભે,
જ્યાં લક્ષ્મીના ભંડાર જગતમન લોભે :

જે ગવાઇ વન્દનથી ર—

જગે જે ગંવાઇ વન્દનથી :

પી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !

માત હો ! ૪

જુગજુગમાં જયદંકાર, માત ! તેં કીધા,
તુજ આત્મપ્રકાશ^૫ અનેક પ્રજાએ પીધા,
તુજ આત્રમના આધાર, અનાયે લીધા:

તું તવાઇ નિજ તનથી ર—

સદા તું તવાઇ નિજ તનથી :

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !

માત હો ! ૫

તું ત્રીશ કોડ અમ હેલ ગામ ગુણ તહારા !

હર હરમાં વાગી ધંટ કરે રણકાસ,

અમ સદન સદન પડછંદે ભરે કંઈ ન્યાસ !

હે વધાઇ દર્શનથી રે—

માત ! હે વધાઇ દર્શનથી !

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !

માત હો ! ૬

અમ આત્મ આત્મ સન્દેશ લઇ તુજ દરશું,

તુજ નવચેતનના ભેખ ધરી હર ભરશું,

મુખ ધરી પુણ્યભર નામ હવશું મરશું !

તું જગાઇ હવનથી ૭ રે—

માત ! તું જગાઇ હવનથી !

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !

માત હો ! ૭

—ખખરદાર.

૩૭. પ્રકાશનાં પગલાં

૧

પ્રભુની મોંઘી, ઓ માતા !
 ઓ સુન્દરતાની કુંજ !
 તુજ નિર્મળ તે સુખશાતા^૧
 વહેશે ક્યારે નવચુંડ^૨ ?
 તુજ દેવી પુણ્યપુરાણ પ્રભાનો^૩ કરવો પુનરુદ્ધાર,—
 ઓ ભારતમાતા ! વિચાર !

૨

તુજ પ્રભ બધી આ હિમી
 વરવા^૪ નવરંગ પ્રજાત;
 સકુ મોહ અથા તમ દૂષી,
 ને વીતી ગઈ છે સત :
 આવે પગલાં શુભ નવજીવનનાં, બિડ, જગતને કાળ—
 ઓ ભારતમાતા ! ગાળ !

૩

દોરવ અમને સદ્ભરમે,
 દોરવ અમને સતપથે;
 નિર્જયતા ભર અમ કંઠે,
 ને સૌર્ય અખંડ અનંતઃ

સાતે આકાશ પડે ચિરપગ પશુ હાકિયે ના તકપૂર !—
ઓ ભારત ! બન બહાદુર !

૩

૪

અરધી દુનિયા રહે તાજી,
તુજને કરવા સ્વાધીન^૫;
અજાણે રાત્રી તુમાખી,
સમગ્ર અમને બળદીન :
પશુ અર્ધ જગતશું બાચ ભરી તુજ કાજે મરશું વીર—
ઓ ભારત ! ધરજે ધીર !

૫

ભુગભુગની , વીર્યસમૃદ્ધિ,
ભુગભુગનું તેજસ સર્વ;
તુજ હડી આત્મનસિદ્ધિ,
જે પામી જગતુ તરવ:
-તે દરી સચેતન દરી જગવશે જપધુન તુજ સંતાન—
ઓ ભારત ! થા બળવાન !

૬

જગ ભલે અસત્યે જીતે,
જગ ભલે અધર્મ તથાપ;
તુજ અંતરતેજ સરીતે,
તુ બળવ એ પતમમાંથ:

છે તોલવું દેવાંગણમાં ७ ઘાનવ-માનવને પુદ્—
ઓ ભાગત ! રહેજો શુદ્ધ !

૭

ગુજ દિગ્ગત તીર્થદારે,
જગને કરી મહેમાન;
રેલગાં નવ-અવતારે,
ભુગજના ઉગનાં ગાનઃ
સાગર સાગરની લહરીઓથુ ઉર ઉર ઉછળે આશ—
ઓ ભારતમાતા ! પ્રદાશ !

૮

ઓ માત ! અમે સદ્ગુણ દારા,
ગુજ કીર્તિ અમાઈ સર્વ;
રજની ૮ ભરતા ૬ જ્યમ તારા,
રાખે રજનીનો ગર્વઃ
દે દાઢ ! અને ખૂણેખૂણેથી ધમધમ દારોહાર !—
ઓ ભારતમાતા ! પુકાર !

-ખુખરદાર.

૩૮. સૌર્યનાં સ્મરણ

સિંહતણું સંતાન, તમે હો ! સિંહતણું સંતાન !
 હવ તમે જે ધામ્યા તે તો હતું અગ્નિરસપાન :
 અરે હો ! હતું સૌર્યરસપાન,—
 ખરે હો ! કરે મગજ : મરતાન;
 ભક્ષા હો ! માળે^૧ સિંહ સમાન !
 કરો વીર ! ન્યો ન્યોજી !—(કુવ)

આર્યભૂમિના વીર ! તમે હો ! આર્યભૂમિના વીર !
 નથી દાયરા દાયકાજવતા, હતા બધા રણધીર :
 અરે હો ! હતા સુભદ રણધીર;
 નસે હો નથી નમાલું નીર !
 હવે હો ! મૂકા કરે શીર !
 કરો વીર ! ન્યો ન્યોજી !—સિંહતણું ૧

મગમગ માળે મેહ, ઉપર હો ! મગમગ માળે મેહ,
 હવે કેસરીનું ગીરાતાં ઉછળી પાડે દેહ,—
 અરે હો ! આભવે ઉછળે દેહ;
 કરે હો ક્રોધ જળીનું એહ !
 ભક્ષા હો ! એ જ ટેકની યલેહ !
 કરો વીર ! ન્યો ન્યોજી !—સિંહતણું ૨

નયન નયનમાં ઝાળ ભરે^૫ હો ! વીર બની વિકરાળ :
 સિંહમૂછ પકડી શું જાશે ! એ નવ હોય શિયાળ !
 અરે હો ! સિંહ ન હોય શિયાળ,
 હરે હો ! પ્રાણ બની રિપુકાળ;
 ભલા હો ! ભરો ગરજતા કાળ !
 કરો વીર ! જ્યો જ્યોજી !—સિંહતણાં ૩

પડે કારખી ઝીસ, હજે હો ! ત્યાં કાયર દશવીશ;
 વીર પડે તૂટી જ્યાં ત્યાં તો રહે કિયે ધડ શીશ ?
 અરે હો ! ઉડે હજારો શીશ,
 હરે હો ! રણ ના કો ઉદગીસ;
 ભલા હો ! સાજા કરે જગદીશ !
 કરો વીર ! જ્યો જ્યોજી !—સિંહતણાં ૪

હો પેટાં દશ લાખ, ભયે હો ! જો પેટાં દશ લાખ !
 વાધ એક વકરો પકડે ત્યાં કાણુ બચી દે શાખ ?—
 અરે હો ! બચે ન દેવા શાખ,
 મરે હો ! રાજાતાં મરૂં ખાખ !
 ધરે હો ! વીરતણે અભિમાખ !
 કરો વીર ! જ્યો જ્યોજી !—સિંહતણાં ૫

હું જ કેસરી એક, વને હો ! હું જ કેસરી એક :
 એ અભિમાન અનેક, વીરા ! સંકટ હણે અનેક,—

ખરે હો ! અરિને હણે અનેક,
 મરે હો ! કે મારે એકેક !
 ભલા હો ! રાખો ભારત ટેક !
 કરો વીર ! ન્યો ન્યોજી !—સિંહતણાં ૬

કરો જન કુરખાન, ખંધુ હો ! કરો જન કુરખાન !
 સ્વદેશનું કલ્યાણ પ્રથમ કે મૃત^{૧૦} કાયાનું જાન ?
 ખરે હો ! ના કાયાનું જાન,
 ધરે હો ! જે ઉરમાં અભિમાન,
 ભલા હો ! એ જ શરનું તાન !
 કરો વીર ! ન્યો ન્યોજી !—સિંહતણાં ૭

જ્ય શરા સામંત, ધસો હો ! જ્ય શરા સામંત !
 હિંમતે મરહાં મદદ ખુદા દે ચિંતા ન ધરો ^{૧૧}ચંત !
 ખરે હો ! ચિંતા શાની ચંત ?
 ખરે હો ! ^{૧૨}તિમિરતણો છે અંત,
 ધસો હો ! ગાતા ફાગ વસંત !
 કરો વીર ! ન્યો ન્યોજી ! સિંહતણાં ૮

—ખળુરદાર.

૩૯. રત્નહરણ

કાણુ દુષ્ટ આબો અહિં, વીરા ! કાળજ દીધું ગોરી ?
 કાણુ અમારું અણુમોલું તે રત્ન ગયો છે ગોરી ?
 ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—(મુવ)

હસતું ઘર અમ રડતું કીધું, ગન્ય જાણું અહિં ભાગે;
 કાણુ ફરી વસતું તે કરશે તેજ પનોતા પાગે ?
 ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—કાણુ ૧

મંત્ર તંત્ર કંઈ કામ ન આબ્યાં, શસ્ત્ર પડ્યાં જ નકામાં;
 છળબળથી હા કે પસકારે ગયો હરી એ સ્વામા :
 ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—કાણુ ૨

વન વન હુંદર્યાં પણ ન મળે કહિં, પડ્યાં વદન સકુ હોમાં :
 મધુર સખી ! રે આપણુ વચ્ચે આ શાં જગર્યાં છોટાં !
 ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—કાણુ ૩

કાળો દર દુર્ભાગ્યતણો ક્યાં છેક હજી જણાવે ?
 ક્યા રોહવનમાં પૂરીને રાક્ષસ બિચ ગૂરાને ?
 ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—કાણુ ૪

નરવાનરનાં જૂથ મળે ક્યાં, ક્યાં હનુમાન અમારો ?
અંગદ સેવક કોણુ બનીને દે સન્દેશો પ્યારો ?
ગોરી સ્વતંત્રતા હો ?-કોણુ ૫

કોણુ પાજ બાંધી સાગર પર, નહિ કાપું તે કરશે ?
રત્ન અમારું મળશે પાછું, તોજ હૃદય અમ કરશે :
ગોરી સ્વતંત્રતા હો ?-કોણુ ૬

જ્યાં એ છે ત્યાં જનનું જીવન, નહિ ત્યાં મૃત્યુજ સારું :
એ વિષ્ણુ રામ અદ્વૈત ક્યાં રહેશે ? આંખ વિના અન્ધારું ?
ગોરી સ્વતંત્રતા હો ?-કોણુ ૭

—૫૫૨૬૧૨.

૪૦. ગુર્જરી સ્તવન

શીળા રાતમાં રે લોલ, રમીએ મહિયર મૌ સાયમાં રે લોલ.
રમત વાટમાં રે લોલ, ફરીએ સહિયર નીતિ સાયમાં રે લોલ.
શીળા રાતમાં રે લોલ, રમીએ સહિયર સૌ સાયમાં રે લોલ.

હવે આજ આખડી રેલી મીઠા સર;
નૈતમ રનેહે ઉજળીએ^૧ ઉત્તમ ગુર્જરી નર.

સખા ! વિશ્વની શી વાડી હિન્દ માવડી રે લોલ !
ભલી હિન્દની રસીક ભૂમિ ગુર્જરી રે લોલ !
ફડી ગુર્જરીમાં પ્રાદ શોભા પાથરી રે લોલ !
સખા ! ગુર્જરી વિશ્વાસવાડી આપણી રે લોલ !
શીળા રાતમાં રે—૦

હૃદયતણા પણ હૃદયથી નમીએ સૌ જગતના;^૨
જન્મ દીપો આ ભૂમિમાં કુદરત ન્યાં છત્રકાવ.
તીલું^૩ ગાતી મીઠી નદિયો જ્યાં શી રમે રે લોલ !
પૂરાં ખીલી ઝુલો^૪ ખેતરાં ધીરજ હમે રે લોલ !

૧ ઉજળીએ—અમકાળીએ, ૨ જગતનો રાત્ત—પ્રજ્ઞ, ૩ ચૂરીક, ૪ પાઠમાં
જેમથી ઝુલો,

વિવિધ રમ્મ નવલ જુદા રૂળ કુલ છે રે લોલ !
સખી ! મધુરકણ્ઠી પંખીડાં પણ ચાં વસે રે લોલ !

શીળી રાતમાં રે-૦

મનહર મોહક ભૂમિ આ આપણુ એનાં બાળ;
નિર્મળ નેહુપ શં નહોં ધરિયે એપર વહાલ !

સખી ! માત માટે હૃદય શં ના બાળીએ રે લોલ !
સખી ! શુર્જરીતું હીત શું ના બાળીએ રે લોલ !
સખી ! સ્વાર્થ એને કાળ શું ના છાંડીએ રે લોલ !
સખી ! સમય આવે પ્રાણને પણ પાડીએ રે લોલ !

શીળી રાતમાં રે-૦

—વસંતવિનોદી.

૪૧. વીર જાગો

વીર જાગો જાગો રે.

હિન્દ રડત દુઃખથી હાય,
હૃદય તમ થું નવ ચીરાય;
ભાત રેદન ક્યમ ખમાય,
સુજન જાગો જાગો રે.

કાન્ત વદન કરચું હાય,
અબલ બનેલ દુજત પાય;
કમર કઠિન નવ રખાય,
શે સજેલ વાગો રે.

છિન્નભિન્ન શી જાણાય,
અનુપમ ભાત હિન્દ હાય;
રાત દિન ક્ષીણુ યાય,
તદપિ થું ન હામો રે.

રિખત ભાત ક્યમ ઉપાય,
ભ્રમ્ય મનન કરી સદાય;
અધમ દ્રેષ પકડી પાય,
હિન્દ ઐક્ય સાધો રે.

રમ્ય દિવ્ય લો ઉપાય,
ચલનમાં છો જીવ જાય;
હામ તો પ્રભુજી રહાય,
વીર જાગો જાગો રે.

—વસંતવિનોદી.

૪૨. જય ! હિન્દ બાલ આપણુ હો !

અયે ! હિન્દ બાલ આપણુ હો !

જય ! જય ! હિન્દ બાલ આપણુ હો !

કમલ યનન હૃદય ન નાચી રહે !

કમલ રમરમ રક્ત ન ફેલી વહે !

કમલ યોગ્ય ખુમારી ન શીર ચહે-

બન્નુ હિન્દ બાલ-૦-અયે-૦

ભલે મૂઠે હો હિન્દ નમાલી કહે,

ભલે અવગુણુ હો ભલી હિન્દ કહે,

પણ દિવ્ય શૂનિ આ એકજ છે,

તે હિન્દ બાલ-૦-અયે-૦

બાક હિન્દ સમી રમ્ય બીજી કહીં ?

મૃદુ વિશ્વ ખુબી દસી લીંચી અલીં,

મુરી સાત્વિક સદર શીત ગીંગી રલી,

તે હિન્દ બાલ-૦-અયે-૦

સા ધર્મી આવો હળી મળીએ,
 નરે-હિન્દ ઝળળવા પણ લખએ,
 કમમ મહિંગદિ કાપી લડી મરીએ,
 સૌ હિન્દ ખાલ-૦-અયે-૦

કહી નિજ-હિત કે લડવા પટવે ?
 ચૂર નયન-શરે કરીએ શકને,
 ગિર નિશ્ચયથી વહી હર કમલે,
 સૌ હિન્દ ખાલ-૦-અયે-૦

સૌ આવો આવો પણ લખએ,
 કમમ ભીરૂ ખની પાછા પડીએ,
 છા પ્રાણુ પણ નદિ પીઠ ધરીએ,
 જય ! હિન્દ ખાલ-૦-અયે-૦

—વશંતવિનોદી.

૪૩. અમ્હે તો ભરતભૂમિના બાળ

અમ્હે તો ભરત ભૂમિના બાળ,
 અમોને કેવળ એ પર વ્હાલ,
 નિરંતર કેવળ એ પર વ્હાલ.
 અમ્હે તો॥

સ્વર્ગ સમી પરભૂમિ^૧ સુન્દર ભલે રસમાં રમનાર;
 અમ અન્તરમાં એને તેજે પળભર નહીં અમકાર.
 અમ્હે તો॥

રંક ભલે રહી માત અમ્હારી તદ્દપિ તે અમ પ્રાણ;
 હેયગિલ^૨ સલૂણાં દેતી શીખવી ઉત્તત ગાન.
 અમ્હે તો॥

અવર ભૂમિની ભૂરખીમાં નહિ ભરત અમ્હે ભૂલનાર;
 પરમાતાનાં લાડ લખેરાં તે શું દુઃખ દળનાર.
 અમ્હે તો॥

અનેર^૩ મત કંઈ અમ્હે ઉગવીશું ઝગતા મુર ઝમકાર;
 ઉપા સમી બસ ભરત દસાવી જગવીશું જપકાર.
 અમ્હે તો॥

—વસંતવિનોદી.

૪૫. સ્વદેશ પ્રીતિ

કપરે પશુ પાળારે, સ્વદેશ પ્રીતિ પાળારે.
છે કાંઈ એવા ઉગ્ર પ્રતાપી, કરે મંકલપ સવારે;
દિન ભરમાં^૧ મુજ ભારતનું કરવું કલ્યાણ આટલું મારે—કપરે^૨

છે કાંઈ ટેકા નેકા એવા સૂતા પહેલાં વિચારે;
આજ શું કીધું દેશસેવાનું કાર્ય અસૌકિક ભારે—કપરે^૩

આપ મદદવિણ કાંઈ ન સરશે, વિના સ્વળળ નહિ ફળશે;
એક મરણીઓ સોને ભારે, કાપર કોડ રઝળશે—કપરે^૪

ધર્મ અર્થ મોક્ષ કામઃ માટે પ્રથમ સુખાશ્રમ જોઈએ;
આધિ વ્યાધિહિપાધિનિવારણ સાંત સમાધિએ^૫ સોહીએ.—કપરે^૬

મારી ભૂમિ મારી ભૂમિ—એમ અહંપદ^૭ વચનો;
વહી વહી કૃતિ આવરતા શત^૮ જો, શો^૯ પરતંત્ર ભરત તો !—કપરે^{૧૦}

બીમાર્જન^૧, પૃથુ, કૃષ્ણ, રામની ભૂમિ ભરત શું કેવંધ્યા ?
નહિ નહિ દરિ ઘાયલ પશુ સિંહણ કેસરીજનની^૨ અવંધા.^૩—કપરે^૪

—૨૫. હરિલાલ દુવ.

૧ આખા દિવસમાં, ૨ જોઈએ, ૩ અહંભાવજર્ષા, ૪ સો માણસ,
૫ શાન્તો હોય, ૬ વાંઝણી, ૭ શરવીરાની, ૮ વંદન વિનાની—ભક્ત
વેનાની.

૪૬. જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

હર હર હર મહાદેવ પુકારો, અલ્લાહ અકબર રહેમાન,
હિન્દુ મોસલીમ એક થઇને, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

આ ભૂમિ આપણી દેશ આપણો, એ પર જન કરો કુરબાન,
ત્રીસ થોડિ ભારતનાં તનુએ જયજય બોલો હિન્દુસ્તાન !

એક કુટુંબી ભાઇ આપણે, માતા ભારતનાં મંતાન,
હિંદુ, પારસી, મુસલમાન મો, જયજય બોલો હિન્દુસ્તાન !

મંદિર, ને મસ્જિદ બન્ને છે, ધર્મર કેરા ઉંચાં ધામ,
ભાઇ ભાઇમાં ગેદ ન હોયે, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

પુનઃ આપણી ભારતમાતા જગમાં પામે ઉંચું સ્થાન,
વિશ્વ સકળની ધર્મ માત એ, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

એક નેક ને એક ટેકી, કરો એકના કેરૂં પાન,
રમ રમમાં સત્યાગ્રહ રેડી, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

ધમ ધમ ધમ ધમ ધગ ધુળવો ફરકાવો ઉંચાં નિશાન,
સ્વરાત્મના ડંદા ગગડાવી, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

દૈવી-યુદ્ધના શાંત સૈનિકો, રથૂળ બળનું હરવા અભિમાન,
સ્વાર્પણ કેરાં શસ્ત્ર સજ્જને, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

તલવારો, બાંદુક, લાલાયી, હયાં છે આત્માનાં રયાન,
શરીર પડે પણ એતો અગ્નિ, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

વિજયમાળા લઈ સ્વર્ગ સુધરી, તત્પર છે કરવા સન્માન,
માતૃવેદિમાં પ્રાણ અર્પાને, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

હર હર હર મહાદેવ પુકારો, અસ્લાહ અઘ્નર રહેમાન,
હિન્દુ મોક્ષદાત્રી એક થઈને, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

—ચંદુલાલ દેસાઈ.

૪૭. ટિળકનો દેહોત્સર્ગ

તૂટ્યા પીણા તાર, ગીત ચતાં બસરાં હવે;
 નયણે નીતરે ધાર, દૈકું દિન્દ તણું દ્રવે :
 પાર્ષદ ? ! આમ અકાળ, પ્રેયો શીદ તુજને ધરે ?
 જતાં કેસરી બાળ, નન્દનવન ઉજળડ દીસે !
 ભર વર્ષામાં શ્રીખ, તપની તેં અમ તપ ઉણે;
 ભરતખંડમાં બીખ, જાળ્યો ના અધુરાં પુણ્યે !
 ઉશટ્યો ભરતી ઝોટ, ડોલી નૌકા દેશની;
 પડી ખોટમાં ખોટ, મુરાદ શી પરમેશની !
 ખીલળ્યાં સ્વરાજ્યઅંગ, 'સ્વ-દક્ષ' મંત્ર ફૂંક્યા મદ્દા;
 દોહા ન પાકે પ્રસંગ, ને ટિળક દેવજ ચયા !
 ગાળે ધન સમ વીર, ધણીય નેતા નામના;
 નિધિસમ તમ ગમ્બીર, અમર અમરાશે નામના :
 મેઘધટા ધનવીર, જાષ્ટ રહેશે સૃષ્ટિને;
 ઉજળવણ તવ રમ્પતિ દોર, ચેતન પાશે દ્રષ્ટિને:
 તપાવગો તમ તેજ, સૂર્ય શશિનાં તર સહે,
 નિજ આદર્શ વડેજ, અમ જીવન ઉજળવણ વહે.
 પ્રકુલ પુષ્પ સમાન, સુગન્ધ દમને સંચર્યા;
 જન્મ્યું જીવ્યું પ્રમાણુ, યરા, સાશ્વત શાંતિ વર્યા !

—કેશવ હ. શેઠ.

૪૮. ભારતનાં યશોગાન

ગાઓ તે ભારતનાં યશ ગાન :
 ધર્મ, સત્ય ને પ્રેમ પુણ્યભર, દિવ્યધરા રસ ખાણ;
 એક ને અગોચ એ રસ ખાણ;
 ધન્ય, ધન્ય ભારતનાં સંતાન !
 —ગાઓ.

પવિત્રતા, સૌન્દર્ય, જ્ઞાનનો અવિચળ જે ઉદ્યાન;
 ઈન્દ્રનો અવિચળ જે ઉદ્યાન :
 રૂપ્યા તેનાં વીણવાં કુસ-પાન !
 —ગાઓ.

વીર, કવિ, કાવિહ, ખાપિ, મુનિજ્ઞાંસંત, મહંત મહાન;
 અમર જ્ઞાંસંત, મહંત મહાન;
 સતત જ્ઞાં દયા, ક્ષમાનાં દાન !
 —ગાઓ.

રક્ષિત રત્નાકર, મિરિવરથી અવરન એટલ સમાન;
 દેશ એ અવર ન એટલ સમાન:
 મનોહર કુદરતનાં જ્ઞાં સ્થાન !
 —ગાઓ.

રત્ન રમ્યાં જે જનની ઝાંકે, રામ, કૃષ્ણ, હનુમાન;
 પૂજ્ય જે રામ, કૃષ્ણ, હનુમાન:
 શુદ્ધ, સંકરનાં ગરવાં યાન !
 —ગાઓ.

રત્ન સમી રજર અંગ લગાવે, ભૂતનાથ^૩ ભગવાન;
 ઝાંલિયા ભૂતનાથ ભગવાન :
 અમારા આજોડે ત્યાં પ્રાણી !
 —ગાઓ.

સદમણુ, અર્જુન, બીષ્મ પિતામહ, ધ્રુવચારી ભગવાન;
 પિતામહ ધ્રુવચારી ભગવાન :
 ભોમ પરભોમે જેનાં માન !
 —ગાઓ.

ધ્રુવ તેજ ભરઝોજ ભૂમિ પર, તન, મન, ધન કુરખાન;
 અમારાં તન, મન, ધન કુરખાન :
 જનનીના જય-હિતમાં મસ્તાન !
 —ગાઓ.

—કેશવ હ. શેઠ.

૪૯. જગાવો ભારતને કીરતાર !

જગાવો ભારતને કીરતાર !

રામ સમોવડ શાસક શોધું પયગમ્બર અવતાર,
મુગ્ધ બને જેના શાસનને બેઠ વિશ્વ-મંસારઃ
—જગાવો.

દે બળપ્રેરક અણિભદ્રવીર^૧, યવા સ્વદેશોદ્ધારઃ
ક્રુધા, તૃપા હિર તાપ ટળે ને પીગળે જીવનભાર !
—જગાવો.

ધનિક જાગે, કાવિઃ જાગે જાગે ખેતીકારઃ
જાગે જનની, બાલ, બાલિકાઃ સજે રનેહ કલ્યાણુઃ
—જગાવો.

ભરતખંડના ભગિત બેટો બેટી, સરજનહાર !
સમસ્ત હિન્દી કરે અકથથી સ્વરાજ પદસંચારઃ
પ્રભો ! અમ સ્તુતિનો આ સાર.
—જગાવો.

—કેશવ લ. શેઠ.

પ૦. જય જય મા મહારી !

સ્વર્ગગંગા સેચા મા તહારો,
માનસસર શિરમણિ રૂપાળો,
ભાલ-નિવલ્લિ વિમલ હિમ-હારો,
જય જય મા મહારી !

ઝુલે બહનવા સિન્ધુ કાને,
રેવા મદાનદી કટિ સ્થાને,
કાવેરી તોડા ડોલે,
જય જય મા મહારી !

રામેશ્વર ઝોડીઝે ચળકે,
પુરી દારિકા કાશી ઝળકે,
મા તારી વાળીની ઠળકે,
જય જય મા મહારી !

સમયત્ર પંચમ ઝોક કર,
પરશુ અરવલ્લી બીજે કર,
તેમ લટકલી મલ્યાદ્રી કટિ પર,

રામ સૌમ્ય તુગ દગ પલકડે,
 શુદ્ધ ઉદધિઉરનો ધનગરો,
 શરે ગોવિન્દ પ્રકાષ પ્રકાંડે,
 જય જય મા મહારી !

ભક્તિ-ગાન-કુનિ માને બ્રહ્મી,
 એ રવરક્ષત્ર વિશે લે તાળી,
 અગણિત માની સન્ત-પ્રણાલી,
 જય જય મા મહારી !

દિવ્ય ચક્રુ ન્યારે મા બોલે,
 જ્ઞાન-સમાધિ-પ્રદાતા જ દોળે,
 બ્રાહ્મ પતંગલી શંકર બોલે,
 જય જય મા મહારી !

શુ શું મા તુગ સ્તત્તું વખાણી,
 યુગ યુગ રાજ રતનની ખાણી,
 અશોક અકગર વિજયા રાણી,
 જય જય મા મહારી !

—બળવંતરાય કે. ઠાકોર.

૫૧. મહાજન પૂજન

આવો અમારા દેશમાં પૂજન તમારું થાય છે,
સર્વસ્વ જેના સ્વાર્થનો રસ દેશમાં વહી જાય છે. આવો.

જેણે કુકારી આદરી પરમાર્થ જેનો સ્વાર્થ છે,
તે સત્ય વાણી અશયવરદા^૧ એકનો પૂજય છે. આવો.

જેનું હૃદય ધક્કી રહ્યું નિજ દેશના ધડાકરમાં,
એ પુનિત મુંદર હૃદયવરનું પ્રેમ પૂજન થાય છે. આવો.

જેણે ગરબું આજીવિત ગરબું તુચ્છ પરદુઃખ આગળે,
પરમેશ દિવ્ય મનુષ્ય એકજ એજ અહિં પૂજય છે. આવો.

જેને હાઠો દુઃખ દેશની અર્થ પુષ્પ સમાન ને,
એ પુષ્પના ભરગુચ્છની મૃદુમાળમાં ગ્રહેંકાય છે. આવો.

તે વીર ધીર મદન્ત પ્રેમી આવજો અગ મંદિરે,
ત્યાં લોહરાજ પ્રતાપનું* છે આદર્શ પૂજન અમે. આવો.

કુંકુમ ભર્યે પગલે પધારી આંગણું પાવન કરી,
અમ ગરીબજનના હૃદયને અગરેરભરા અગીધારથી. આવો.

—મગનભાઈ પટેલ.

૧ અશયવર દેનાર, ૨ દોઆગિય.

* ત્યાં સિન્દના દાદાતણું, એમ પણ જણાય છે.

૫૨. એ ભેગીરાજ

(૧)

ભેયા જગત્ ધૂમી એક ભેગીરાજને,
 પુરાતન ભાતને ચોકઃ અલભેલડી !
 જનનીએ દીધ એવા એક ભેગીરાજને:
 જમ્યા જેણે ચોક ઘોઠઃ અલભેલડી !
 ભેયા જગત્ ધૂમી એક ભેગીરાજને.

કરણે સુધ્યા'તા સાચા એક ભેગીરાજને,
 મુખડે જેને ઘણ બોલ : અલભેલડી !
 હૃદયે પૂન્યા'તા પૂન્ય એક ભેગીરાજને !
 તપના ત્રિખંડ રવિ તોલ : અલભેલડી !
 ભેયા જગત્ ધૂમી એક ભેગીરાજને.

ભણ્યા'તા જીવી જીવન એક ભેગીરાજને,
 સર્વો અમૃતે જેનાં હિરઃ અલભેલડી !
 નિરખ્યા-એ પરખ્યા મુજ દેશ ભેગીરાજને;
 નયણે જેને વીજ-દર ? ; અલભેલડી !
 ભેયા જગત્ ધૂમી એક ભેગીરાજને.

(૨)

દીપા મખી । મીઠા એવા એક જોગીરાજને,
 બુદ્ધ શા વિશુદ્ધ દયા—રામ । અનમેનડી ।
 ભણ્યા—મનમાન । તપસિદ્ધ જોગીરાજને
 જીવને ગુણેન દૃષ્ટ્યુ—પ્રેમ અનમેનડી ।
 જોયા જગત્ ધૂમી એક જોગીરાજને

મસના અખડ ગે એક જોગીરાજને,
 નીતિમા રામના નિવાસ અનમેનડી ।
 ખાસે વમાખ્યા કેડા એક જોગીરાજને,
 ક્રીડ્યા જનકેશા મન્યામ અનમેનડી ।
 જોયા જગત્ ધૂમી એક જોગીરાજને

જીવને જડેલ મખી । એક જોગીરાજ એ,
 લક્ષ્યર્થે બીજા ભડરીર અવમેનડી ।
 મર્ત્યપુરીમાર અમર એક જોગીરાજ એ
 સત્યે હર્ષિન્દ્ર હીર અવમેનડી ।
 જોયા જગત્ ધૂમી એક જોગીરાજને.

દેહે મઢેલ દેવ એક જોગીરાજ એ,
 અરિતે સુવર્ણ સા વિશુદ્ધ : અલખેલડી !
 ધર્મે ધેનુશાઈ નમ્ર એક જોગીરાજ એ;
 શૌર્યે સિંહણુ પીધ દૂધ : અલખેલડી !
 જોયા જગત્ ધૂમી એક જોગીરાજને.

શાને પૂજ્યું સખી ! જન્મ-જોગીરાજને ?
 ધોળ્યાં કુંકુમ કનકચાળ અલખેલડી !
 શાને વધાવ્યું એ વિશ્વજોગીરાજને ?
 શુથી નલ-તારકની માળ : અલખેલડી !
 જોયા જગત્ ધૂમી એક જોગીરાજને.

જોગી, પરભોગી લૂખાં ભૂપણે નારાજ એ,
 જોગીને બ્હાલો જીવનભોગ : અલખેલડી !
 સુકિતને પન્થ એવા એક ગાંધીરાજ એ;
 સનાતન ભારતને ચોક : અલખેલડી !
 જોયા સહ્યાંડ ધૂમી એક જોગીરાજ એ.

—કેશવ હ. શેઠ.

૫૩. એ કાણુ ?

એ કાણુ છે જે જાગ્યો ?

જહેણે સહુને જાગાડ્યાં ?

એ કાણુ છે જે ઘટ્યો ?

જહેણે સહુને ઊડાડ્યાં ?

જે તરી શકે તે તારે,

જે જીવી શકે તે જીવાડે;

એ કાણુ છે જે એવો ?

જહેણે સહુને જીવાડ્યાં ?

જે હસી શકે તે હસાવે,

જે નમી શકે તે નમાવે;

એ કાણુ છે જે એવો ?

જહેણે સહુને નમાડ્યાં ?

જે સાધી શકે તે સધાવે,

જે જીતી શકે તે જીતાડે;

એ કાણુ છે જે એવો ?

જહેણે સહુને જીતાડ્યાં ?

એ કાણુ છે જે જાગ્યો ?

જહેણે સહુને જાગાડ્યાં ?

—ગોકુળદાસ રાયચુરા.

૫૪. સાબ્રમતી

મહદ્ ગુજરાતની ગંગા નદી તુ સાબ્રમતી !
 પાતલપાવની ગંગા નદી તુ પૂણ્યવતી !—મહદ્.
 ભારતનો ગાયુ^૧ ઉગ્યો કઠિ ત્હારે ભાગ્યવતી !
 પ્રજાની દેરણીની મહા નદી તુ સાબ્રમતી !—મહદ્.
 રાષ્ટ્ર ચેતનાની જાંસી સરે સૂરવતી !
 જગાડે ભારતીય સમાજને તુ સાબ્રમતી !—મહદ્.
 હજીર ઉસ્મા ને સાધુ સર્વ જોગી જતી !
 સકુ તુજ પાન કરે પૂણ્યભાવે સાબ્રમતી !—મહદ્.
 મયુરા મકાના યાત્રી મકુ માનવતી !
 ભવિષ્યે આવશે જરૂર જમા તુ સાબ્રમતી !—મહદ્.
 નવો ઇતિહાસ ગાળે આરે ત્હારે આશાવતી !
 પ્રભુ પયગામ^૨ આપે જગતને તુ સાબ્રમતી !—મહદ્.
 ખડે ખડે પ્રજા, સર્વ નમે ભારવતી !
 પૂઠાને મર્વ શબ્દ ઝોકે ધન્ય સાબ્રમતી !—મહદ્.

—ગોકુળદાસ રાયચુરા.

૫૫. ધન્ય ભૂમિ

ધન્ય ભૂમિ ગુજરાત ગાત તુજ લાગ્યલેખ કંઈ લખ્ય દિસે,
સહુ સાધુનો સાચો સાધુ? સાબમતી જલતીર વસે-ધન્ય ભૂમિ.

રસકસ તહારો ફરી બતાવા દેવલોક અહિં આળ્યો છે,
ધર્મ કર્મને સતેજ કરવા ભારતદેશ જગાળ્યો છે-ધન્ય ભૂમિ.

દિવ્ય તેજ એ દિવ્ય ફકીરી દેશ પ્રેમ પ્રકટાવે છે,
પયગમ્બરીએ પ્રભા અનેરી દીક્ષા જ્યોત જગાવે છે-ધન્ય ભૂમિ.

ધન્ય ભાગ્ય એ કુંજ ગુર્જરી ધન્ય ભાગ્ય એ નંદનવન,
ધન્યભાગ્યસૌરાષ્ટ્ર સુજનતાન્યાં પ્રકટે પ્રભુતાનાં જન-ધન્યભૂમિ.

મોહન તહારું નામ મીઠું રમ રમ ચેતન લાવે છે,
સેવાના હો સન્ત ગાંધીજી દર્શનથી મન લાવે છે-ધન્ય ભૂમિ.

કાશી કે મથુરાંથી આજે રાજનગરે કંઈ ઓર દિસે,
સાબમતી જલ લોટી લોટીઁ ગગાંયમુના આવી વસે-ધન્ય ભૂમિ.

અભિનંદન એ રાજનગરને અભિનંદન એ સરિતા તીર,
પ્રભવર્ગને અભિનંદન જ્યાં રમતા પયગમ્બર વીર-ધન્યભૂમિ.

—ગોકુળદાસ રાયચુરા.

૫૬. ગુર્જરી વિજય

ભાગિયે દેસળા ! ઝીલિયે નવજીવન !
 એતિયે ચતુરભન ! બહા ગાજે.
 એક પ્રભુને શરણુ અપાયને રૂપરિચિત્તન,
 મત્તને આચરણુ સાંતિ ગાજે.
 જ્ઞાન સેવન સતત યજ્ઞ, તપ, દાન, વ્રત,
 સર્વ કાળે સુખદ એજ આજે.
 પ્રભુ મતિ જગમતિ, પીર ભારત કૃતિ,
 ગુર્જરી મંરકૃતિ વિજય ગાજે.
 ગુર્જર સુરાષ્ટ્ર જળા ! અમર ચેતન હૃદય !
 સિદ્ધ સ્થિતિ રથલસમય યોગ રાચે !
 જન્મભૂમિ ગર્વળાસ, બન્ધુલાવે સદૃશ,
 લલિત પ્રગતિ સરલ વિશ્વ નાચે.

—સંલિત.

૫૭. ક્યારે ?

અમૂલા ધર્મ પૂર્વજના, ધરી દેખાડશે ક્યારે /
પરાક્રમ વીર તનુજેનાં, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

હતા પૂર્વે બહુ મોટા, થયા સાથી હવે ઊંટા ?
પડ્યા જે વીર્યના તોટા, ભરી દેખાડશે ક્યારે ?

કહો છો વીરપુત્રો છો, કહો છો સૌ સુપુત્રો છો;
બતાવી પાત્રતા પહેલી, તરી દેખાડશે ક્યારે ?

વહીસો મસવેદીમાં, ધુનીને ધગધગાવીને;
જગત્ પાવન ફરી દેતા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

હતા દાનેશ્વરી પૂરા, કરણ ને પાર્થ સમ શરા;
ચળકતા હિંદના ભીરા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

હમેશાં દેશહિત મહાતા, હૃદયના નીરમાં ન્દાતા;
મહા બળવાન ચલુચાતા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

સમરમાં કીર્તિ વરનારા, અમર નિજ નામ કરનારા;
અચળ હિંતાહ ધરનારા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

ધીરજ ને ધામ ધરનારા, વિજયની ગાળ વરનારા;
અરિનું તીવ્ર હરનારા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

પ્રતાપી રામ રણધીરા, ભરત નેવા અમળ વીરા;
ભક્ત હનુમંત સંગ હીરા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

પ્રતાપી પાંડવો પ્રેમી, કુટિળ શ્રીકૃષ્ણ સ્વામી;
વિદુર ઉદ્ધવ સમા નેમી, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

પ્રતાપી પ્રાણુ દેનારા, અજનાં કષ્ટ હરનારા;
કસોટી તીવ્ર સહેનારા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

કર્મી જે તેમણે કામો, ઉઘાડ્યા સ્વર્ગનાં ધામો;
તમે પણ એ સમાં નામો, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

સ્વીકારી શુદ્ધ આ સેવા, પ્રભુ દઇ મોક્ષના મેવા;
દિવસ અતિ ઉજળા એવા, હરિ ! દેખાડશે ક્યારે ?

—વસંત—

૫૮. આત્મશ્રદ્ધા

દિવાલો દુર્ગતી કાટે તમારા કેદખાનાની,
તુટે જાંજીર લોખાંડી તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

તમારા માર્ગમાં ઉભા પહાડો ચે ખસી જશે,
ખિયાળાં ? માર્ગ દષ્ટ દેશે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

હિતરવા સાત સાગર જો તમારા પત્યરો તરશે,
વિના નૌકા સફર થાશે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

જલું આકાશમાં ધારો ન વાયુ-પાન પાસે છે,
વિના પાંખે ઉડી જશે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

થશે વિદ્યુત ને વાયુ તમારા હાથ આમિ ચે,
વરસશે મેહ માઝા જો તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

હજારો રાગની જ્વાળા કવાના ખૂંદના વિના,
જુમારો શાંતિ સિંચાશે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

દિગંધર સાધુના ચરણે સિંકંદર શાહ નામે છે,
અજે સૌ ગર્વ જૂપતિના તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

જીવરની બાળહઠથી તો વિઠોળા દુધ પીએ છે,
પ્રકટશે પત્યરે પ્રબુજી તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

મજુ મહાદેવે માટે વસેલા લોકના થંભે,
મદા સાન્નિધ્યમાં^૨ રહેશે, તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

મદોન્મત્ત સિંદને વ્યાધો ઝપિના ચર્ચુ ચાટે છે,
તજે હિંસારી હિંસાને તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

મરંતા ઝેર બુજંગો કુણાને છત્ર શી ધરશે,
તજુ દે ઝેર કાતીલો તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

ઉભી રહી હાથ બે જોડી વિજયદેવી ધરી વરમાળ,
તમારે કંઠ આરોપે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

—કલ્યાણજી.

૫૯. રૂડો મારો રેંટીયો

રૂડો મારો રેંટીયો, એતો રણજાણુ રણજાણુ યામ. રૂડો મારો.
 એતો બત્રીશ લક્ષણો, એના ગુણુ ગુણુન ગાય;
 જગત હરત કલાતણુ, રે જ્યાં દસ્ય બનેરાં યામ. રૂડો મારો.
 પ્રથમ પ્રભુ જગદીશ છે, બીજો પ્રભુ ખેડુત;
 ત્રીજો મારો રેંટીયો ૩, જેને હાથ જગત ૧સુત. રૂડો મારો.
 એને સુતર તાંતણે, બાધ્યા રવી ને રસોમ;
 એ વિજૂના વાઘ માટે, હો નિત્ય અનાહત એમ. રૂડો મારો.
 દશની હારીગિરીનુ, એ પ્રથમ એંધાણુ;
 એ જીવન ધનવંતરીરે ૪ એને હાથ દબારેના પ્રાણુ. રૂડો મારો.

—હંસ.

૬૦. રૂડો રંગીલો રેંટીયો

રૂડો રંગીલો મારો રેંટીયોરે બેન,
જાણે નાનીશી નાજુક મીલ જો;
ગાતી પ્રજુજના પારણારે બેન,
કાંતું પરાવી દીલ જો. રૂડો રંગીલો.

ભાધરે મુતારીએ પડી દીધારે બેન,
એનો એ મોટો ઉપકાર જો;
જીવાનીને એ જાળવેરે બેન,
વૃદ્ધાવસ્થાનો આધાર જો. રૂડો રંગીલો.

કાંતું ઝીણું ને ભરું કોકડીરે બેન,
ચાપ સફળ નવરાશ જો;
રૂવે દીધારે દી કાલણારે બેન,
આવે દૈયામાં હાસ જો. રૂડો રંગીલો.

રકને આપે સટલોરે બેન,
 હાંકે ઉધારાં અંગ બે;
 શ્રીમંતને પરમાર્થ શીખવેરે બેન,
 વળી વધારે ઉમંગ બે. રૂડા રંગીસો.

આખને એ અતિ ફળવેરે બેન,
 હાથ બને હોશિયાર બે;
 વિધવાને એ ધન વીરડોરે^૩ બેન,
 સંધવાને સ્વર્ગ નીસાર^૪ બે. રૂડા રંગીસો.

ભુદિને બહુ ઝીણી કરેરે બેન,
 રાગ હમ શીખવનાર બે;
 એવો મધુર સુર ઉચ્ચરેરે બેન,
 જાણે જગપતિનો જખુકાર^૫ બે. રૂડા રંગીસો.

દેસ તણોરે એ દીવડોરે બેન,
 ખર તણો રુણગાર બે;
 સતયુગનું ગંભારણું બેન,
 પુણ્ય પ્રણાલું હથીઆર બે. રૂડા રંગીસો.

૩ નદી કિનારે 'રેલમાં બોલેલું' પાણીનું જાણપણ, ૪ નિષ્કામી,
 ૫ પ્રયત્ન કરીકું તાન.

જોની હાવેટ દેવ હાવડેરે બેન,
 ઝોના કરી પટકુળ^૧ જો;
 ખેડાં રહેરાતું આરા દેવનેરે બેન,
 વરસાવે આશીષ કુલ જો રૂંડા રંગીલો.

‘પ્રજ્ઞર અમારા રેડીયારે બેન,
 મંડાવજો ઘેરે ઘેર જો;
 મોહન^૭ મનથી નહિ મુકેરે બેન,
 નાગા ઉઘાડાની રહેર^૮ જો રૂંડા રંગીલો.

—કેસ.

૬૧. મહારો રંટીયો

ધીરો ધીરો ચાલેરે,
મીઠો મીઠો ગાજરે,
રૂડો મહારો રંટીયો હોજી.

એ રંટીયામાં દેશોદયના નીકળે તાર,
એ તારે તારે લાગું ભારતનો ઉદાર;
ધીરો ધીરો ચાલેરે.

ત્રાક રૂડી, પંખા રૂડા, ઉજ્જવળ એનો નાક,
ઉજ્જવળ પુણી આપતી, ઉજ્જવળ મહારા હાથ;
દેશે મહારા દેશને,
ઉજ્જવળ ઉજ્જવળ સાથ;

દુઃખો સહુ હરતોરે,
નિર્ભયપણે કરતોરે,
રૂડો મહારો રંટીયો હોજી.

દયા સમા ને દીનતા, ત્રણનો ઠાંત્યો તાર;
સુંદર રંગે શોભતો, દે સુખ તેહ અપાર;

મમ દુઃખીઆનો દિલામોરે,
 વિપત્તિનો વિસામોરે,
 રૂડા મ્હારે રંટીયો હોજી.

- ॥ રંટીયાથી, નિપજે મુંદર ખાદી રાજ;
 ॥ રાજે રાજે, સ્વરાજ્ય આવે છે પાસ;
 ધીરો ધીરો ચાલેરે,
 મીઠો મીઠો ગાજેરે,
 રૂડા મ્હારે રંટીયો હોજી.

—મનોહર.

૬૨. વહાલો રેંટીયો

સ્વતંત્રતાની સિદ્ધિરે, સ્વદેશ ફેરી રિદ્ધિરે;
વહાલો મારો રેંટીયો હોજી.

જેના શુંજનમાં રામ કેરાં નામ :
જીવન ફેરી શક્તિરે, જન્મમૃતિની ભક્તિરે;
એતો એકજ રેંટીયો હોજી.

શ્રદ્ધા ને એકાગ્રતા સંયમશક્તિ વિશેષ;
ધૈર્ય, ત્રિવલ ને શાન્તિના, આપે જે ગુણ બેશ.

જડતે ચેતન કરતોરે:
વહાલો મારો રેંટીયો હોજી—સ્વતંત્રતાનીં

પરદેશી પરતંત્રતા, તોડે પળની માંસ;
દે આર્થિક સ્વતંત્રતા, શીળી મુખની ધાંચ.

નિર્ધનીઆનો બેલીરે:
એતો એકજ રેંટીયો હોજી—સ્વતંત્રતાનીં

સુતર ફેરે તાંતણે, સહજે મળે સ્વરાજ;
જેના બળથી દિંદનાં, મુધરે સધળાં કાજ.

રૂપાણો રૂઢીઆળોરે:
વહાલો મારો રેંટીયો હોજી—સ્વતંત્રતાનીં

સાચાંન ચણા મળું, મારું ચાખીનું ૫૨;
જેમાં ગૂડ રીતે જણું, એ મુરજનું ૫૨.

એવો પ્રોહ પ્રતાપીરે:
વદાનો મારો રેડીયો ટોણ સ્વનવત્તાની.

ઓનન જેમ ચિપજની, ગ્યાનો કરનાર,
ગોદાને અવકાશમાં, છે ચાન્તિ દેનાર.

એવો અમાપ મુજિપસરે :
એનો એકજ રેડીયો ટોણ.

સ્વનવત્તાની મિદિર, ગરબ જેમ રિદિર;
વદાનો મારો રેડીયો ટોણ.

—સીતારામ ગર્ભી.

૬૩. દેવીનું અપ્પર*

ભર ભર મારૂં અપ્પર, લૈયા ! ઓ, ભારતના વાસી !
 ધર ધર ભીખું દરનિશ ફરતી, હું જુગજુગની પ્યાસી:
 અપ્પર ભરો ભરો હો !—(ક્રુવ)

દાશુ દાશુ ગણનાં મન શોષાયું, શોષાયું તન ત્રાસી,
 બાર બાર મૈકાંથી ભટકું, અરે અરે ઉપવાસી:
 અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૧

અર્જુન નાંખે, જાઓ નાંખે, નાંખે દા ભર પ્યાસી,
 જુગસુકું તણિયું દે શોષી, અપ્પર તો રહે ખાસી:
 અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૨

ઓ લૈયા ! જુગના જુગ ચીત્યા, હવે નહીં એ માલે,
 નદ ઉલ્લટાવો, સિંધુ ભરાવો—ઠન જન ભરો ઉછાળે !
 અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૩

ગાજ વીજ ને મૂશગધારે રેલ કેવળ જમ જની,
 એક અપટે નવ ચોમાત્રું: પીર ! ત્યાં ન ઊપાતી:
 અપ્પર ભરો ભરો હો ! ૪

ન્યોતિ ન્યોતિ ધરધર ને સગળો, રાતી રાતી શું માગું ?
 (સાર કાપી અધરમાં નાખી, કરે કળજી આધું) !
 અધર ભરે ભરે હો ! ૫

એક ફસરીની ત્રાડે તો ભરી દિસે વનવસ્તી,
 એક વીરમની મસ્તીમાં કશ્ચુતણી કયાં હસ્તિ ?
 અધર ભરે ભરે હો ! ૬

અમ ઉધડયાં છે દાર પ્રભાનાંઃ ઝો લેયા । ઝટ આવો ।
 અધર મારું ભરે વીરત્વે । પૂર્ણ પ્રભા રેલાવો ।
 અધર ભરે ભરે હો ! ૭

—અધરદાર.

૬૪. ખાંડાની ધારે

૧

ભર આકાશે વાદળ છાયા,
અધારે વનવન ગુંચવાયા,
ઘૂડ ચિખડિયાં જ્યાં ત્યાં ધાર્યાં:
કોણુ પુરે પાંચાલી—ગીર ?

આશ-નિરાશે આત્મન-દાંડી
ડોલતી દે ધૈર્ય ન હાંડી;
ડગમગતી જગ રહે દ્રગ માંડી:
જ્હારે કોણુ જશે નરવીર ?

છિંડાં અજવાળાં જો આવે;
ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !
ઘૂડ ચિખડિયાં શું ત્યાં ફાવે ?
ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !

છિંડાં અજવાળાં જો આવે;
ઘૂડ ચિખડિયાં શું ત્યાં ફાવે ?
નવરસભર નવજીવન લાવે,
ગીર પુગશે ગુર્જરવીર !

ખૂણે ખૂણે જોજી કરીને,
 ઉર ઉત્સાહ ઉમંગ બરીને,
 મરતા પ્રાણે આશા ધરીને
 કાણે જોયા કીધાં શીર ?

મસ્તશી તોડી મસ્તાની,
 તન ધનની કીધી કુરબાની;
 નંત્ર, નિકર, સ્વાધીન, સ્વમાની,
 સલજ એ ગુર્જર નરવીર !

શું ખાલી મરજીને સતા ?
 ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !
 મેધે જળધોધ
 ગુર્જર

પગલે પગલે કંટક લાગ્યા,
ચરણ રુધિર ઝરતાબર લાગ્યા,
પથરે પથરે ગ્રાણીજ નાગ્યા,
પદ રપથે તટી જંજીર:

દેખાનાં પિંજર સળગાવ્યા,
ભૂતતણાં પેઢરણાં મુકાવ્યાં,
દાર નવાં દશદિશ ઉધડાવ્યાં;
વંદન હો તેને નરવીર !

શું એકસા આજ પડ્યા છે ?
ગુર્જરીવીર ! ગુર્જરીવીર !
એકસા પણ યર પડ્યા છે:
ગુર્જરીવીર ! ગુર્જરીવીર !

શું એકસા આજ પડ્યા છે ?
એકસા પણ યર પડ્યા છે:
ખાંડની ધારેજ અટપા છે,
ગિરદ ખતાવે ગુર્જરીવીર !

ઝો વીરા ! સારથિ શું કરશે !—

ધર્મ ધર્મ ગીતા ઉચ્ચારશે :

અર્જુન રથદંકારે બરશે

તોજ વિજય પામે રથધીર :

હિમચિત્ત અરિ દળગળ પળશે,

ભુમભુમનાં અંધારાં ટળશે,

સત્ય ધન ઉડતી ઝળહળશે,

રનેહે જગ છારો નરવીર !

એ નવજીવન જીવવા આપો,

ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !

એ નવચેતન આત્મ ઝગાવો,

ગુર્જરવીર ! ગુર્જરવીર !

એ નવજીવન જીવવા આપો,

એ નવચેતન આત્મ ઝગાવો,

ગુર્જર શૌર્ય જગે અંકાવો

જય જય હાવે ગુર્જરવીર !

—ખખરહારે.



૬૫. ભારતી વીરનું કૃત્યગીત*

આહા અજવાળાં આવે, ધારો સહુ અંગઉમંગ,
 કંઈ કુંકુમ પગલાં પડતાં પૂર્વે રંગાયા શુભ રંગ;
 ઓ વીર ! જુઓ આકારો, ઉતરે પાછી અમ ગંગ:
 હો ! પ્રભુનાં વ્હાણાં વાપ. ૧

મુજ આખ કરી છે જોતી: એ આવે નવઅવતાર,
 પગલે પગલે અગદાતા દેખું આજ અધમ અન્ધાર;
 ઓ વીર ! જુઓ ચોપાસે, જાગે ચેતન સહુ કાર:
 હો ! પ્રભુનાં તેજ વહાય. ૨

મેં આજ સુણ્યા તે શબ્દો, તે વીરસ્વરોના ઘોષ,
 તે શતગ્રસ્ત્ર મેઘતણા ગર્જનશું રેલ્યો બોડો રોષ;
 ઓ વીર ! બધે લાપ નહાસે, ને રૂંધે મોહ રોદોષ:
 હો ! પ્રભુનાં સત્ત્વ સુજાય. ૩

હા આવે છે જ્યાં ઘોડે, છે વીર્યવિલાસી વેશ,
 વિદ્યુત્ત્યમકાર સગી તરવારે હણતો અમ તમ કલેશ;
 ઓ, વીર ! ધસો ઝટ ઝીલો એ ઉરચેતન આદેશ:
 હો ! પ્રભુના મંત્ર ગવાય. ૪

મેં કીર્તિજી આંખી ઝેની; ઝેની જ સુણી મેં વાત,
 જ્યાં ત્યાં મેં દીકા હૃદય ઉછળતા રનેહતણા ઉત્પાત;
 ઝો વીર ! ફરી શાં ઉધડે ગીતાનાં મર્મપ્રભાત !
 હો ! પ્રભુના રમ રેલાય. ૫

મેં દીકા ઝેના ડેરા ઠોકતા હામેદામ,
 મેં શંખ સુરયા ફંકતા ઝેના ચહેરે ગામેગામ;
 ઝો વીર ! મસો ધ્વનિ ઠરતા એ સ્વજ પૂરે અભિરામ !
 હો ! પ્રભુની સ્વારી જાય. ૬

એ જયજય ગીતે આજે ફૂળે ધરણી આકાશ,
 એ ધર્મતણા જ ધડાકે પામે મોહ અમાદ વિનાશ;
 ઝો વીર ! રહો દહ સાથે: જ્યાં રનેહ વસે ત્યાં આશ:
 હો ! પ્રભુનાં રાજ્ય સ્થપાય ! ૭

—અબરકાર.



૬૬. વીરનું સ્વરૂપશોધન *

સહજ ગણી ન વિસારો, ભલા, એ તો આગતણો અંગારો !

હોય ભલે ઝીણો વાટ પડ્યો પણ વધતાં વિરાટ મનારો;
એ વિદ્યો ન ધરાય ધર્યો કદી, વન બધું બાળી જનારો !

ભલા, એ તો આગતણો અંગારો. ૧

ઝરણે વહે ખખળી પુર પાસે, સહજ કદી નવ ધારો;
રહે રેલાઈ જશે પુર તાણી, તોડી વછોડી કિનારો;

ભલા, એ તો આગતણો અંગારો. ૨

ન્હાતો ન્હાતો પણ રાખતો દાણો, જાનો રહે નહિ, મારો !
જીભે દિલે ભરી ઝાળ જીદો, ખાળ ઉખાડે હજારો !

ભલા, એ તો આગતણો અંગારો. ૩

વીરજન કુળના મળ ઘડી છે, વીરા ! જન્મ તમારો;
“ શું કરિયે, કરિયે શું, ” કરો ના, ખલણી જરા ખંખારો !

ભલા, એ તો આગતણો અંગારો. ૪

ખળખળથી કંઈ વિકળ અગળ યજ્ઞ, મણુવો શું દેહ ગોઝારો ?
કુંજરજૂથ નિહાળી ' ખતે શું કેસરીબાળ બિચારો ?

ભલા, એ તો આગતણો અંગારો. ૫

વીર ભેઠે ઝણકી નિજ શત્રુને સમજી ધાસનો ભારો !
મળ સ્વરૂપ પ્રકાશો, વીરા, અળગળ ઝાળ અમારો !

ભલા, એ તો આગતણો અંગારો ! ૬

—ખખરદાર.

૬૭. ઉઠ ઓ ભરતગોત્ર ! *

(૧)

ઉઠ, ઓ ભરતગોત્ર ! તુજ વાટ
 ભુવં જો ! જગતકાલને ધાટ;
 અનિમિષ નયજો નીરખે ત્હારાં
 આત્મરાત્નનાં ધાટ;
 ઉઠ ઓ

(૨)

અજળ તુજ ઉપનિષદને વેદ,
 ગદન પદ્ધર્શનના ઓ લેદ;
 જીવિષ્ણુ તુજ જાત તથ આજમવાસ,
 ભીષ્મ તુજ મંથન ને મન્યાસ.
 બ્રહ્મચારી ત્યાગી મહાધોગી
 ઋષિમુનિના જ પ્રભાવ;
 આત્મજ્યોત ઉજ્જ્વળી વળી તુજ ઓ
 જગજ્જ્યોત પ્રગટાવ;
 અમર કવિતાના અનુપમ વિલાસ,
 શીખવ ઓ પુણ્ય જીવનના રાસ.
 ઉઠ ઓ ભરતગોત્ર !—

(૩)

ધર્મયુદ્ધના રસિક રણવીર,
 સિંહસભ સીસોદીઆ લડવીર;
 ગોલતા સુજનતાથી ઝો શર,
 સુલટનાં જગતતીર્થનાં નર.
 શત્રીથી ય નિઃશત્રીના યશ
 ગાયે તુજ ધીતિલાસ;

કુરુક્ષેત્રમાં કરે યદુપતિ

અર્જુનનાં પણુ દ્વાસ.

જગતનો ધર્મયોધમણિ પાર્થ,

પાર્થથી પરમ વીર સિદ્ધાંધ:

૭૬ ઓ ભરતગોત્ર !—

(૪)

ધન્ય ! ઓ પુષ્પવલી સતી નાર,

પતિના ચિતાયજ્ઞ પૂજનાર.

ધન્ય ! ઓ રૂઢરનાં ગલિદાન,

શીલવતીઓનાં અગ્નિસ્નાન

ધન્ય ! રાજર્ષ-પાસિની મીરાં !

આર્યોના સ્ત્રીભાવ !
 સ્મરાત્રી એ ઇતિહાસ જગતને,
 નવ ઇતિહાસ ધડાવ.
 પૃથ્વીના ભરો આત્મભંડાર,
 ભરતકુલ ! એ તુજ જય જયકાર.
 હૈં ઓ ભરતગૌત્ર !—

—હાનાલાલ.

૬૮. હલેસાં

— — —

હલેસાં ! હલેસાં ! હલેસાં ! હલેસાં !
 ધસો હાં ખસો ના, ખવાસી ! હલેસાં !
 હિમતે મરદા મદદે ખુદા, હો હલેસાં !
 મયો સાથે, વખૂટા ન જૂદા, હલેસાં !

જાણુ ચડયુ ખરાબે-ખગબે, હલેસાં !
 આવી અટકયુ ખડકે આ હાથે, હલેસાં !
 સદો સફુએ સ કેલો સપાટે, હલેસાં !
 દોર ખેચો ખુમ ધીગા ઝપાટે, હલેસાં !

ચાક્રો જાલિમ સુઝાની, ન યાકો ! હલેસાં !
 દરિયો કુકે આ સામે, ના બ્હીનો, હલેસાં !
 નાગર નાંખો, છિપાવો, ના બ્હીનો, હલેસાં !
 મોજા મારે ઉછાગા, આ ચાલ્યા ! હલેસાં !

કકડે કડડ પારિયા, આ ચાલ્યા ! હલેસાં !
 કામ બળનું ના—કળનું જુઆબે, હલેમા !
 છુટયું સરરર સટ બ્હાણુ આ કાળે, હલેમા !

—અ. હરિલાલ કુચ.

૬૯. તને હિંદભૂમિ*

તને હિંદભૂમિ ધડી ધડી શું કહે ચહી તું પડી પડી.
ગઈ કીર્તિ ને ગયું નામ એ, ગઈ લક્ષ્મી ને ગયું કામ એ,
ગયું ધામ એજ તમામ હે, તને શું કહેવું ફરી ફરી ?

તને હિંદ૦—

ગયું શ્વેત કમાઈ બધું, ગયું અંગ સફાઈ રમુધું,
થઈ ગઈ છું ચિંથરેલાલ તે ક્યમ જોઉં આંખ ભરી ભરી.

તને હિંદ૦—

ગઈ તે ગુલાબી રંગની, ગઈ કાન્તિ તે પશુ સંગની;
હસતી છબીજી ઉમંગની ગઈ તે સદૃશી ક્યાં ગઈ ?

તને હિંદ૦—

બહુ રમ્ય સુગારો ગયા, મન ઈષ્ટ આનંદ ગયા;
રક્ષકાર સામન્તે ગયા, થઈ ગઈ છું ચિંથરેલાલ તે

તને હિંદ૦—

ગયો ક્યાં ઉપૂચ્છ રણસીર એ ? પશુ ક્યાંહા વિક્રમ વીર એ /
ગયો ક્યાં રઘુવર ધીર એ, સહુ શરૂ સરિ કયલાં ગયા !

તને હિંદ૦—

બહુ વચ્ચ એકલવીર ક્યાં ? સહુ વચ્ચ તે સુરપૂર ક્યાં ?
બારિ વચ્ચ તે અભિમન્યુ ક્યાં ? તને શું કહું હું ફરી ફરી !

તને હિંદ૦—

કા હિમાયતી કા હિમાયતી, જ-મબૂગિનો કા હિમાયતી:
મનથી થતી, જન સાંવથી, વિલવે મથી, તું રડી રડી.

તને હિંદ૦—

૧ મોહન; ૨ સમળ; ૩ પૃથ્વીરાજ; ૪ રણદેસરી; ૫ દેવ;

૬ વનગરી; ૭ હુશન;

અરિ જંગમાં, કરિ લંગમાં, બહુ રંગમાં,
 તું જાણાય કેવિ જિતે જડી. યુધ્ધરૂપ નંદન મુંદરી,
 બહુ વીર બોલે તડી તડી.
 તને હિંદો—

બહુ પ્રેમને બહુ સૌર્ય દેવિ, સ્વદેશ પ્રીતિની હેલ જેલો,
 સમસ્ત ઉન્નતિ બેલ બેલિ જાણાય નો તું સહડી સહડી.
 તને હિંદો—

જ્ય હોયરે, જ્ય હોયરે, વિજયો પતાકા હોય એ,
 સ્વતુર વાગિ વિભાવધે, સદુ ગર ગાય અડી : અડી.
 તને હિંદો—

સંહાર શસ્ત્રો બિછળે, રિપુ રક્ત વસે જઈ મળે,
 જ્ય શબ્દ સ્વર્ગે જઈ બળે, દિવ્ય પુષ્પ વૃષ્ટિ ખરી ખરી.
 તને હિંદો—

દુષ્ટ બુદ્ધિનો કરિ નાશ એ દાસત્વનો તજ પાશ રે,
 કરિ એમ ઉન્નતિ ભાસ એ, કૃતિ ચાપ નિત્ય વડી વડી.
 તને હિંદો—

સ્વ. શ્રીમરાવ ભોજાનાથ.

૭૦. ફરી ભારત બનાવી દો !*

પ્રભો ! જોતું હતું તેવું ફરી ભારત બનાવી દો !
 જૂનું તો છે રથું જૂનું, નવા જગને બતાવી દો !
 રજત રત્નો સ્ફટિક કાંચન, ખનિજ ધન રક્ષનારાઓ,
 પહાડોના સદા સાવધ ખડા પહેરા બરાવી દો !
 વનૌપધર્થા ભર્યા ભારે હરિત ધન વૃક્ષરાજિનાં,
 વનો વનરાજ વાઘોની ભીપણ્ય ધોરે ગળવી દો !
 તૃણાગારે જઈ ચરતાં જ્યાં ત્યાં ધેનુનાં વૃન્દો !
 સુરીલી ગોપજનની વાંસળી જાલી બગાવી દો !
 ગિરિ ગંઢર પતિત પાવન પ્રદાના મોક્ષનાં તીર્થો,
 તપસ્વી સાધુ સંતોની અસખ્ય ધુનથી જગાવી દો !
 પહનપાકન પ્રવાતની પ્રકર્ષક, પર્યટકુટિઓ,
 ગુરૂવર શિષ્ય ગણ રાજ્યભારીયી સુઢાવી દો !
 સનાતન ધર્મનો સંપ્રેષ દેતા શાસ્ત્રના યાને,
 હૃદય ઉંડાણથી અસાનની આંધી ઉડાવી દો !
 સુલટ નરવીર રણધેલા, ધુરન્ધર રાજનીતિઓ,
 પ્રતાપી કર્મવીરોચિત વરદ કાર્યો કરાવી દો !
 સુપુત્રોની સુખી જનની ગૃહિણી ગૃહલક્ષ્મીના,
 પ્રસન્ન વદને ગૃહસ્થોનાં ગૃહાંગુલીવાં દીપાવી દો !
 અતુલ વૈભવ અને વિદ્યાનથી ભૂષિત ભારતની,
 નવા જગની લલે ભગવાન ! પછી પુણ્ય કરાવી દો !

—પરિભલ.

૭૧. ગુર્જરી કોણુ કહે કંગાલ ?*

ગુર્જરી કોણુ કહે કંગાલ ?

માત મુજ મીડી દીલ દરિયાવ !

મીડી મનોહર વાણી તારી ઉર ઉરમાં ગુંગમ,
રણુકારો રૂપેરી ધંટડીશો મા તારો ધાય !

માત મુજ મીડી દીલ દરિયાવ-ગુર્જરી૦

૧

અમારાં ભાગ્યહીણાં હા ! આજ,

અપર મા કરતી ધરમાં રાજ !

વિના અપરાધ તળવી માત,

બાલકો મોટિ દેતાં શાપ !

અવનિતટપર શું અમ સરખા છે નિર્ભાગી લોક ?

માત રાગી સમ પારકી શું કદી પૂરશે ઉરના કોક ?

હાય મુજ ઉર કેં કેં થઈ જાય,

હૃદય સર^૧ માં આ ફોજાણા-ગુર્જરી૦

૨

લવે જન પામર વગર વિચાર,

કહેાં છો ' શું શાં પૈસા ચાર. '

અમોને તેની શી દરકાર ?

અમારે મન તું હૈયાદાર.

ઓછી અધુરી જેવી તેવી પણ મા તે તો માજ,

કોણુ તજે નગુણાં વિણુ જગમાં રંક તોય નિજ માત ?

ઉજળાં જગજૂતાં તુજ કુળ,

વહી માના ભંડાર અખુટ-ગુર્જરી૦

૩

ભક્ત નરસિંહ તણી પુ માત,
 ભક્તિરમથી । ભંજવીયા ગાત્ર
 મીરાયે ઉતરી તારે દાર,
 અપ્પો ને મોજલ અન્ય અપાર.
 દયો ને પ્રેમાનંદ મહાન,
 માત ! તુજ સાચા એ મેતાન.
 ઠરી અમૃદ તને સુરસાલ,
 અન્યા નાના વિધ સચુગાર.

" અગે અગ પૂરે આજુષણથી શરમાતી માત
 ત્યાં વિષુ પાષડી નિર ધર નહિ, બે હું સુત સન્નત "

ધન્ય ! એ માતૃભક્તિને ધન્ય !

ધન્ય એ પ્રેમાનંદ અનન્ય—ગુર્જરી૦

૪

નવા ને જૂના યુગના પૂષ,
 ઉભા બે પુત્રો તુજ અમૂલ;
 જુમ્યા એ સર્વ ક્ષેત્ર ને કુંજ,
 પૂત્યાંજો અંગે દતાંજ અપૂત્ય.

સભારજની બાની દવપત હાપણનો ભંડાર,
 પ્રેમભક્તિ દેશભિમાને નર્મદનો પુર બ્હાર.

ધન્ય ! નર્મદ એ ધન્ય સુધીગ,

માતાને ખોળ મૂક્યું શિર—ગુર્જરી૦

૫

રમણિ ને ગોવર્ધન સખાદ,
 ઝહિ ઝનારાયણ સાધુગજ;
 કલાપિ પદેશવ મેલતરામ,
 ૧ બાવ ૭ રણજીત જ ઇન્દ્રજીરામ.

એ સહુ તારા પુત્ર પનોતા તુ સેવી દિનરાત,
 ને સેવે લોકોત્તર ગાધી અનન્ય ભાવથી આજ.

અરે એ ઝોજસુનો અંબાર,
 ભરતો મા ! તારા બંડાર,
 ગજવરો જગમા જયજયકાર,
 ગુર્જરી કોણ કહે કમાલ ?

—કલ્યાણજી.

૩ હરિલાલ મુવ, ૪ નારાયણ હેમચંદ્ર; ૫ કેસવલાલ મુવ;
 ૬ બાવશીકર, ૭ રણજીતરામ વાવાલાઈ, ૮ ઇન્દ્રજીરામ સૂર્યરામ

૭૨. માણનો રાસ#

માણ ! તુજ મહિમા હિંદુ-નિત્ય દરો દિશ ગાજતો રે લોલ;
માણને મસ્તક બાનુ-ઠરીટ પ્રભાભર રાજતો રે લોલ;

માણ ! સજ સોળ કલા ચશિરાજ અમી અભિષેકતા રે લોલ;
તપોવન ફળફૂલ દે નિજ કાજ મધુરમધુ મહેકતાં રે લોલ;

માણ ! સૌન્દર્યગૂંથી ઝાતુમાળ ફરે રસ ફૂદડી રે લોલ;
તાણ કુદરત દે ત્રિકાળ કે નવરંગ ચૂંદડી રે લોલ;

માણ ! ચિર ધરતાં તુજ પદરેણું, ત્રિવિધ દળે આપદા રે લોલ;
શાશ્વત સત્ય સનાતન વેણું બળવે ચારણ રે લોલ;

માણ ! તુજ કૃપતરૂને પ્રસાદ જીવનરસ જામતો રે લોલ;
વરસે સ્વાતિના વરસાદ કૃપા તુજ પામતાં રે લોલ;

માણ ! લક્ષ્મી-નારાયણ વાસ, રૂઝ ક્ષીરસાગરે રે લોલ;
સદા એ સાગર ભર ઉત્સાસ પનોતા પદે દળે રે લોલ;

માણ ! તુજ મય ગારવ ગુણ જ્ઞાનતણાં ઝરણાં ભર્યાં રે લોલ;
ફરે તુજ ચરણામૃતનાં પાન સરિત નદ સરોવરો રે લોલ;

માણ ! સુદર્શન સુમ સદર્શ હીમાચલ રક્ષતો રે લોલ;
તપોબળ, પાવન પૂર્વજ કર્મ, અમરણ બક્ષતાં રે લોલ;

માણ ! તુજ જ્ઞાનદાનને દાર બૂલી જમ બેદના રે લોલ;
મધુરવા-પંખી ગુણ ટદ્ગુણ ગતા સ્મૃતિ-વેદના રે લોલ;

માણ ! તુજ જગશેલાન અવતાર અનોખો યુગે યુગેરે લોલ
પુરાતન મંસ્કૃતિને લંડાર મુલક મસ્તિક્ક ઝૂકે રે લોલ :

માણ ! રહી તિમિરે સ્પષ્ટિ છવાઇ, સના સૂતકાળમાં રે લોલ ;
બૃહ્યાને દોર્ગે તવ દીપ રહાઇ ઇધગ વિશાગમાં રે લોલ :

માણ ! તુજ અંકે જેલ્યા સુર, ઋષિ, મુનિ, રાજવી રે લોલ ;
પૂજમાં ખડે ખડે વર નવેનિધ સાજથી રે લોલ :

માણ ! મંરમરણો જગમશદૂર જીવનપટ ચિતંરે રે લોલ ;
હજુયે પ્રેરકબળ મગરેર બનાવી ઉછળે રે લોલ :

માણ ! તું જો બ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ અનાદિ યજ્ઞથી રે લોલ ;
પડ્યા કંઈ દેશ થયા બેહાસ, રહી તું ગહાલતી રે લોલ :

માણ ! તુજ જૂતકાલીન એ સ્વર્ગ વિસોધું સા વડે રે લોલ ;
પુનઃ પુણ્ય ભાગ્ય સવિતા ભર્ગ અનસ્ત જ ઉધડે રે લોલ :

માણ ! તુજ જગમાં જડે ન જોડ જતાં ભુગ કેટલા રે લોલ ;
ભારતમૈયા ! પૂરો કોડ અધૂરા એટલા રે લોલ :

—કેશવ શંક.

૭૩. ગુર્જરી કુંજો*

૧

અહ ! અદ્ભુત ને રસમુન્દર શી અમ દેશની કુંજધરાઓ !
મહામાતી કુંજે ન્યાંહિ કોયલડી, ન્યાંહિ આશ્રવનોની છટાઓ;
ઝરચોરતની અગ્નિશિખા ન્યાંહિ જલે, ન્યાંહિ સુરજવંશી નિકુંજો,
ગિરિમર્જર શી ગુણગંબીર એ ધનધેરી ગુર્જરી કુંજો.

૨

ન્યાંહિ વિન્ધ્યગિરિ ગરવો, ૨ શુકસોદતી સાતપૂડાની ગુદાઓ,
ન્યાંહિ પ્રેમ ને શૌર્યની તાપીતટે દજી ગાજી રહી વીરતાઓ;
ઘટતાપસને જુજમાં બીડી ન્યાંહિ નદીએ ઉરદ્રાવથી પૂજ્યો,
જલકેસિ કરે ન્યાંહિ મુન્દરી, ૩ એ જલબીની ગુર્જરી કુંજો.

૩

ન્યાંહિ જૂલજૂલામણી કોતરની ગૂથી મધ્વરથી ૪ મહી ગાળે,
ન્યાંહિ લોહ ને વજ્રની ઝાડી પરે અધિદેવી જ પેકાળીવિરાળે;
ન્યાંહિ કુંડ ભર્યાં કંઈ ઉજ્યુ નીરે, ન્યાંહિ પ્રેમદયારવ ગુંજ્યો,
ન્યાંહિ દુર્ગની માળ ગજેન્દ્ર શી, એ ગદગર્વા ગુર્જરી કુંજો.

૪

જલપૂર્ણ સરોવર હેલે અહમ્યાં, ઘેરી ગોમતીને તરે મૂર્ખ્યા,
ફૂલી શારદવેલ પ્રફુલ્લ ફૂલે, ન્યાંહિ ભક્તમયૂર ટહુક્યા;
રસિકાઉર શાં ઝરણાં ઝીલતો નદ સમજલે ન્યાંહિ મૂંજ્યો,
રસવાડી ખીલી રસિયાની શું ૧ એ રસવન્તી ગુર્જરી કુંજો.

૧ પ્રેમ ને પા ઘેરા રંગની; ૨ શુક-વેદપટ ને પી સોભાવી; ૩ કળીરવડ;
૪ મહી નદી; ૫ મહામણી;

મશ્વમન્દિર ૬ જાહેર સુલતાની તણા, જ્યહિરશ્ચટ્ટિકપાળ તળાવો,
જ્યહિ શામળ ને દલપત અખો, જળામ્હેલ સગી વિશુ વાવો;
જ્યહિ અલ્હની વેવશી સાગ્રમતી, જિન વૈભવ તમ્હા વડુ દૂઝ્યો,
જ્યહિ દુત્તર લક્ષ્મીથી સોહત, એ ગિધગમ્ય ગુર્જરી કુંજો.

હોડી કુગરની ગલીઓ મહી દેવ વમે વનખાડ ઉછગે,
જ્યહિ નીરઝરાતીર વાધણવાધ ગમે જીલખાલક સંગે,
દીધ ભોધપુરે ને હિંદુરને આપધારી મશરવી અનુભો,
કર્ષ વાદળ શી પથરામલ એ વનસૌભી ગુર્જરી કુંજો.

હિયું, ગુર્જરીના શીષકૂલ શુ, અર્ધુદ શૃંગ સ્ફુરન્ત અમંખા,
વળી આશિષવેષુ શિરે વરસે જગવતસલ શ્રી જગદંખા,
સુકુમાર સરસ્વતીનીરતીરે લ્હેનુ મન્દિર તીર્થ શુરુભો,
જ્યહિ ક્ષત્રિયતાનુ સિંહાસન, એ મશવર્તી ગુર્જરી કુંજો.

ત્રીલી યોગગુફાઓ ગરૂડેશ્વરી ગિરનાર હિભો ૧૦નલ થલી,
જ્યહિ સિંહ બરેલ સનાતન ગીર વનો પથરાય ૧૧ગોરબી,
નરસિંહ બશોક ને રાણક, ઘોડલી ને હગણાખનિ ફૂળ્યો,
હતિહાસ પુરાણી ને સેજળ એ જગજૂની ગુર્જરી કુંજો.

નદીઓનાં મુખે મહિ જ્યાં ઉરજાલક પશ્ચિમસિન્ધુ ઉછાળે,
 જ્યાંહિ યાદવીભોની હિરણ્ય હજી ય શ્રી કૃષ્ણની જરમ પ્રજાળે;
 જ્યાંહિ રૂક્મિણીનાં ઉરસ્વમ રૂપ્યાં, મહિમા શ્રી સુદામાનો ખૂબયો,
 હળા ૧૨નાથેર સારસશાલી, એ કૃષ્ણસુહાગી ગુર્જરી કુંજો.

જ્યાંહિ સાહસેશૌર્ય વરે સુન્દરી, નરનારાયણી જ્યાંહિ કુંડો,
 જ્યાંહિ જેસલતોરલ સાથ ચતાં તેહ કુંજગડીલેર કુંડો:
 વસુધાના વેસથી લંબ્યાં ને નમ્યાં શું વસન્તવિભૂતિનાં પુન્ને,
 ઉરભાવ સમી અમ એહવી સૌ ગુણગર્વા ગુર્જરી કુંજો:

—હાનાલાલ.

૭૪. અમ ભરતભૂમિઃ

આપો એ આશીર્વાદ, સજનસજની હો !
 ભાષો એ કલ્યાણમન્ત્ર, ભામ્બજનની હો !
 ચિરંજીવ-ચિરંજીવ હો !
 અમ ભરતભૂમિ હો !

રસવન્તી પુષ્પવન્તી પુષ્પવન્તી હો !
 સુદલવતી જીવનવતી આત્મવતી પ્રભુપનોતી હો !
 અમ ભરતભૂમિ હો !

આપો એ આશીર્વાદ, સજનસજની હો !
 પ્રેમસૂકાડથી અભિરામ, શ્રેયસૂત્રકડ્યાની વિશ્રામ;
 પ્રેમધામ, પૂર્ણકામ, દેમકામ, શુણ્યમામ હો !
 પ્રભાપ્રભાની પાવનકારિણી;
 પૃથ્વિમૂષળ ભવતારિણી;

ખંડખંડની ઉદ્ધારિણી,
 મૃત્યુસૌકની કલ્યાણિની હો !

જીવનસાક્ષવન્તી, મૃત્યુનદેહુસિદ્ધિવન્તી;
 વિરાટને કિરીટ તિલકીતડી ... અમ - હો !

ઇનિહાસની અનરત પરમ પૂર્ણિમા અમ હો !
 : નુપ્પકુલની અપુલ્લ નિત્યવસન્ત હો !
 અમ ભરતભૂમિ હો !

ભાષો એ દલ્યાણુમન્ન, ભાગ્યજનની હો !
 ગાઓ એ મહાકથા મનુષ્યમોહિની,
 અહો ભારત કુલ !
 બોલો એહ કાલકીર્તિ યશના યશભાસ હો !
 કાટિ કાટિ નરનાર ! ગાઓ એહ ગુણગાનઃ
 એક મુખે, એક શબ્દે, એક ભાવે, ભારત કુલ !

—નહાનાલાલ.



૭૫. આપબ્રંશ ફંદા*

ભક્ષા હુઆ લુ મારિઆ, બદિણિ મદારા કન્તુ;
સન્નગે જુ' તુ વઅસિઅહુ, જમ્ બગ્ગા ધરુ એન્તુ. ૧

જીવિઉ કાશુ ન વલ્લહઉ, ઘણુ પુણુ કાશુ ન મ્હુ ?
દોપિણુ વિ અચમર નિવડિઅહિં, તિણુ સમ ગણુમ્ વિસિહુ. ૨

અમ્હે થોવા રિઉ બદુઅ, કાચર એમ્વ બજુન્તિ;
મુદિ નિદાત્તહિ ગયણુપણુ, ક્ષર્ધ જણુ જોવદ કરન્તિ ? ૩

* આપણા દેશમાં ગુજરાતી બાપા પહેલાં અપબ્રંશ બાપા બોલાતી
તી, તેના આ પ્રેતાવિક ફંદા છે. આ ફંદા સિદ્ધરાજના વખતમાં પ્રચ-
લિત હતો. જુઓ પરિશિષ્ટ ૧. અર્થ:—

૧. હે બદેન, મારા કંથ મરાયા તે બહું ધણું. એ બાબીને દેર
માન્યા દોત તો હું સદીઅરમાં લનમ્ મરવ.

૨. જીવિત કોને વદાતું નથી ? ધન પણ કોને ઈષ્ટ નથી ? અવસર
પણે નિશિષ્ટ પુરપો બન્નેને તણુસમ ગણે છે.

૩. અમે થોડા છીએ, રિપુઓ બહુ છે—એમ કાચર બોલે છે. દે-
ખા ! ખનતતમાં જો, કે કાલા જણુ જયોત્તના કરે છે

મહુ કન્તલ જે દોસડા, દેલિત ! મ ભંખલિ આલુ;
હેન્તલો હઉ પર ઉવ્વરિઅ, જુલ્લન્ત હો કરવાલુ. ૪

જઇ ભગ્ના પારકડા, તો સહિ મજલુ પિયોલુ,
અહ ભગ્ના અગ્ન હ તણા, તો તે મારિઅડેલુ. ૫

પુતેં જાએં કવલુ ગુલુ, અવગુલુ કવલુ મુએલુ;
જા બાપીજી ભુંદરી, અંપિજુ ધ અવરેલુ. ૬

દિઅડા જઇ વેરિ અ ઘણા, તો કિં અઠિલ અડાહું !
અગ્નદિં જે દત્થડા, જઇ પુલુ મારિ મરાહું. ૭

પાઇ વિદગી અગ્નદી, સિરુ દહસિહું, અન્ધરસુ,
તો વિ દટાર ઈ દાથડહ, બલિ દિજીઉ કન્તરસુ. ૮

૪ હે સખિ, ઇં જાહિરા મા, મારા કન્થને જે દોષ છે. હાન
દેતાં મને ઉગારી છે—બાપી રાખી છે, અને મૂઝતાં તલવાર ઉગારી છે.

૫ જે રાત્રીએ ભાગ્યા હોય તો હે સખિ, મારા પિયુએ ભમારેલા; જો
અમારા ભાગ્યા હોય તો પિયુ અરાયા સમજવા.

૬ જે બાપીજી ભોંય બીનથી અંખાઈ નય, તો મુન જન્મ્યે શુદ્ધ
અને મુને અવગુલુ શું ?

૭ હે હથડા, જે વેરી બહુ હોય, તો શું આક્રમણ કરાવી શકે ? અમાં
પલુ જે દાય છે તે મારી ને મરશું.

૮ પગમાં આંતરડું પળવી રહું છે ને ખાંખપર સિરુ લખી રહું છે
તો મજા દાવ કરારો ઉપર છે ! એવા કન્થને વારી નહ !

૭૬. આરતી

જય જય માતૃભૂમિ, મા જય જય માતૃભૂમિ;
 ગુણ તારા નિત્ય ગાઈ, નમીએ ચરણચૂમિ.
 જય જય માતૃભૂમિ.

તુજ કિરીટ^૧ સ્વરૂપ, નંદનવન રાજે-મા નંદન૦
 બાલ પ્રદેશે તારા, શીખ પ્રભ જાજે.
 જય જય માતૃભૂમિ.

ક્ષત્રિય વીરનો વાસ, ઉમરે ઉર શ્વેતર-મા ઉમરે૦
 સદૈવ તારે કાજે, પડતા રણમેત્રે.
 જય જય માતૃભૂમિ.

તુજ દેશવસિ રૂપ, હીમગિરિ ગામે-મા હીમગિરિ૦
 વિશ્વે અતિ વખણ્યાઈ, જગનાં મન લોભે.
 જય જય માતૃભૂમિ.

બંગ અને ગુજરાત, બેઠડીએ તપનાં-મા બેઠડીએ૦
 સાહિત્યે, વિજ્ઞાને, મહુ પહેલાં ધપતાં.
 જય-જય માતૃભૂમિ.

સિંધ, કચ્છ, સૌરાષ્ટ્ર, સત્વ રૂપ તારાં-મા સત્વ૦
ઉદ્યોગે, વ્યાપારે, સૌન્દર્યે સારાં.

જય જય માતૃભૂમિ.

મહારાષ્ટ્ર, મદ્રાસ, દંદૃ ઉદ્યગામીજ-મા દંદૃ૦
સખળ, શ્રેષ્ઠ શુદ્ધિયુત, સ્થંભ જોડ જનમી.

જય જય માતૃભૂમિ.

હૃદયે હાર સ્વરૂપ, ગંગા ને યમુના-મા મંગા૦
કટિપ આશ્રુપથ જોવા, આશુ, વિંધ્ય ભસા.

જય જય માતૃભૂમિ.

અમાપ અર્જુન નીરફ પુજ ચરણો ધોતાં-મા પુજ૦
શુભ શિરછત્ર સ્વરૂપે, ગિરિરાજો સ્થોતા.

જય જય માતૃભૂમિ.

સુજલાં મુક્લાં માત ! સુધર્મની ધાત્રીજ-મા સુધર્મ૦
હજીએ તું એની એ છે જયતે ખાત્રી.

જય જય માતૃભૂમિ.

મહી મતિયા આજ, પુજ મુક્તિ માટે-મા પુજ૦
સ્વરાજ્ય મંત્રો જપશું, સહુ શિરને સાટે.

જય જય માતૃભૂમિ.

—સીતારામ શર્મા.

પરિશિષ્ટ ક



૧. ભારતદેશન

જગમાં સ્વર્ગ અમારો દેશ,
ભારતનું શુભ નામજ લેના,
ઉપજે પ્રેમ વિશેષ. જગમાં.

નિર્મળ નીરુ વહે ગંગાનું,
પીતાં જાપ કલેશ;
દાતા કર્ણુ મમાન થયા,
ગુણ ગાય અદાય સુરેશ. જગમાં.

હિમગઢ ઉપર રક્ષા કરવા,
નિશદિન વમે મહેશ;
દક્ષિણ દિશમાં સ્વર્ગ બૂમીનું,
રક્ષણ કરે રમેશ. જગમાં.

જમ કુઃખ દરવાજાગાયપુરીમાં,
 વસતા શ્રી જમદેય;
 પશિગમાં મનમોહન મૂર્તિ,
 નંદ કુંવર ઝપિ દેશ. જગમાં.

જમમુખ મારે પરપ્લવ પ્રમટયા,
 ત્યાં શ્રી અવવેશ;
 ઝંકાર વર્ણવે શું મદિમા,
 પાર ન પામે શેષ. જગમાં.

—ઝંકારનાથ.

૨. ભારત છે સ્વદેશ

અમારો આ ભારત છે સ્વદેશ.
ત્રિવેણી મંગમ તુર્પા નર્મદ,
મેતન પૂર્ણ પ્રદેશ. અમારો.

પ્રણવ સ્વરૂપ પ્રેમાર્ણવ જ્યોતિ,
બહુ દિશ છે વરુણેશ;
હીમાચળ તુર્પા દિશ મધ્યે,
જનની શાન્ત નિદેશ. અમારો.

અખંડ અવિચળ અદ્વૈત જ્યોતિ,
નિશાપતિ ને દિનેશ;
માતૃ ઉછંગે તેત્રીશ કાટી,
દેવ રમે હર હંગેશ. અમારો.

શાનાજનમય નિજરૂપ દર્શન,
ભેદ ન જ્યાં લવલેશ;
દિંદુ મુમક્ષુમીન ચવન પારસી,
પય પીતા અસુરેશ. અમારો.

ગ્લ મયું નિજ હૃદય રવિકુલ છે,
મણીસમ રાશી વરોણ;
ચિનામણીસમ પાદપદ્મ નિવસીન,
ધન્ય જનુની મમ દેશ. અમારો.

જનની પરાધીન મેટેવે વસીયા,
 નેહરે ધર્મ વિશેષ,
 અર્થ દામ અરૂ કામ લાલાજી,
 મોક્ષ માધી યાનેય અમારો

બ્રહ્મીજીન દીક્ષક અંતરીક્ષે,
 દેતા અમી ઉપદેશ;
 ઉચિત જાગૃત જન સેવો,
 ઉદય ઉન્નતિ શેષ અમારો

સર્વે દિશથી સ્વતન્ત્ર રહેવા,
 સ્વમાતૃ સેવક વેષ,
 સ્વમાન જાણી સદનચીમતા,
 અર્દિસામય ઉદ્દેશ અમારો

અન્યનતા એ અસહકારને,
 જાણો દંદ હૃદયેય,
 પૂર્ણ વિનાયક નિજ સામાન્યે,
 સ્વરાજ્ય એ અવસેષ અમારો.

—પૂજાર્નિંદ.

૩. મેરા વતન વોહી હય*

વહતી જલ્સાંયે ગંગા મમુનાકી સ્વચ્છ ધારા,
 ઋષિયોંને જિમકે તટપર મધરકા થા વિચારા;
 પૈદા હુએ જલ્સાંપર શંકર સે પ્લબધારી,
 વિદ્યા દે બલકે જિમકે માને દૈ સૃષ્ટિ મારી;
 મેરા વતન વોહી હય મેરા વતન વોહી હય.

સિધારામકી દો ભક્તિ તુલસીકા હો દૈવી ગાના,
 હુએ મર બી ચહોં પર છન કૂંગુ ચર બખાના;
 ભારતકી ગોદ જેસેં બડે ચરવીર ભાષ,
 રણુભૂમિમેં જિન્હોને થી વીરતા દિખાઈ;
 મેરા વતન વોહી હય મેરા વતન વોહી હય.

દૈ સત્ય ચદ મેંશા કુછ દુઃખ નહિ રહેંજે,
 સખ ભાગતીય મિલકર પ્રમત્ત દો કહેંજે;
 ભારત વતન દમારા ભારત વતન દમારા;
 મેરા વતન વોહી હય મેરા વતન વોહી હય.

૪. ખાડે હિન્દન

[૧]

અમ દિન્દબૂમિ તારો મહિમા દિગ્ગત માળે,
 રેલી અમીનિધિ દે. કુદગત તને નવાળી;
 ઘુજ ખાતપટ મનાતન આન્દર્ય તેજ રાળે,
 ભેડી જગે નીરખતા તારી જડે ન આળે;
 પ્રતિ પ્રાતઃ જાવખાનુ ઘુજ આગતિ ઉતારે,
 દિવાદિ દેશ તારા કિરણે ચક્રી સમારે.

[૨]

મંસ્કૃતિ-પૂર અદિથી ફેલ્યા દિશાએ ચારે,
 ઘીન અમને કિનારે ચેતન અજળ પ્રસારે,
 આલમ બધી છવાઇ અગાન અંધકારે,
 અમ બૂમિ દીપ સ્હાઇ, દારે બૂલ્યાને દારે,
 ગ્રીસે ન મંસ્કૃતિની ભોતા જડે નિયાની,
 ત્યારેય હિન્દઆંગણુ રેલી ઉપા મુવાની.

[૩]

પુરાણુ દેવબૂમિ કાઘ ગૌતમે ચસાળી,
 તજ દેશ સરમદે નિજ અહો દેહને પ્રભાળી;

પોષી પ્રજાત્વ પ્રીતે કેં અકબરે હિન્નળી,
 સિંચી રુધિરે રાણે સુરવાડી આ રસાળી;
 આ જૂમિની સમાધે યરવીર સૌ મતા છે,
 ખંડેર અસ્થિ જેનાં અમ અણુમૂલી મતા છે.

[૪]

ખંડેર છર્ણુ એ કેં યરકીત કવે છે,
 જેનાં અમારી રગ રગ ઉઠાં રુધિર વહે છે;
 દેવો મહી વિમાને હજી એ પ્વનિ ગ્રવે છે,
 એ કીર્તિધોધ હજીયે અમ કાનમાં રવે છે;

કશિમર શું ન દાખે કંઈ સ્વર્ગરંગ હજીયે !
 વહતી શું ન પ્રતાપી પુનિત ગંગ હજીયે !

[૫]

માધુર્ય ને મૃદુતા એનાંએ ફસાજોમાં,
 કરતા હસા હસાપી આજે ચે જંઝલોમાં;
 ધન વીજના કડકા એના એ વાદજોમાં,
 પશુ વ્યાપી રહી શિયિલતા અમ દિલની અગવજોમાં;

એનો એ સંસ્કૃતિ કે દેતી પ્રકાર અમને,
 જ્ઞાંતું વતન રેણું નહિ, જ્ઞાલો વિનાય અમને.

[૬]

વરસોથી વામ વિધિઃ પલટી મિથિતિ અમારી,
 પૃથ્વી પટે બુંધાર્પ જે જે અમૃતિ અમારી.
 પૂરી થામ, દશ નંદિ ધન નિન્દ જે અમારી,
 સજ્જ ગમ કંદન વિનાની શ્રુતિ નિન્દ જે અમારી.
 જેનાં ખૂબી ખજાના ઉતટા વટ્ટી ગટા છે.
 કમળામ્બ વારસો દે ગાદેય સુખ ગટા છે.

[૭]

વિશ્વ ! દેશપ્રેમજ્યોતિ, દદ થઈ, દવે મગાવો,
 બૂલ્યા બધિર દાનોમાં મત્ર કંઈ સુખાવો;
 ચેતનવિદીન ખોખાંઃ ચેતન અજમ સ્ફુગવો,
 આ ભરમગશિમાંથી ચીજુમરી કંઈ ઉડાવો;
 બ્દાધુ વતન સમાપ્તે, નવનોમાં તાર થઈને,
 શિરમાં ખુમારી થઈને, દિ-માં કગર થઈને

[૮]

કુલબાગ શાખીનોને કુલથી લગન મુખારક !
 રંગે રસિક જનને રસનાં ઝીલન મુખારક !
 શુલશુલને શુલ મુખારક ! શુવને ચમન મુખારક !
 ગેલી વિનાના અમને બ્દાર્થ વતન મુખારક !

નન્દનવને આ ખીલશે અમ ઉરપ્રયુક્ત કળીશું !
 જે જનની અંક ઝુલ્યા તે અંકમાં દળીશું !

[૯]

ભોજન ભૂખ્યાંને: અમને બહાલાં છે નર વતનનાં,
 નયનોની રોશની એ, સુખ સત્ય એ જીવનનાં;
 જળદળ ઝગે છે જ્યોતિ રગરગ એ પ્રેમઅગનનાં,
 મહાશા કુસમમય છે કાંઠા યે આ ચમનનાં;
 છે ચર્ચુધૂલિ જેની અમ ભસ્મ-લેપ તનને,
 મરીતે અરે ! ચઢીશું પ્યારા વતન-કંદનને.

૫. જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !*

જય સ્વદેશ !

જય સ્વરાજ્ય !

જય સ્વદેશ ! પ્રગ્ન સમાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

ઉજ્જવલ પરમાત્મ રાજ્ય :

સર્વ હિત ભર્યું સામ્રાજ્ય :

સ્વેચ્છાનું સ્વસ્થ રાજ્ય !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

અંતરે એકજ અવાજ :

એક આદેશ એક સાધ્ય :

જન્મ દેશ જીવિત તાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

દેશ દાઝ : દેશ કાજ :

દેશ બંધુતાની લાજ :

ત્રેશ પ્રજા દેશ આજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

જય પ્રજા ! પ્રગ્ન સમાજ :

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય :

—સલિત.

('અપઞ્ચ દહાનું' લાપાન્તર)

જાનું ચનું જે રણ પડયા, બહેની મારા કય
શાળીમાં લઈજાઈ મરત, હત નાકા ધર પંચ. ૧

જીવન વહાણું ન કોણુને, ધન કોને નહિ કંઈ
બન્ને અવસર આવતાં, તણુ સમ ગણે વિસિદ્ધ. ૨

અમ તો થોડા રિપુ બહુ, કમર એમ લણે
ગાંઠી, હાથે જે ગમન, કેટલા અજવાળે. ૩

જે દોષો મુજ કથમાં. સખિ મ તું બોલે આજ,
દેતાં મને ઉગારી ને, જૂઝતાં કરવાલ. ૪

જે બાઝ્યાં દળ પારકાં, તો સખિ મુજ પિયુએ,
જે ભાઝ્યાં હોય આપણાં, તો રણ પિયુજી પડયે. ૫

પુત્રે જાયે કવણુ ગુણુ, અવગુણુ કવણુ મુવે,
આપીકી કદી બોલે જો, આપી ગઈ અવરે. ૬

હાઈ જો વેરી ધણા, તો શું આલ ચકું,
અમને ચે જે હાય છે, મારી અને મરશું. ૭

પાયે આતર વળગીઈ, ચિર હચિયું ॥ ખન્ધ;
તોયે હાય કટારીએ, વારી જાઉં એ કન્ધ. ૮

7. The Poet and Liberty.

The Poet—"Thy Birthplace—
 where, young Liberty?"
 Liberty—"In graves, 'mid heroes'
 ashes."

The Poet—"Thy Dwelling—where,
 sweet Liberty?"
 Liberty—"In hearts, where free
 blood dashes."

The Poet—"Thy best hope—where,
 dear Liberty?"
 Liberty—"In fast upwinging time."

The Poet—"Thy first strength—
 where, proud Liberty?"
 Liberty—"In thine oppressors' crime."

The Poet—"Thy safety—where, stray
Liberty?"

Liberty—"In lands where discords
cease."

The Poet—"Thy glory—where,
bright Liberty?"

Liberty—"In Universal peace."

—ERNEST JONES.

Silent in the midst of lies, .
 Calm in the midst of tumult,
 strong under every strain,
 And worshipping the Beautiful
 in bitter struggle and pain.

'Tis the Banner of the Immortals !
 It calls us through the din and
 the dark of to-day;
 It calls us to prove our manhood
 in the strength of the Pure
 and the Meek !
 It calls us to a new consecration,
 To make life an oblation,
 To seek not greatness but the
 Service of the Nation.
 To adore Allah the Merciful
 midst struggle and strife;
 So may the people enter into
 Freedom and Life.

—T. L. VASVANI.

9. Teach us how to Die

Every wrong that in them smarts,
 God, we enter our last fight;
 Thou dost see our cause is right;
 Make us march now in Thy sight
 On to victory.

Let us not Thy wrath deserve
 In the sacred cause we serve,
 Let us not from danger swerve,
 Teach us how to die.

Death for some is in reserve,
 Before our flag can fly,
 All the agony of years,
 All the horrors, all the fears,
 Martyrs' blood, survivors' tears;
 Now we offer Thee.

9. Teach us how to Die

Every wrong that in them smarts,
 God, we enter our last fight;
 Thou dost see our cause is right;
 Make us march now in Thy sight
 On to victory.

Let us not Thy wrath deserve
 In the sacred cause we serve,
 Let us not from danger swerve,
 Teach us how to die.

Death for some is in reserve,
 Before our flag can fly,
 All the agony of years,
 All the horrors, all the fears,
 Martyrs' blood, survivors' tears;
 Now we offer Thee

Silent in the midst of lies,
Calm in the midst of tumult,
 strong under every strain,
And worshipping the Beautiful
 in bitter struggle and pain.

'Tis the Banner of the Immortals!
It calls us through the din and
the dark of to-day;

It calls us to prove our manhood
in the strength of the Pure
and the Meek!

It calls us to a new consecration,
To make life an oblation,
To seek not greatness but the
Service of the Nation.

To adore Allah the Merciful
midst struggle and strife;

So may the people enter into
Freedom and Life

—T. L. VASVANE.

As an endless holocaust
 For the freedom we have lost,
 God restore it, tho' the cost
 Greater still must be,
 Let Thy grace attend our host,
 Give us victory.

See, we open our own hearts,
 Every wrong that in them smarts,
 Every secret pain that starts,
 We, too, offer Thee.

Every dearest hope's decease,
 Every fear that rocks our peace,
 Every cross with pain's increase,
 Burthened tho' we be;
 Sacrifice that shall not cease
 Till our land be free.

Thou holdest freedom in Thy hand;
 Thou canst liberate our land;
 Hear us; yield our one demand—
 Ireland's liberty.

We ask not her chains to rive
 And the sacred deed survive,
 That we may rejoice alive
 In her victory.

We but ask that she shall thrive,
 And rest our fate with Theo.
 We know not what must befall
 Marching at our country's call;
 Make us strong who must yield all
 That She may not die.

Those who will survive the fight,
 Still attend them with Thy Light,
 Then our hope in darkest night,
 Then our guardian be—
 And hold our dear land in Thy sight
 Erect, firm and free.

—TERENCE MACSWINNEY.

10. The Awakening



There is a call to the Nations of the East,—

It is the Voice of God!

Awake, awake, the night is past,
ye sleeping ones

Arise, arise, lift up your heads,
ye dreaming ones

Your ancient glory shall return,
And your high star of destiny more
brightly burn!

There is a call to the Nations of the East,—
The Voice has sounded forth!

Japan's bright isles first flashed its
message o'er the sea,
Himalaya's snows caught up the
gleam exultingly,
Southward it lights all Hindustan,
And fires the soul of chivalry in old Iran.

There is a call to the Nations of the East,—

'Shew forth your Righteousness !'

Give to each brother every due
of brotherhood,
Give to each sister noblest meed
of womanhood.

So shall the Motherland be strong,
To struggle for the right and
overthrow the wrong !

There is a call to the Nations of the East,—
Put trust in God and Truth !

Then, like her own strong mountains,
all unmoveable,
Resting on sure foundations, unassailable,
A Greater Asia shall arise,
Her foot set firm on earth, her head
above the skies.

C. F. ANDREWS.

પરિશિષ્ટ સ્વ



વર્ષવાર અનુક્રમણિકા

૧	ઓ ભરતભૂમિના પકાડો ! ખમરદાર	૧૬૦૫	૧૩૭
૨	અમારો દેશ	"	૧૪૨
૩	જનનીસેવન	વસંતવિનોદી	૧૪૫
૪	વીર જાગો	"	૧૬૬
૫	જય ! હિન્દમાસ આપણુ હો !	"	૨૦૦
૬	ગુર્જરી સ્તવન	"	૧૬૭
૭	ગુણવંતી ગુજરાત	ખમરદાર	૧૬૦૬
૮	એક દિન એવો આવશે મગનભાષ	પટેલ	"
૯	ભરતભૂમિનું જયગીત	ખમરદાર	૧૬૦૬
૧૦	વીરની વિદાય	ન્હાનાલાલ	"
૧૧	અમહે તો ભરતભૂમિના	વસંતવિનોદી	"
	બાળ		૨૦૨
૧૨	જય જય મા મ્હારી !	બળવંતરાય ઠાકોર	૧૬૦૭
૧૩	મહાજનપૂજન	મગનભાષ પટેલ	૧૬૦૮
૧૪	જન્મભૂમિનું જય મંગળ	લક્ષિત	"
૧૫	ગુજરાત	ન્હાનાલાલ	૧૬૧૭
૧૬	ભારતમાતા અને તેના	ખમરદાર	"
	કવિઓ		૧૫૩
૧૭	રણે વિદાય	"	"
૧૮	અનન્ય ભારત	"	"
૧૯	પ્રકાશનાં પગલાં	"	"
૨૦	શૌર્યનાં સ્મરણ	"	"
૨૧	સ્તંભરણ	"	"

૨૨	જ્ય સ્વદેશ ! જ્ય	નાગગદાસ પટેલ	૧૯૧૭	૧૬૮
	સ્વગજ !			
૨૩	ચલો	ન્હાનાલાલ	૧૯૧૮	૧૭૩
૨૪	જમાવો ભારતને કીસ્તાર	કેશવ લ. શેઠ	૩-૩-૧૮	૨૧૦
૨૫	ભારતનાં યશોગાન	"	૧૬-૪-૧૮	૨૦૮
૨૬	આત્મશ્રદ્ધા	કલ્યાણજી	૧૨-૧-૧૮	૨૨૩
૨૭	જ્ય જ્ય બોલો	ચંદુલાલ દેસાઈ	૧૯૧૯	૨૦૫
	હિંદુસ્તાન			
૨૮	મહારો રેંટીયો	મનોહર	"	૨૨૯
૨૯	આરતી	સીતારામ શર્મા	૬-૧૯	૨૬૧
૩૦	ધન્ય મૂર્તિ	ગોકુળદાસ રામચુરા	૧૨-૨૦	૨૧૯
૩૧	વહાલો રેંટીયો	સીતારામ શર્મા	૧૯૨૦	૨૩૧
૩૨	સહુ ચલો ચલો ભારત	કલ્યાણજી	૧૨-૧-૨૧	૧૫૮
	સંતાનો			
૩૩	એ કોણ ?	ગોકુળદાસરાયચુરા	૪-૨૧	૨૧૭
૩૪	હર હર મહાદેવ !	કેશવ લ. શેઠ	૨૨-૭-૨૧	૧૬૯
૩૫	એ જોગીરાજ	"	૧૮-૮-૨૧	૨૧૪
૩૬	ઓ ગુજરાત !	ખખરદાર	૧૯૨૧	૧૨૨
૩૭	સમશેર સારી ખલ્કની	વસંતવિનોદી	"	૧૬૭
૩૮	સાબ્રમતી	ગોકુળદાસ રામચુરા	"	૨૧૮
૩૯	ગુજરાતનો યશકુંડ	ખખરદાર	૨-૨-૨૨	૧૫૧
૪૦	શકુનની ધડીઓ	ન્હાનાલાલ	૧૯૭૮	૧૯૮૧
૪૧	ભારત છે સ્વદેશ	પૂર્ણાનંદ	૩૦-૩-૨૨	૨૬૫
	[બાકીનાં ગીતોની તારીખ મળી શકી નથી.]			

શુદ્ધિપત્ર

૫૯	૪૩ી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬	૨૮	મખે	સખે
૯	૨	ધાત્રી	ધાત્રી
૧૨	૪	દેશકી	દેશકી
૧૨	૭	નરિત	તડિત
૧૩	૫	ઓ લા	ઓ મા
૧૩	૬	દેશે તેન	દેશેતે
૧૬	૧	સખ	સખ
૨૭	૯	આતકે	આતકે
૩૬	—	૩. કર્મયુગ	૨. કર્મયુગ
૫૪	૯	અકયકી	અકયકી
૧૫૧	૧૨	ધર	ધરખાર
૧૬૧	૯	સતાનો	મતાનો
૧૬૩	૧	હારા	મહારા
૧૮૨	૧૨	કેસર રંગ્યા	કેસર રંગ્યા
૧૯૧	૮	બારન માતા	બારત માત
૧૯૨	૧	સિદ્ધતથા	સિદ્ધતથા
૧૯૫	૧	કાથ	કાથ
૧૯૫	૧૧	છોટાં	છોટાં
૨૦૧	૧	સા	સૌ
૨૧૦	૧૨	અકયથી	અકયથી
૨૧૫	૪	ગુથેલ	ગુથેલ

અમારાં પુસ્તકો.

જેડાની લડત	રૂ. આ. પા.
શકુલાલ પરીખ	—૮—૦
કાશવાસ દહાણી	૦-૧૨-૦
અરવિન્દ ઘોષ	
આટલું તો જાણ્યો	૦-૬-૦
નરહરિ પરીખ	
મુક્તાધારા	૦-૬-૦
રત્નિન્દ્રનાથ ઠાકુર	
કોરીઆની લડત	૦-૩-૦
નંદલાલ શાહ	
કાયદા સામે થવાની ફરજ	૦-૧-૦
	૩-૪-૦

યુગધર્મ કાર્યાલય,
અમદાવાદ.



અસહકારની ગીતા



મહાત્મા ગાંધીજીના યંગમંડિયા અને નવજીવન-
માંના સર્વોત્તમ લેખો અને ભાષણોનો અપૂર્વ
સંગ્રહ, સંગ્રહકર્તા, ઇન્દુલાલ કનૈયાલાલ ગાંધી.
૫૯૮૮૮.

સાદુ પૂઠું	રૂ. ૨-૮-૦
કપડાનું પૂઠું	રૂ. ૨-૧૨-૦
આમડાનું પૂઠું	રૂ. ૩-૦-૦

યુગધર્મ અન્ધમાળીના આક્રમને રૂ. ૦-૮-૦
એણા. અન્ધમાળીનું લવાજમ રૂ. ૬-૦-૦. યુગ-
ધર્મ માસિકના આક્રમને રૂ. ૫-૦-૮. આજે જ
મંગાવો.

યુગધર્મ કાર્યાલય,
અમદાવાદ.



એણે ઘેર ઘેર રેડીયા મોક્ષ્યા રે,
લેવા ચતરને તાંતણે સ્વગત—એવાં ૯

ખાનદાની ખાદીમાં છે બહી રે,
પોતે પહેરી કર્યું પૂરવાર—એવાં ૧૦

એણે કીધા કરાવ કાંમેમમાં રે,
લેવા શાન્તિમય માર્ગે સ્વર્ગાત્મ્ય—એવાં ૧૧

એણે માચી તપામી નાડ દેશની રે,
આપ્યું ઓમક એક અસહકાર—એવાં ૧૨

એણે ઢંક બંગીને દેવે ચાખીયા રે,
ટાળ્યું હિન્દુ મુમક્ષમાન વેગ—એવાં ૧૩

એણે સત્ય મનાતન પાડ્યા રે,
સ્વાવક્ષ્યે વિજય ખરો ચાલ—એવાં ૧૪

એણે છાડી લક્ષ્મી નધી રેદની રે,
આત્માથી જગ જીત થાય—એવાં ૧૫

એણે દગ્યા અસુર ગધા દિવના રે,
સાધી સાચો આત્મ અસહકાર—એવાં ૧૬

એણે સાદાઈ શીખવી દેશને રે,
ચાહ, દાર કરાવે દૂર—એવાં ૧૭

માથે ધોળી ટોપી ને ધોળાં કૂડતાં રે,
ગરબો ભારત ઐનિક પેશ—એવાં ૧૮

એણે મોજ્યો રવગળ્ય કેરો વાવટો રે,
માઢે રેંદુડો રૂડો હેરાય—એવા૦ ૧૯

એ તો જાણે મોનીડો દેશનો રે,
નવજીવન તણો ઘડનાર—એવા૦ ૨૦

એતુ નામ મોહન કામ એમનું રે,
ભાવી ભાગતનો રચનાર—એવા૦ ૨૧

લોક વાટ જુએ પ્રભુ આવગે રે,
નવ જાણે આપ્યો આવનાર—એવા૦ ૨૨

એતો ભારત સૂરજ ઉગીયો રે,
જેણે તેજ જાગત અંજાપ—એવા૦ ૨૩

એનો ધન્ય જનમ ધન્ય જીવતુ રે,
માતાએ ઉપાડ્યો ધન્ય ભાર—એવા૦ ૨૪

એનો મોયો આદેશ લોક ઝીવતાં રે,
બોલી ભારતનો જયકાર—એવા૦ ૨૫